

ΠΡΟΣ ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΟΡΑΜΑΤΑ

Μέρος Α'

Ἄβόγγητη,

σιτῆς λησμονιάς τὸν κάμπο, νόχια, ἐδίψασε

ἢ κουρασμένη μου ψυχῆ, πὼς πάει λαχανιασμένη

ρίχτει ματιὰ ἰκεσίας,

ποὺ ἀγγίζει τὸ ἄπειρο

κι' ἀπ' τοῦρανοῦ τίς μυστικὲς πηγές

δροσιὰ προσμένει.

Κι' ἕνας ὀλάσπρος ἰσκιος ἀπ' τὰ οὐράνια

πιδδρομερός ἀπ' τὴν πνοή

κι' ἀπὸ τὸ φῶς ἀκόμα

τὸ Σύμπαν πέρα ὡς πέρα σκίζει φέγγονιας,

τὴν ὕψη σιᾶσιτρα κρύβονιας

ὡς ἄγγισε τὸ χῶμα.

Στὸ ἀνάβλεμμά μου τᾶσιτρα σπιθογενέονται

κι' ἕνα ἀχιτιδόπλουμο εἰδωλο ἀπ' τὸν ἰσκιό ξεπροβάλλει

εἶναι παρθένα ὠραία, Νύφη τοῦ Ἀπόλυτου,

παλμὸς τῶν θείων ρυθμῶν,

ὅπου αἰθλή πάλλει.

Φορεῖ στεφάνι τοῦ ὄριου Σείριον ἀχιτιδοπλόκαμα,

πρὸς τοῦ Ἀλείρου μυστικὲς

τὴν κόμη της χτενίζουν

χιλιόχρονα τῶν μυραφρῶν ρεῖθρα φλοισβίζουνε
σιτὸ διάβα της, ὄθε ἀρμονίες μόνο ἀνθίζουν.

Κι' ἀλάλητος

τὴν ὁμορφιά της ὀπτασίας δωρῶνιας σ' ἔκσταση
νιώθω γὰ σβύνουν μιᾶς ζωῆς

τ' ἀργὰ βασιανιστήρια

κι' ὑψώνοντις τὸ νοῦ μου ὡς τὴν οὐσία της,
γονάτισε ἡ ψυχὴ μου σὲ ὑμνητήζια.

— Γείρου, μοῦ λέει, γείρου, ἀβόγγητε

κι' ἀκλόουθα με

φευγάτη ἰέρεια τοῦρανοῦ,

μοῦπε γάρθῶ γὰ σ' ἐδλογήσω

κι' ὄνιας, πιστέ, γροικῶνιας με

γδυθεῖς τὰ πλάνα φέγγητα,

ψηλά, πολὺ ψηλά,

πέρα ἀπ' τῆς γνώσης τᾶψαχτα,

σιτὸ φῶς τοῦ Ὁραίου γὰ σὲ ὀδηγήσω. —

— Ἄπ' τῆς Ἰδέας τὸ Ναὸ ψάλτρα μὴν ἔεφυγε

τὸ κάλλος τοῦ μυστήριου γὰ μοῦ ψάλλεις;

ὦ κῦμα οὐράνιας ἄρπας,

ἄρια ἀνάκουστη,

σ' ἀγροίκησα κι' ἄς μοῦπαν τυχογιῶ

οἱ παραγοῖ τῆς ἁμαρτίας

καὶ τῆς κραιπάλης. —

— Τῆς βαγιοδάφνης πιέ, γλυκέ, τὸ πικραλόσταγμα,

γάνθισι κρῖνο ὑπέρπνοο

τὸ ἐνταφιασμένο σπέρμα

μέσ' σιτὴ ψυχὴ σου' ὀρίζει το

Κάποιος ποῦ ἀπάνωθὲ μου

θωρεῖ σε' ὡς οἰστρος σιτὰ φτερὰ τοῦ ὀνείρου μου κρεμάσου

καὶ πᾶνε, πρὶν μᾶς διοῦν σιτὴ γῆ

τᾶσιρα σιτὸ ἀχνό τους γέρομα. —

Γλυκά,

πίσω ἀπ' τὰ πέπλα τῶν ἀχνῶν ἢ αὐγὴ προβαίνοντας

ἔομιγε, ἀργή, νυχτοφάντα,

ροδοβαμένα ἀτλάζια,

μ' ἀνταύγειες κρόκινου φωτός

ἀναλαμπές πιὸ πέρα

σιτὰ βύθη, ἀπ' τὴ νυχτοβασιά τοῦ Ἄένναου φευγάτες

κυλοῦν ψηλά ἀργοσβύνοντας

μεσ' σὲ θαμπὰ γαλάζια.

Κοιμοῦνται τὰ πνεοῦμενα' ἀπ' τὰ πέλαγα, ἀπ' τοὺς νάρμπους

κι' ὀλοῦθε

κρόφινο, νυχτικὸ χαμόγελο τοῦ ἀφάντου

μὲ προβοδᾶ' ἀπ' τοὺς μυστικούς, λησμονημένους τάφους

τῶν πόθων μου, λευκὲς ψυχές,

νυχταδελφές τῆς ζωῆς μου

μοῦ δείχνουν φωσοφορίζοντας

τὴ σιράτα τοῦ Ἀπεράντου.

Μόνο, βαθειὰ ἀπ' τῆς ἄβυσσος

τὰ κολασμένα ἐντάφια

τοιώθω γὰ πνέει θανατερὸ

τὸ μολεμένο ἀγέρι,

χνῶτο χαμῖστρον φιδιῶν, κροῦπτροα ποῦ γλυστορᾶνε

στο έρεβος τής ανηπαρξιάς
κι' απ' το πρωί τής ζωής μου,
κάποιας νεκρής, γλυκειάς μορφής
νά με βλογάει το χέρι.

Πετοῦμε απ' τ' αἶθια πέλαγα
τοῦ ὠκεανοῦ τοῦ αἰθέριου,
κάποιο κουφόκλαμα, ἄηχο,
σιῶν ζέφυρων κλεισιμένο
τὸ μυροβόλο ἀνασασμό μᾶς ἀκλουθᾶ εἶναι κάτω
ποῦ θλίβεται μεσ' σ' ἄγνωστες δύναμες τῶν ὑπέργειων
κόσμων ξένο απ' τὴν αἰσθησιμότητα
κι' ἀπὸ τὴ νόση ξένο.

Κι' ὡς, ὠριολάτρης, λόγιασα,
τὸ ποῦ ἄκουσα νὰ ὀρίσω,
— Πᾶψε, μοῦ λέει, τὸν πλανητὸ
καὶ θώραε κι' ἄκουε μόνο.
'Ὡς, κάτου, τὸ ἔγκατα τῆς γῆς
καὶ τ' ὠκεάνειο βῦθος,
ἔτσι καὶ τὸ ἄφιαχτο ἄχανο
κλειῖ κόσμους, ζωὲς καὶ πόνους,
ἔξω απ' τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου
κι' απ' τὸν ἐγκόσμο πόνου. —

Νεβαίνουμε μυσόνοτες, γλυκόθροες προδρομίζου
τῆς αἴρας ὀροσο. τρασιές
τὰ κύματα τὰ αἰθέρια
ἄφανα κλειοῦνε τὰ δεισιανά τοῦ διάβα μας,
ὡς ὄντας

τῶν γεργοταξειδιάρικων τὰ ὑγρά προμνήσια ἀνλάκια,
αὐτιόουρτοι τὰ κλειοῦνε ἀφροὶ
πάλι σὲ μιὰ ὄψη πλέρια.

Τώρα, βαθειά, λέξ, ἀπηχᾶ,
φευγᾶτος απ' τὰ γήινα,
τῆς ψυχωμένης ἔγερσης ὁ ἀντίλαλος
τὸ δάκρυ
σιτὴ θύμωσή μου ἀργοκυλᾶ γόεω θωροῦντας κάτω
τὴ γῆινη δημιουργία
κι' ὄλη τοῦ τοῦ τὴν πλάση
μὲ τὸν ἐγώπαθο ἀνθρώπο
νά σβοῦν σιτῆς γῆς μιὰν ἄκρη.
Καὶ μπαινοτίας, ἱερέας παλιῶ, καὶ φάλης,
σιῶν αἰώνων
τοὺς πιὸ ψηλοὺς βωμοὺς, ποῦ ὁ τοῦ
τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἀνεγείρει
κι' ἀγγιζοτίας ἀνέγγιχτος
τῆς φαντασίας τοὺς κόσμους,
ποῦ οἱ μεγαλόπλοοι ὕμνηταὶ τοῦ Ὁραίου ἔχουνε στήσει
περαστικοὶ μπρὸς σὶ τὸ Ἀγνωστο
τὸ μέγα Θυοιασιῆρι,
τὰ ἔρμα ουντιρίμα τοῦ εἶναι τὸς προσφέρουσιας θυοία
σ' ὠριους χαμοῦς,
ροπῶ δειλά τὴ φωτερὴ ὀδηγῆτρα,
ποῦ πιὸ ταχειά απ' τῆς ἀσι. α. τῆς τὸ φέγγος, σηματοδεύει
τώρα σὶ τὸ αἰθέριο ἀπέραντο
τὴ θεϊκὴ πορτιά τῆς,

ποριά, ἀπαρηγήτρα τοῦ ἔλλογγου,
 τοῦ ἄχαρου καταλύτρα,
 — τί νᾶναι ἐκειά, ποῦ μᾶς θωροῦν
 σὰν πυρωμένες κόρες
 ματιῶν, ποῦ χρυσοπόρφυρα δάκρυα ἀπ' ἀχιτίδες χύθουν ;
 καί τὰ ἀριωτά φωτόβουνα μὲ τίς τιάνιες λάμπες
 κι' οἱ κόσμοι οἱ γιγαντόσπιθοι,
 πῶχουν τίς λάβες πόθους
 κι' ὄνειρα μυριοκάντηλα,
 ποῦ μιὰ ἄφτουν καί μιὰ σβύνουν ; —
 — Τὰ χᾶη τῶν ἀστερισμῶν, μεσ' ἀπ' τὸ φῶς κάποιου ἄλφα
 περνοῦμε· θώραε πιὸ ψηλά
 κι' ὡς μποῦμε ἀπ' τὸ καμίγι
 ταχειά, σιάνόθενια ἀπ' τὸ νοῦ
 καὶ σιᾶγραφια ἀπ' ἀνθρώπου
 χέρι, πρὸς κάτω τήραξε
 τῆς γῆς κατὰ τὰ μέρη,
 μέσα στὰ πλάτια τοῦ ἄπειρου,
 πόσο μικρὴ εἶναι ἐκεῖνη. —
 Ἄμμου· κουνικὶ θωροῦ τῆ γῆ
 χρυσὸ κι' ὅμοια μὲ πλᾶνο
 σπιθόφωτο·
 μεσ' στὸ ἄχαρο αἰωνόστροφη δον'εὔτρα
 τοῦ ἄπειρου· τα διάκενα κάθε ἄστρου ἀπ' ἄστρο, χίος·
 τὸ χάος ἐκεῖ, ποῦ ἀπὸ τῆ γῆ
 γλύφει τὰ οὐράνια βύθη,
 ὅπου τὸ ἀχώρειο στὸ νοῦ
 κλεῖ ἡ Δύναμη, ἡ μαγεύτρα.

* Ἀπὸ τῆς οὐρᾶ «ΓΑΛΗΝΗ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ».

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΚΑΛΩΣΥΝΗΣ

Ξυπνῶ τὸν ὄρθρο τὸ βαθὺ ν' ἀ, καλιασιῶ στῆ γῆ μου,
 σὰν ὅλα τᾶγια πλάσματα ποῦ ζοῦν στῆ σκιά ἐνὸς δέντρου,
 χίλιω-λογιῶνε πλάσματα, κι' ὅλημερις δουλεύουν.

Σκέφτονμαι, πόσο ἁρμονικά, πόσο ἠθικά τὰ πάντα !
 Ἄντρείκιος σ' ὅλα πόλεμος, χαράσιον ποῦ νικάει !
 Θὰ τὸν κεράσει ἡ μάνα γῆ κρασί γιὰ νὰ μεθῆσει,
 δικιά του σήμερα ἡ γιορτιή, πῶχει τὰ τόσα θάμπη :

Ἦς ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ πᾶ σιὰ νερὰ νάπλώθη
 κι' ἔχουν τὴν ὄψη γαληνὴ σὰν πρόσωπο Παρθένου,
 κι' ὁ οὐρανὸς τόσο ἀγαθός, τόσο καλός, σὰ βρέφος
 ποῦ τὸ κοιμίζει ἡ μάνα του μὲ τὰ παλιὰ τραγοῦδια,
 κι' ἔχει τὸν ἥλιο γέλιο του καὶ γαλανὸ τὸ βλέμμα.

Χίλιω-λογιῶνε πλάσματα στῆς ὄρθρινῆ γαλήνῃ,
 κι' ὁ ἀγῶνας τους εὐλογητὸς κι' ὁ πόνος τους τραγοῦδι.

Ἄνθρωποι, πῶς σᾶς συμπαθῶ ! ἄνθρωποι, πῶς σᾶς νοιώθω !
 Σκυφτοὶ θὰ βρῆτε τὴ δουλειά, σκυφτοὶ θάνασ ανιῆτε,
 πιὸ ταπεινοὶ ἀπ' τὸ σάλιαγκα ποῦ χαίρεται τὸν ἥλιο
 κουνώντιας τὰ δυὸ κέρατα μὲ τὸ βουβὸ ρυθμὸ του.

Ἄνθρωποι, πῶς σᾶς συμπαθῶ γιὰ τὴ βαρειά σας γρίνια,
 γιὰ τὴ χαρὰ—λίγη ὀροσιὰ σιοῦ Θεοιστῆ τὸ κάμα :

Ἔνα ζευγάρι ἐρωτικὸ σιὰ βράχια κνηγιέται ...

Ἄς εἶταν νᾶσβυνε τὸ φῶς ὡσὸτου φιληθοῦνε !

Τὸ φῶς τὸ μέγα! Ὀλόλαμπρα πέλαγο, οὐράνια, δέντρα!
Δέγω: Στήν τόσην ὁμορφιά καὶ ὁ πόνος μας γλυκαίνει.

Ἡ καλωσύνη μέσα μου σὰν ἥλιος σιὴ γαλήνη,
στὸ στόμα λόγια τοῦ ἔρωτα, στὰ μάτια σπίδα ἀγάπης,
κ' εἶμαι σὰ δέντρον ἡμερος καὶ χαρωπὸς σὰ σπίνος.

Θέλω νὰ ζήσω. Εἶναι ὁμορφη τόσο ἡ ζωὴ στὸν ἥλιο!

ΟΝΕΙΡΑΤΑ ΠΑΛΙΑ

Ἀπόφα ἐρωτεμένη τρέμει ἡ πλάση,
— ἔτσι ἔτρεμες στὸ πρῶτο φίλημά μου . . .

Ἀπόφα πόσο λάμπει τὸ φεγγάρι,
σὰ νᾶξερε καὶ αὐτὸ πὼς ἀγαπᾶμε . . .

Μάρεσει νὰ τὸ βλέπω νὰ κρεμιέται
στὴν ἄκρη ἐνὸς κλαδιοῦ καὶ τᾶσπρο φῶς του
στὴ θάλασσα ἀπαλώτατα νὰ σβιέται,
καὶ αὐτὴ νᾶναι καλὴ σὰ μάνα τόσο,
ποὺ μέσα στὸ γλυκὸ νανούρισμά της
ὄνειρατα παλιὰ ποὺ μέ κοιμίζαν
παιδί, μικρὸ παιδί, νὰ ξανανοιώσω.

Πέλη.

ΑΗΜ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΔΗΣ

Ἀπ' τὶς **ΕΛΑΧΙΣΤΕΣ ΜΕΡΕΣ**

XII

Ὅμορφη νυχτιά,
μὲ τὴ στεφανωμένη προθυμιὰ τῆς γιορτῆς,
μὲ τοῦ κόσμου τὴν ἄσωτη ἀραθυμιὰ. . .

Τῆς μουσικῆς ἢ ἀδερφοσύνης
ἀπλώνοντας ὀλοένα, ζητοῦσε
τὸν ἔρημό μας πλανημό,
τὸ νυχτοήμερο ἀπάντεχε ξεννοιασμό μας,
γιά νὰ τονὲ φέρη ἀπόμακρα
στὴν πιθανότητα τῆς στοργῆς—

Ὅμορφη νυχτιά,
μὲ τῶν κάποιων ἀγνωστων τὴ συντροφιά,
ποὺ νὰ τοὺς καλοδῶ δὲ βολοῦσε
μέσα σιτῆς μεγαλοῦπολης τὴ γιορτή.

Φυσοῦσε ἀγρόθυμος ὁ φορτωμένος καιρὸς,
καὶ τίς σημαῖες θαμποσήκωνε
πάνω ἀπ' τὴν κοπαδιασμένη μέθη—

Ὅμορφη καὶ ἀθάνατη νυχτιά,
γιατὶ μαζί της ἔννοιωσα
τὸν ἀπραγο συνταιριασμό τῆς κίνησης,
ποὺ ὀλοῦθε χυνότανε σὰ γαύριασμα
καταδρομῆς χρυσόφιερης—

ὦ! δὲ μοῦ ξεφεύγει
τῆς κίνησης ἢ ἀνάκατη φύχωση!
Τραβῶσε μὲ περιπέτειας ἀφανισμό
γιά τοὺς στέρφους εὐτυχισμούς,
καὶ μέσα της πόσο προθύμη ἢ ὀκνήτη
γιά νὰ προδρομίση τὴ γυμνωμένη παρακμή . . .

Κυλοῦσε τὸ σκοπὸ της ἡ μουσικὴ
καὶ τοὺς ξεχειλισμένους ἔσερνε καημούς,
μὰ στὰ σπίαγνα του ὁ καθένας

τῆς ἀρνιότανε τὸ παρήγορο βοήθημα,
 καὶ τίς στερνές τῆς ἀρνιότανε δοξαριές—
 Κ' εἶδα μέσα μου ἐγώ,
 τοὺς σκοποὺς ἀκούοντας
 κάτ' ἀπ' τὸ φόρτωμα τοῦ καιροῦ,
 πὼς ὅλοι μας ἔχουμε σκύψει—
 μὲ τὸ ταλέντο τῆς κόπωσης μας,
 πὼς κρατοῦμε ὅλοι μας,
 κάποιων ἀχρεΐαστων ἐπεισόδων ἀρετή,
 καὶ πὼς μὲ τὸ μέτρος μιᾶς στέρησης ζοῦμε—
 Ἔχει λησμονηθεῖ τῶν μεγάλων τρόπων
 ἢ δεξιωσύνη, καὶ ὁ τόπος μᾶς χωρεῖ
 καὶ περισσεύει σήμερα ὁ τόπος,
 ἔτσι ὅπως συμαζώνουμε ἀνίκανα
 τὸν ἀγκομαχημένο ἀνθρωπισμὸ μας!
 Ἄς παίζ' ἢ μουσική—
 ὅσο καὶ νὰ τῇ στέλνουνε λεύτερες δόξες
 ἄδικα τώρα λαλεῖ γιὰ μᾶς . . .
 Ἡ χαμηλὴ τῆς προστασία δὲ στρέγει
 στὸ κολακεμένο μας αἷμα.
 Ἄντας αἰωνιότητα μόνη κερδίζει
 τὴν ὑπαρξὴ τοῦ καθενὸς—
 Μὲ τὸ λίγο λίγο πηγαίνουμε καιρό,
 πὺν μόλις τὸν προφταίνουμε,
 καὶ δὲν κοιτάζουμε πιά
 οὔτε τὰ μικρὰ τὰ παιδικὰ μας πρόσωπα,
 καὶ οὔτε τῶν λουλουδιῶν τὴν ἀργότιτα,
 καὶ τῶν σπιτιῶν μας οὔτε τὰ μεράκια,

ἔτσι ὅπως μὲ τὸ λίγο πηγαίνουμε καιρό . . .
 Τῶν Σοδόμων γύρω μας ἢ ἀρχαία ζωὴ
 νείρεται ἄσελγους γυρισμούς,
 καὶ κάθε μέρα στή ρέτια σοφία τῆς
 πριγερά μᾶς ζώνει.
 Ἄδιάκοπα ξένους μετροῦμε πριγμούς,
 καὶ τοὺς δικούς μας μαζί χωνεμένους . . .
 Μὲ τὰ ὀλδοστεγνα χρώματά τῆς
 παίζ' ἢ ἀγαπησιόρα μουσική.
 Ὁ ἀέρας φορτωμένος κινᾷ τίς σημαῖες—
 Τὸ ξαίρω! Καμμιά νέα δημιουργία
 δὲ θὰ μᾶς στείλῃ πιά τὸ πνέμα τῆς,
 γιὰτὶ ὅλα σώνονται,
 μοναχὰ σώνονται καὶ ἀργά,
 χωρὶς καμμιάς καταστροφῆς τὸ σίφονα!
 Ὅμοια κ' ἢ κίνηση σώθηκε
 μὲ τελευταῖο κύκλωμα τῆς μουσικῆς . . .
 Ὅμορφη νυχτιά,
 πόσο θὲ νάμαι κουρασμένος ἀπόψε
 γιὰ νὰ σὲ ξαναθυμοῦμαι,
 καὶ μαζί τοὺς κάποιους ἀγαθοὺς ἀγνωστούς!
 Ὡς τόσο ἀγνωστοὶ πάντα,
 μὰ καὶ γιὰ πάντα ἀξέχαστοι
 ὅσοι ἀνταμωθήκανε
 μέσα στῆς κίνησης τ' ἀποκάρδιωμα . . .
 Σιμά τους τὸν πόνο τῆς αὐτάρκειας μας
 δὲν τὸν ἀρνηθήκαμε.

ΔΙΟ ΛΟΓΙΑ ΑΚΟΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΤΟΝΟΥΣ

Συμπαθήστε μου την τόλμη να πώ διο λόγια κ' εγώ κοντά στα όσα σοφά κι όμορφα μας είπε ο κ. Γιανίδης για την τονική μεταρρύθμιση (1). Θα με συμπαθήσετε πιά έφκολα άμα το μολογήσω πως δέ θγαίνω στη μέση να φανερώσω τάχα καινούργια πράματα, να διορθώσω τον κ. Γ., παρά μονάχα να πώ κάτι σκέψες που μούφερε στο νού η μελέτη του, σκέψες σύφωνες μ' όσα λέγει, μαθητικές, άν είναι τρόπος. Δέν έχω άλη φιλοδοξία παρά νά συγκεκριαλιώσω, άν μπορέσω, να βγάλω ένα γενικό συμπέρασμα κατά την ταπεινή μου την κρίση απο τη λεπτολογικήν αυτή μελέτη.

Άκόμα μια δικαιολογία, καλύτερη: Είναι καιρός που η ανόητη η ορθογραφία μας με πειράζει άμα γράφω κ' είναι καιρός που δοκιμάζω διάφορες απλοποιήσεις, προπάντων τονικές. Όστε η μελέτη του κ. Γ. δέ με δρήκε ολότελα απροετοίμαστο. Κάτι μούχε μάθει κ' η δική μου ή παίρα, κι αυτό το κάτι ήρθε και το τόνισε ο κ. Γιανίδης.

Μ' αρέσει πάντα ένα ζήτημα να το γενικέσω. Είναι πολύ έφκολο να χαθεί κανείς στο ταξίδι: μέσα στις λεπτομέρειες και για τούτο μ' αρέσει να μήν παρατώ ποτές τη γενική άποψη πύχει το ζήτημα, μόνο να την κοιτάζω ολόενα σαν μούσουλα.

Έχωμε στραβό τονισμό. Τούτο τ' αποδείχνει λαμπρά ο κ. Γ. και πιστέσω πως όλοι όσοι γράψαμε ρημείκα τώδαμε θεοφάνερα. Ως τόσο η κακή συνήθεια είναι μεγάλο πράμα και θαρώ πως είναι δύσκολο, άν δέν κάνει κανείς επίτηδες παρατήρησεις πολόν καιρό, να νιώσει με την πρώτη πόσους τόνους παραπανίσσιους βάζουμε. Ένα πλήθος μονοσύλλαβα στη γλώσα μας είναι άτονα: εμείς όμως επιμένουμε να τα καπιλώνουμε. Ο παραλογισμός στα άρθρα χτυπά στα μάτια: άλλα να τα τονίζουμε κι άλλα να τ' αφίνουμε άτονα, ενώ όλα τους προφέρουνται χωρίς τόνο. Όμως θυμούμαι ακόμα εναν άνθρωπο μορφωμένο να επιμένει πως τα «μου σου του» τα προηγούμενα, τ' αντωνυμικά προφέρουνται με τόνο (σου λέγω) και μόνο τα κτητικά, τα επόμενα (το παιδί μου) είναι άτονα. Λοιπόν και τα δυο τα είδη είναι άτονα κι ο άνθρωπος τόσο είχε μάθει να βλέπει π.χ. το «σου λέγω» με την περισπωμένη που του ήταν αδύνατο να

1) Ο «Λόγος» φθλλ. Μάη-Ιουνίου 1921.

παραδεχτεί την αλήθεια. Είχε και μια μικρή δικαιολογία: τα μόρια αφτά, είτε προηγούμενα είτε επόμενα, κολούν με τη λέξη που προσδιορίζουν και προφέρουνται ένα μαζί της: λοιπόν οι συλλαβές που είναι πριν απ την τονισμένη προφέρουνται πάντα πιά δυνατό και πιά καθαρά απο κείνες που ακολουθούν. Όμως δοκιμάστε να τονίσετε το: σου λέγω με τον τρόπο που λέτε το: δέ θέλω (γιατί τ' αρνητικά μόρια είναι τονισμένα) και θα σας φανερωθεί η αλήθεια. Με την παρέκδοση αυτή θέλησα να δείξω τί δύναμη έχει η κακή συνήθεια:

Ο τονισμός μας είναι στραβός και παραπάνω απ' όσο το φανταζόμαστε. Τώρα, καθώς ορίζει ο κ. Γ., θέλωμε ένα σύστημα που να μας φέρνει μονάχα κέρδος. Κατα την ταπεινή μου γνώμη μονάχα διό είναι οι όμορφες, οι πραχτικές, οι ριζικές λύσεις και τούτο θα προσπαθήσω ν' αποδείξω. Οι λύσεις που φωνάζει και τις ζητά μονάχο του το ζήτημα, φτάνει να τ' αντιμετωπίσετε γενικά πριν πελαγώσετε στις λεπτομέρειες. Η μιά είναι η απόλυτη κατάργηση του τονισμού, που την εξετάζει και πρώτη πρώτη ο κ. Γ. και της κάνει κι όλο τον έπαινο που της πρέπει. Μ' όλα τάφτα νομίζει πως στην εφαρμογή θα σκοντάψουμε: φοβάται πολλές δυσκολίες. Νομίζω πως έχει άδικο και θα πώ γιατί: όμως αφού απόριψε αυτή τη λύση, απορώ πως δέν τούρβη στο νού η μόνη φυσική, η μόνη λογική που απόμεινε και τολμώ να πώ πολύ άνώτερη απ' όλα τα συστήματα που ανσφέρει έξω απο την απόλυτη κτάργηση. Είναι τόσο φυσική που μου φαίνεται πολύ παράξενο κανείς να μήν την έχει σκεφτεί και προτείνει ως τα τώρα. Δέν τολμώ να πιστέψω πως είναι ανακάλυψή μου κι αλήθεια θα χαρώ νά μάθω πως κι άλλοι πριν απο μένα την είδαν. Γιατί αυτό είναι όλο: να τη δείς. Υπάρχει μονόχητης και δεν έχουμε παρά να την πάρουμε. Ακούστε και κρίνετε: Να κρατήσουμε ένα τονικό σημάδι, την οξεία π.χ. και να το βάζουμε ότου προφέρεται σι αλήθεια τόπος. Γίνεται απλούστερο πράμα:

Θα κοιτάζω αφτά τα διο συστήματα.

Α. Η ΑΠΟΛΥΤΗ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ

Δέ θα σας φανεί παράξενο την ώρα που μιλώ για ένα ζήτημα που τόχει τόσο καλά εξετασμένο, εξαντλημένο μπορώ να πω, ο κ. Γ., δέ θα σας φανεί παράξενο άν πείσω στα ίδια με κείνα που είπα. Μ' όλα τάφτα, απ' όσα λέγει μ' όλη την επιθυμητή επιστημονική ακρίβεια, έχω την ιδέα πως δέν είναι όλα το ίδιο σημαντικά. Θα προσπαθήσω να εξάρω τα σημαντικά που σκοτίζονται μέσα στα δευτερεύοντα.

Επιμένω πως το καλύτερο σύστημα είναι η απόλυτη κατάργηση και πριν έρθουμε σε κριμά λεπτομέρεια, παρακαλώ αντικρύστε τούτο το φαι

νόμω. Καμιά γλώσσα, τόσο που ξέρω (γιατί δέβαια δέν έχω πληροφορίες για όλες τις γλώσσες στην οικουμένη), καμιά τουλάχιστον απο τις γλώσσες τω μεγάλων εθνών με δοξαστή ιστορία και φιλολογία δέν έχει σημαδεμένο τονισμό. Ός και τα ελληνικά τον καλό καιρό δέν είχαν. Τούτο εινε κάτι που θάπρεπε να μας δάλει σε σκέψη.

Ο Γ. δέν προφταίνει ν' αντικρύσει τα καλά πδχει το σύστημα—το λογικώτερο σύστημα, λέγει (το πιό απλό, λέγει πιό σωστά παρακάτω), και το πιό ευχάριστο στην όψη—και φοβίζεται απο το πλήθος τα διπλονόητα που θάχε η γραφή μας τότες και που θάπρεπε να τα τονίζουμε για ν' αποφύγουμε τη σύχιση. Παραθέτει έναν εξυπνότατο κατάλογο απο καμια ογδονταριά τέτιες λέξεις (π.χ. κάνεις και κανείς). Όμως αφτός ο κατάλογος εινε ένα σκιάχτρο και τίποτα παραπάνω. Μονάχος του ο κ. Γ., ο τίμιος ερεβνητής της αλήθειας, μας φανερώνει πίσσο λίγος πραγματικός κίντυνος κρύβεται μέσατου. Δι δαστώ να μήν αναφέρω τα λόγιατου.

« . . . Η θέση της λέξης, η σύνταξήτης, το άρθρο που κάποτε τη συνοδεύει, με μιά λέξη η μορφή της φράσης εινε τις περισσότερες φορές αρκετά για να μας οδηγήσουν, και λίγες λέξεις μένουν απ' τον παραπάνω πίνακα που μπορούν αληθινά ν' αφίσουν αμφιβολία στο νού του αναγνώστη, π. χ. ένας γερος άνθρωπος—οι νομοι του Κρατους—τα κατελι των κυριων . . . Με τις άλλες χρειάζεται αλήθεια κακή θέληση για να συμβεί παρενόηση. Εινε δυνατό ποτέ να συγχύσουμε την κερασια με τα κερασια, (1) και αν ακόμη αυτες ι λέξεις δέ συνοδεύονται απο το άρθρο; Και μπορεί ποτέ κανείς να αμφιδάλει για τον τονισμό των φράσεων ζητω την ελευθερια και ζητω η ελευθερια; »
 « Είμαι σύμφωνος, και υπερθεματίζω μάλιστα. Εγώ λέω πως, αν δεχτούμε πως ο αναγνώστης θα σχετίζει τη φράση όχι μόνο με τα προηγούμενα που διάβασε παρά και με δυο-τρεις λέξεις παρακάτω, ή, κατά την ανάγκη, και με δυο-τρεις πράδες παρακάτω στο κείμενο όπου βρίσκεται η διπλονόητη λέξη, πως με άλλα λόγια θα σχολιάζει »
 « Μγο ή πολύ και θα συζητεί την ιδέα του συγγραφέα, τέτε ωρισμένως και μεδ' απ' αυτες τις λέξεις δέ θα μένει που να εινε διαφορούμενη . . . »

Λαμπρά, κύριε Γιανίδη, έμως κάπου λαθήβετε. Ο αναγνώστης για να μη παρανόησει κάθε άλλο έχει να κάνει παρά να σχολιάζει και να συζητά. Να σχολιάζε και να συζητούσε θα ήταν ο τρόπος που μπορούσε

1) Προκαλώ ότιον θα μπορούσει να μου φτιάση μια φράση διπλονόητη απο λέξεις που δέν εινε της ίδιας ακριβώς γραμματικής και συναχτικής κατηγορίας με το *πίστες* και το *κατέλι*, είτε με το *φοβίση* και το *φοβίσει* ακόμα.

να τον οδηγήσει σε αμφιβολίες όχι δέβαια τονικές, αλλά πολλές άλλες. Ο αναγνώστης ο κοινός πάντα πείθεται και παρασύρεται και παρακολουθεί παθητικά το συγγραφέα στο δρόμο που θέλει να τον φέρει. Κι αν βρίσκεται και κανένας αναγνώστης που απο ιδιοσυγκρασία κι απο πνευματική ανατροφή του αρέσει να σχολιάζει και να συζητά, αφτός παρατά για μια στιγμή το διάβασμα για να σκεφτεί απατός του. Απάνω στο διάβασμα, το φυσικό διάβασμα, χωρίς κακή θέληση, όπως είπατε, οι πιθανότητες για παρανόηση εινε μηδαμινές, ολότελα μηδαμινές κι αξιοπεριφρόνητες, θάλεγα ανύπαρχτες (1).

Εινε σωστό για ένα φόδο τόσο τιποτένιο ν' απορίψουμε ένα σύστημα με τόσο θετικά και μεγάλα κέρδη;

Πριν απ' όλα λογαριάζω τη μορφή τη μορφή, δηλαδή την απλότη, δηλαδή την εφκολία. Α, θα πείτε—το λέγει κι ο κ. Γ.—έχουμε στα χέριαμας κάτι παραπάνω απ τους άλλους τους λαούς, μπορούμε κ εφκολύνουμε το διάβασμάμας με τον τονισμό, και θα το πετάξουμε; Θα γίνουμε σαν τους Εγγλέζους που ποτέ δέ μπορείς να ξέρεις πού τονίζεται η κάθετους λέξη;—Μάταιος φόδος. Έχω πειραματισθεί σ' αφτό το ζήτημα και ξέρω καλά πως ο τονισμός δέ βοηθά το παιδί που μαθαίνει γράματα γιατί για το μεγάλο μήτε λόγος να γίνεται: διαδάζοντας τονίζει απο ένστιχτο και δέ χάνει τον καιρότου να κάθεται να βλέπει πιό φωνήεντο φορά καπέλο. Όμως και το παιδί κάνει το ίδιο, τονίζει απο αίσθημα και του χρειάζεται πολός κόπος σαν αρχινά να μαθαίνει γράψιμο για να βρísκει με το νού την τονισμένη συλαβή και να της δάξει το σημάδιτης. Αφτό το κατορθώνει σωστά όχι πιό με τη λογική σκέψη παρά με τον καιρό κι αθέλτητα, αποχτώντας την οπτική παράσταση απο κάθε λέξη, όπως δά γίνεται και με όλα τ' άλλα τα ορθογραφικά βασανιστήρια. Άνθρωποι μισογραμματισμένοι, που δέν πρόφταξαν να σχηματίσουν την υποσυνείδητη οπτική αίσθηση του τονισμού, δέ ξέρουν τί να τους κάνουν τους τόνους και τους δάζουν αδιάκριτα στην υπέρπροπαρλήγουσα ή και σε σύφωνα απάνω. Άν ήταν ο τονισμός να βοηθά στο διάβασμα, όπως θέλουν εκείνοι που φοβούνται μή ζημιώσουμε με την κατάργησήτου θάπρεπε να μοδιζει κι άλλος όπου μπαίνει στραβά κ' είδαμε πως δάζουμε ένα σωρό τόνους χωρίς να τους λέμε. Ακούσατε ποτέ σας κανένα παιδί να διαδάζει: για κά μή σου τό πώ, το κάθε μονοσύλλαβο τονισμένο με την ίδια δύναμη;

1) Έπειτα δέ μας λείπουν και τα κείμενα αν θέλει κανείς να πειραματισθεί. Έχουμε βιβλία άτονα τυπωμένα τον Πάλλη και του Βηλαρά, που εινε δά κι άλλος με φωνητική ορθογραφία. Έ λοιπόν, σας βεβαιώνω πως πρέπει να κάνει κανένας τον κοινό επιτηδες για να βρει διπλονόητα μέσα σ' αφτά τα βιβλία.

Δέ ξέρω αν κατόρθωσα να μεταδώσω στον αναγνώστη ένα μικρό μέρος απο την καποίθησή μου πως μόνο κέρδος έχει να μας δώσει η κατάργηση του τονισμού. Νομίζω πως η μόνη λογική ένσταση θάτανε για την εφκολία των ξένων· αλήθεια αυτοί κάπως θα εφκολυνόντανε μ' ένα λογικό τονισμό. Όμως είνε καιρίς, μου φαίνεται, να κοιτάξουμε το δικό μας το καλό. Ένα απο τα επιχειρήματα των καθαρεβουσιάνων (αν δέν κάνω λάθος το κοροϊδέσει νόστιμα ο κ. Γ. μέσα στη «Γλώσσα και Ζωή») ήτανε πως οι ξένοι οι αρχαιόμαθοι μαθαίνουν πιά εφκολα την καθαρέβουσα που μιάζει της αρχαίας, παρά τη δημοτική.

Τη στιγμή που θα παραδειχτούμε την κατάργηση ο κατάλογος που δίνει ο κ. Γ. στο τελευταίο του σύστημα με τα επτά τονισμένα μονοσύλλαβα (ή, νά, γιά, ώς, πώς, πού, μά) είνε ότι αρκετός, αν του προσθέσουμε και το γιατί το ερωτηματικό. Απτόν απάνω κάτω εφάρμοσαν κι ο Πάλλης κι ο Βηλαράς γιατί τον ζητάνε τα πράματα.

Β. Ο ΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΝΙΣΜΟΣ

Όμως, αν και δέν πείθουμαι με τους φόβους του κ. Γ., θα τον παρακολουθήσω στην έρευνά του για ένα σύστημα άλλο απ την κατάργηση.

Γιά νά μή σου τό πώ είνε το παράδειγμα του κ. Γ. που το παραθέτει για να κατηγορήσει την οπτική μονοτονία στο σύστημα του Βλαστού, το σύστημα της οξείας που μπαίνει στο ποδάρι κάθε τωρινού τόνου. Με το ίδιο παράδειγμα κατηγορώ το σύστημα όχι πιά οπτικά, παρά το κατηγορώ για παράλογο. Το κατηγορώ πως κρατάει άδικα των άδικων όλους τους παρατονισμούς της σημερινής μας ορθογραφίας. Αν θέλαμε να τονίσουμε αυτή τη φράση όπως τη λέμε θα γράφαμε : για να μή σου το πώ. Βλέπετε τι όμορφο που είνε ;

Δέ μας είνε εφκολο να φανταστούμε πως τα περισσότερα μονοσύλλαβα μόρια είνε άτονα στην προφορά. Τα ερωτηματικά, τ' αρνητικά, τα δειχτικά, τα επιφωνήματα, κείνα μονάχα που απο τη σημασίαν τους δηλώνουνε κάτι έντονο στη φράση μέσα, κείνα τονίζονται. Όλα τα συνδετικά, τα τελικά μόρια, τάρθρα, ακόμα και πολλές δισύλλαβες λέξεις, π. χ. πολλές προθέσεις, πολύ συχνά τα βοηθητικά ρήματα προφέρουνται χωρίς τόνο. Όλ' αυτά με το σύστημα του Βλαστού θα εξακολουθούμε με πιά λογική και για πιά σκοπό ; Μη ρωτάτε.

Κατα το τρίτο σύστημα πάλι θ' αφήσουμε όλα τα μονοσύλλαβα άτονα. Γιατί κι αυτό τη στιγμή που πολλά έχουνε τόνο ; Αν θα κρατήσουμε κάποιον τόνο πώς να μήν τονε βάλουμε στα επιφωνήματα απάνω ;

πώς να μήν τονε βάλουμε πάνω στο μή ! Με το τρίτο αυτό σύστημα θα βλέπουμε στη γραφή μας παραλογοισμούς σαν και τούτον : «δεν είμαι καλός» τη στιγμή που όλος ο κόσμος προφέρει : «δέν είμαι καλά» με το είνε το βοηθητικό άτονο και σαν εγκλιτικό.

Το τέταρτο σύστημα είνε ακόμα πιά μπερδεμένο και παράλογο μδλον όπου το πρωτοεφάρμοσε μιανό τετραγωνικό σαν και του Πάλλη. Όμως ο Πάλλης το πέταξε πιά ύστερα κι αυτό κάτι σημαίνει. Σύμφωνα μ' αυτό το σύστημα όλα τα μονοσύλλαβα κι όλες οι λέξεις που τονίζονται στη λήγουσα θα μένουν άτονες. Την πρώτη στιγμή το πράμα μιάζει σαν πραχτικό, όμως για σκαφείτε σε τί πόλεμο θα βρίσκεστε με το τονικό σας ένστιχτο την ώρα που θα γράφετε. Θα τονίζετε πάνω κάτω τις μισές απο τις τονισμένες λέξεις και τις άλλες τις μισές θα τις αφήνατε άτονες. Σε κάθε λόγο που θα γράφατε πρέπει να συλογίζεστε οξύτονος είνε ή παροξύτονος ή προπαροξύτονος ή μονοσύλλαβος κι αναλόγως να τονίζετε ή όχι. Πότες φορές θα πάει το χέρι σας να τονίσετε ένα ακούς εκεί ! είτε ένα θρί ! και θα το σταματήσει άξερνα η σκέψη. Μαρτύριο ! Σά να μιλάτε όλη την ώρα κορκαίστεκα : κο κό ρχ-κά κι-κί σσι-κί κα-κά. Κάθε λόγος και σταμάτημα Και μή μου πήτε πως λίγο λίγο θ' άποχτήσουμε καινούργια οπτική συνθήκη μέσας και θα τονίζουμε σωστά μ' όλη την εφκολία που τονίζουμε και τώρα και πνευματίζουμε απλόχερα επί δικαίους και άδικους. Τώρα ξέρουμε πως κάθε λέξη θέλει και φέσι, πάει τό χέρι σας αράδα· ενώ τότες θα πρέπει όλο και να διαλέγουμε. Έστερα κι να συνηθίσουμε, γιατί να συνειθίσουμε ένα καινούργιο ψέμα.

Μου φαίνεται πως το λογικό σύστημα : ο τόνος όπου υπάρχει φωνάζει μονάχο του την καλύτερωσή του. Σας βεβαιώνω πως είνε μια χαρά να βάζεις τον τόνο αληθινά, εκεί που βρίσκεται, παντού όπου βρίσκεται. Σου φαίνεται πως απαγγέλεις όμορφα κείνο που γράφεις και το χέρι τρέχει μονάχο του χωρίς καμιά σκέψη. Πολύ γρήγορα συνειθίζει το μυαλό ν' ακούει τον τόνο και να τον σημαδέβει.

Με το λογικό αυτό σύστημα καμιά απορία, κανένα διφορούμενο και τίποτα δέ θάχουν ν' αποστηθίσουν τα παιδιά, ούτε τον κατάλογο με τα επτά μόρια, γιατί περιέχονται στο γενικό κανόνα : τα άτονα άτονα και τα τονισμένα τονισμένα. Σ' αυτό το σύστημα, όπως απο καλόν ηθοποιό, αμέσως θα χρωματιστούν οι φράσεις. Έχω λιγα χρήματα, κ' έχω λίγα χρήματα. Παρατηρήστε πως ο τόνος δέν είνε πιά αναφαίρετο καπέλο της κάθε λέξης, παρά είνε σημείο εκφραστικό που χρησιμέβει να παριστάνει τη φωνή του ανθρώπου, σαν το ερωτηματικό σαν το θαυμαστικό.

Μένει να δεχτούμε το κώλημα των κτητικών μορίων (το παιδίμου) και ν' αφήνουμε άτονο, άν το νομίσουμε απαραίτητο το γιατί το αιτιολογικό. Δέν είναι και μεγάλη αφθαιρεσία, γιατί το ερωτηματικό είναι πολύ πύδ δυνατά τονισμένο, όμως μήτε και μεγάλη ανάγκη, γιατί είναι το ερωτηματικό (;) που ξεχωρίζει τα πράματα.

Αυτό το σύστημα κράτησα για παράδειγμα σε τούτο το σημείωμα (1).

A. ΠΡΩΤΟΠΑΤΗΣ

ARISTIDES E. PHOUTRIDES

KOSTES PALAMAS

Πρίν δυό χρόνια στις 7 'ουλίου 1919, πρωτοφάνηκε στην 'Αμερικνή μεταφρασμένο από τόν καθηγητή του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ, Δόκτωρα 'Αριστειδη Ε. Φουτρίδη, τó πρώτο μέρος της «'Ασάλευτης Ζωής» του Κωστή Παλαμά.

'Η μετάφραση με αγάπη, άφροσίωση και ειλικρίνεια έκτελεσμένη, από τόν θαυθ γνώστη της 'Αγγλικής ποίησης και ποιητή τόν ίδιο, Δρ. 'Αριστειδη Φουτρίδη προκάλεσε εύνοικώτατα σχόλια στόν 'Αγγλικό, 'Αμερικανικό και Γαλλικό τύπο, και έδωσε μιá πρώτη ώθηση για τή μελέτη της Νεοελληνικής Φιλολογίας. Τόν περασμένο 'Ιούλιο δγήκε και τó δεύτερο μέρος της «'Ασάλευτης Ζωής,» και έτσι συμπληρώνεται ή μετάφραση του τελειότερου λυρικού έργου του μεγάλου μας ποιητή. Τό 'Αγγλόγλωσσο κοινό θά μπορέσει νά τó εκτιμήσει δλόκληρο τó έργο αυτό, που άκόμα και στους δικούς μας είναι σχεδόν άγνωστο.

'Από τις διάφορες κριτικές που δημοσιεύτηκαν σε 'Αγγλικά και 'Αμερικανικά περιοδικά και εφημερίδες μεταφράζομε μερικά κομμάτια, από ένα δυό, για νά γνωρίσει τó 'Ελληνικό κοινό τί είδους ύποδοχή γένηκε του πρώτου μας ποιητή, από τους ξένους κριτικούς, και τους φιλολογόντες.

«Νά ένας τόμος που σχετίζει τόν άναγνώστη με μιá σπάνια προσωπικότητα και τόν τριγουρίζει με στίχους που άναπνέουν τó πνεύμα της κλασσικής παράδοσης, άναμιγμένο με νεώτερη 'Ελληνική 'Ιστορία, έθνικούς πόθους, με τήν αγάπη ενός παντοταπεινó ευφάνταστου λαού, με τά πολύπλοκα προβλήματα του μεγάλου κόσμου του είκοστού αιώνα, και με άπήχησε από τις φιλολογικές διαφέρων χωρών, από τήν 'Ινδική Θεολο-

1) Άκόμα κρατώ και τις ακόλουθες ορλογραμικές απλοποιήσεις που μου γαίνονται χρήσιμες: κατάργηση των αι ιε, των διπλών συριάνων και το ιότα στη θέση κάθε άλλου ι, όπου είναι μισόφωνο (παλιός, διό κ.τ.λ.)

γία, έως τόν Walt Whitman, από τόν Σαίξπηρ και τόν Γκαίτε και τόν Δάντε, ίσα με τους Γάλλους συμβολιστές . . . άξίζει νά διαδαστεί πλατυά, πέρα από τά όρια της χώρας και της γλώσσας του και . . . ό Φουτρίδης . . . άξίζει τά εγκάρδια συγχαρητήρια όλων των έραστών της ζωής και των γραμμάτων για τή μετάφραση αυτή . . .»—F.B.R. Hallems, στην «Κλασσική Φιλολογία» 'Απρίλης 1920.

'Η «Βαλκανική 'Επιθεώρηση» (Λονδίνο. Φεβρ. 1920) χαρακτηρίζει ως εξής τόν Παλαμά . . . «'Ο Παλαμάς είναι στοχαστής και άναλυτής παρά ειδωλολάτρης· αγάπη τις λεπτές εκφάνσεις της σκέψης και του αισθήματος, πανθειστής έν τούτοις σκεπτικιστής . . . 'Η άνάλυση και ή λογική του είναι πάντα ντυμένες με τήν θαυμάσια τελειότητα της Τέχνης του . . .»

«Τό έργο είναι ύψηλό και ώραιότατο καθ' όλα. Είναι ή ποίηση ενός σοφού και ενός σκεπτομένου . . .» (Washington Star 'Ιαν. 11, 1920).

«'Ο έραστής της ποίησης θά διαδάσει τις μετάφρασεις αυτές με άπορροφητικό ενδιαφέρον και θά συναισθανθεί πως τó 'Ελληνικό πνεύμα, έκδηλωμένο στην αγάπη του ώραιου και στην άφοσίωση στο λογικό, είναι αιώνιο.» Τέχνη και 'Αρχαιολογία ('Ιούνιος 1920).

«'Ο στίχος του Παλαμά πότε πότε μοιάζει με τις βροντές της θάλασσας που χτυπά τις απόκρημνες άκτές της Πελοποννήσου, και πάλι έχει τήν ήσυχη ώμορφιά μιας άνοιξης που άχτινοβολά στα 'Αττικά ήλιόφωτα. Κατέχει σε σπάνιο βαθμό τó θώρο πλούσιας και χτυπητής εικονογραφίας. Διανοητικά και καλλιτεχνικά άποδεικνύεται άξιος κληρονόμος των άσύγκριτων ποιητών της 'Ελληνικής Κλασσικής Περιόδου. New-York Tribune (Δεκέμβριος 1920.)

«Τό πλείρο ποιητικό πνεύμα του Παλαμά ξεδιπλώνεται στην «'Ασάλευτη Ζωή» . . . 'Ο Παλαμάς είναι ένας πραγματικός καλλιτέχνης που ελέπει όλες τις ώμορφίες της φύσης και αισθάνεται τó μυστήριο και τó θαυμαστό της ανθρώπινης Ζωής. London Quarterly Review ('Ιούλιος 1920.)

Τις μεταφράσεις συνοδεύουν έκτενείς κριτικές και άνάλυσεις του έργου του ποιητή μας από τó μεταφραστή Δρ. 'Αριστειδη Ε. Φουτρίδη, άνάλυσης που δείχνουν πόσο βαθειά κατέχει του Παλαμά τήν ποίηση ό μεταφραστής του.

'Από τόν πρόλογο για τή ζωή και τó έργο του Παλαμά και τήν εισαγωγή στο πρώτο και τó δεύτερο μέρος της «'Ασάλευτης Ζωής», μεταφράζομε έδω τά καλλίτερα κομμάτια :

ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

I
Ο ΑΓΩΝΑΣ

Κωστής Παλαμάς! Ένα όνομα που μισούσα μια φορά με όλη τη δύναμη και την ειλικρίνεια ενός φανατικού, σαν τόνωμα ενός προδότη. Δέ λέγω υπερβολές. Ήμουν τότε στην τρίτη τάξη Αθηναϊκού Γυμνασίου στα 1901, όταν τα Εδαγγελικά αίματόβαψαν τους δρόμους των Αθηνών. Και η άφορητή ήταν η μετάφραση της Καινής Διαθήκης στη Δημοτική από τον Αλέξανδρο Πάλλη, ένα από τους μεγάλους άρχηγούς της γλωσσικής Αναγέννησης στην Ελλάδα. Η μετάφραση δημοσιεύτηκε στην έφημ. «Ακρόπολη» ως έπιφυλλίδα. Οι Φοιτητές του Πανεπιστημίου έξεγερμένοι από τις έλο φωτιά άγορεύσεις του Καθηγητού των Γεωργίου Μιστριώτη, του προμαχώνα των άσυμβίβαστων καθαρευουσιάνων, που θέλαν να φτιάσουν την Νεώτερη Έλληνική Γλώσσα πάνω στα καλούπια της αρχαίας, θεώρησαν τη μετάφραση αυτή σαν προδοτική έξέδριση κατά του ίερού κειμένου και της εθνικής γλώσσας. Οι δημοτικιστές, κάτω από το όνομα μαλλιαροί, θεωρούσαν κι από σοβαρούς ακόμα ανθρώπους ως εθνικοί προδότες, δημιουργοί μυστηριώδικης προπαγάνδας που ζητούσε να καταστρέψει τις εθνικές βλέψεις του Έλληνικού λαού με το να αποδείχνει πως η γλώσσα των δέν ήταν η αρχαία Έλληνική γλώσσα και πως δέν ήταν οι κληρονόμοι της Αρχαίας Ελλάδας.

Τρεις ανάμεσα στους «μαλλιαρούς» ήταν αντικείμενο γενικής άποστροφής: Γιάννης Ψυχάρης, ο γνωστός Έλληνας καθηγητής στο Παρίσι, ο συγγραφέας πολλών έργων και της πρώτης τέλει γραμμτικής της δημοτικής, Αλέξανδρος Πάλλης, ο μεταφραστής της Ιλιάδας και της Καινής Διαθήκης, και ο Κωστής Παλαμάς, γραμματέας του Πανεπιστημίου Αθηνών, ο ποιητής της «Αντεθνικής» μερίδας. Έναντίον των ρίχνονταν οι πικρότερες κατηγορίες. Οι Φοιτητές και μαζί τους, πλήθη λαού που άκολουθούσαν χωρίς να ξέρουν το γιατί, παρήλασαν άκράτητα από τους δρόμους των Αθηνών, κατάστρεψαν τα τυπογραφεία της «Ακρόπολης» έπου ήδημοτική μετάφραση του Πάλλη είχε τυπωθεί, και ζήτησαν με κάθε σοβαρότητα από το Μητροπολίτη να έφαρμόσει τη μεσαιωνική ποινή του άφορισμού έναντίον των Μαλλιαρών.

Εότυχώς ο Αρχηγός της Εκκλησίας Αθηνών έσωσε την όργάνωση που αντιπροσώπευε, από ένα τέτοιο άτυπο στίγμα, με το να αντίσταθεί μέχρι τέλους στην άπαίτηση του λαού. Οι στασιαστές όμως έγει-

ναν τόσο άπειλητικοί, ώστε η κυβέρνηση άναγκάστηκε να μεταχειριστεί βία έναντίον τους και το αποτέλεσμα ήταν ο θάνατος όχτώ και ο τραυματισμός έξηντα. Οι άντιπολιτευόμενοι έπωφελήθηκαν την ευκαιρία. Βίαιες άγορεύσεις που καταδίκάζαν τα μέτρα που πήρε η κυβέρνηση άκούστηκαν στη Βουλή, τα ήματα έξυμνοόνταν για ίεροί μάρτυρες, και η κοινή γνώμη ήταν τόσο έξερευθισμένη ώστε η Κυβέρνηση άναγκάστηκε να παραιτηθεί και ο Μητροπολίτης έξωρίσθηκε και άπέθανε σ' ένα μοναστήρι της Σαλαμίνας. Ήταν τότες όταν πρώτη φορά ποτίστηκε με μίσος κατά των μαλλιαρών και του Παλαμά.

Δυό χρόνια πιο ύστερα, ήμουν φοιτητής στο Πανεπιστήμιο όταν δεύτερη στάση δημιουργήθηκε από τους φοιτητές ύστερα από άλλη όμιλία του καθαρευουσιάνικου ήρωα Μιστριώτη έναντίον στην παράσταση της Ορέστειας του Αίσχύλου στο Βασιλικό Θέατρο σε δημοτική μετάφραση από τον κ. Σωτηριάδη που την νόμισαν ως πολύ χυδαία για καθαρευουσιάνικα αυτιά. Και τη φορά αυτή, η στάση ήσυχασε, όχι όμως πριν από το σκοτεινό ένόςάθωου παραστικού. Έντρέπομαι να όμολογήσω πως τη φορά αυτή ήμουν πραγματικά ανάμεσα στους στασιαστές. Την άλλη μέρα της στάσης συνήντησα τον Παλαμά για πρώτη φορά. Στέκονταν σε μια από τις πλάγιες μπασιές του Πανεπιστημίου, όταν ο σύντροφός μου μου τον έδειξε με γεμάτη μίσος φωνή «νάτος» «ποιός είναι» «ο χειρότερος από όλους, ο Παλαμάς!» Στάθηκα για λίγο να καλοκουτάξω τον περίφημο αυτόν έγκληματία. Μάλλον κοντίς, γεμάτος στέκονταν με τα μάτια προσηλωμένα προς το φώς που χύνονταν στη μαρμαρόστρωτη αλλη. Κράτούσε ένα μπαστούνι με τα δυό του χέρια και φαίνονταν να σκέπτεται. Μια δυό φορές κύτταξε προς τον τοίχο σαν να διάβαζε κάτι, μα ύστερα έστρεψε πάλι προς το φώς με μια έκφραση βαθιάς λύπης στο πρόσωπό του. Δέν είχε τίποτα το ιδιαίτερο, τίποτα το έρεθιστικό. Η όγρη μορφή του, το αόλακωμένο μέτωπο, και η συλλογισμένη στάση ήταν σημάδια ήσυχου, συμμαζεμένου και ταπεινού ανθρώπου. Είναι λοιπόν τόσο ανθρώπινοι οι προδότες; Από την άκρη της κολονοσειρας, τον παρατηρούσα προσεχτικά έως ότου έστρεψε και μπήκε μέσα στο χτίριο. Τον άκολούθησα τότε κι έφθασα στην ίδια είσοδο. Στον τοίχο, με άπιγραφή ήταν γραμμένη με μεγάλα ποχυά γράμματα. «Κάτω ο προδότης, ο κουλημένος Παλαμάς!».

Έπί τέλους ο άνθρωπισμός μου έρεθίσθηκε και οι πρώτες άχτινες συμπόνιας άρχισαν να διαλύουν το μίσος μου. Η άδικη αυτή έπιγραφή δέν μπορούσε ναταν άληθινή για τον άνθρωπον αυτόν, σκέφτηκα, και έτριξα στη βιβλιοθήκη να διαδάσω μερικά έργα του για πρώτη φορά, για

νά μπορέσω νά σχηματίσω γνώμη γι' αὐτόν ὁ ἴδιος. Δυστυχῶς, οἱ στίχοι ποὺ ἔτυχε νά διαβάσω ἦταν πολὺ βαθεῖς γιὰ τὴν πνευματικὴ μου ἀνάπτυξη, καὶ δὲν εἶχα τὴν ὑπομονή νά τοὺς διαβάσω δύο φορές. Ἦμουν τόσο βέβαιος γιὰ τὴ δύναμη τοῦ πνεύματός μου, ὥστε ἔρριξα στὸν ποιητὴ ὅλο τὸ βάρος. Ὑστερα τὰ ποιήματά του ἦταν τόσο διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ εὐκόλα, ρυθμικά, ρητορικὰ ποιήματα ποὺ ἤξερα. Στὴν Παλαμά δὲν βρήκα τίς εὐκόλες ἐκείνες κοινοτυπίας ποὺ εὐχαριστοῦν τίς ποιητικὲς προτιμήσεις ἑνὸς παιδιοῦ. Ἐνα πράγμα ὅμως εἶδα ἀπὸ τότε καθαρά. Ὅσο σκοτεινὰ καὶ ἀκατάληπτα κι' ἂν μοῦ φάνηκαν τὰ ποιήματά του, ἦταν χωρὶς ἄλλο γεμάτα ἀπὸ ἕνα βαθύ, φλογερὸ αἰσθημα, ἕνα αἰσθημα ποὺ μοῦ κρατοῦσε τὴ σκέψη πολὺ ὕστερα ἀφοῦ εἶχα κλείσει ἀπελπισμένος τὸ βιβλίο. Ἀπὸ τὴ μέρα ἐκείνη καταδέχουσι νά τὸν θεωρῶ ἕνα εἰλικρινῆ ἀκόλουθο μιᾶς πλάνης, ὡς ἕνα παρατραπημένο πρόβατο.

Χρόνια πέρασαν. Δὲν ἤμουν πιά στὴν Ἑλλάδα. Εἶχα ἔρθει σ' ἄλλη χώρα, ἔπαι καινούρια γλώσσα, καινούρια ἱστορία, καινούρια φιλολογία ἀνοίχτηκε μπροστά μου. Ἐδῶ, ἐπὶ τέλους, ἄρχισα νά παίρνω μιὰ λογικὴ στάση γιὰ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας μας καὶ ἐδῶ γιὰ πρώτη φορὰ μπόρεσα νά διαβάσω τὸν Παλαμά καὶ νά τὸν καταλάβω. Σιγά σιγά τὸ μέγεθός του ἄρχισε νά μοῦ ἐπιβάλλεται, καὶ στὸ τέλος ὁ θαυμασμός μου μεγάλωσε τόσο ποὺ ἔταν στὰ 1914 ἔφτασα στὴν Ἑλλάδα, ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ, ἀπεφάσισα κατὰ τοὺς πέντε μῆνες ποὺ λογάριάζα νά μείνω στὴν Ἑλλάδα νά μελετήσω τὸν Παλαμά καὶ τὸ ἔργο του. Μὲ τὰ ἔργα του κατέβηκα πολλές καὶ μακρὲς ὥρες. Μὰ τὸν ἴδιον ἐπισκέφτηκα μόνο μιὰ φορὰ. Τὸν ἀ-ἔβρισπο ποὺ ἀπέφυγα κάποτε ὡς ἕνα τέρας, τώρα δὲν τολμοῦσα νά τὸν εἶω μήπως καὶ δὲν εἶχα μάθει ἀκόμα νά τὸν θαυμάζω σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία του. Ὑστερα ἀπὸ ἐπίμονες ἀπαιτήσεις τοῦ παλαιῦ συμμαθητοῦ μου καθηγητοῦ Χ. Λαμπράκη, ὁ ὁποῖος γνώριζε τὸν ποιητὴ, πῆγα νά τὸν ἐπισκεφθῶ στὸ γραφεῖο του, στὸ Πανεπιστήμιο, ἕνα Ἀπριλιῶτικο ἀπογευματινὸ μαζὺ μὲ τὸ φίλο καὶ συναπεσταλμένο μου Francis P. Farquhar. Ὁ Παλαμάς κάθονταν στὸ γραφεῖο του, μὰ μόλις μᾶς εἶδε νά μπαίνομε σηκώθηκε νά μᾶς ὑποδεχτεῖ καὶ ὕστερα κάθησε ταπεινὰ στὴν ἀκρὴ ἑνὸς σοφᾶ. Εἶχε πολὺ λίγο ἀλλάξει: ἀπὸ τὴν καιρὸ τῶν διαδηλώσεων, καὶ ὅσο τὸν παρατηροῦσα, τόσο ἀναγνώριζα τὴν ἴδια εἰκόνα ποὺ κράτησα στὴ μνήμη μου ἀπὸ τὴν πρώτη μας συνάντησιν ἐξῆ ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τὴν κολοσσαεῖρά, πρὶν δέκα χρόνια. Ἴσως οἱ ρυτίδες στὸ μέτωπό του νά δάθουνιν τώρα περισσότερο, τὰ μαλλιά του νά ἄσπρισαν. Τὰ μάτια του ὅμως εἶχαν τὴν ἴδια φωτιὰ ποὺ φώτιζε διαπερνώντας τὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων

καὶ ἐφευγαν κάποτε ἀπὸ τὸ παρὸν γιὰ τὸν κόσμον τῆς σκέψης. Τὰ χέρια του κινῶνταν ἤρεμα. Ἡ φωνὴ του ἦταν καθαρὴ καὶ ἠχηρὴ, τὰ λόγια του λίγα καὶ εὐγενικά. Ἀπροσποίητος στοὺς τρόπους του, φαίνονταν πρόθυμος νά μάθει, παρὰ νά μιλήσει γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ ἔργο του. Μᾶς ρώτησε γιὰ τὴν Ἀμερικὴ καὶ τὴ φιλολογικὴ τῆς ζωῆ. Διαβάζε-ται ὁ Ροὺ, εἶνε ὁ Whitman ἀκόμα ἀγαπητός; Τοὺς θαύμαζε καὶ τοὺς δύο εἶχε μεγάλη λαχτάρα γιὰ κάθε νέο, καὶ μαγεύονταν νά διαβάσει νέα γιὰ τὴν Ἀμερικὴ. Ὅταν σηκωθήκαμε νά φύγομε, ἀντιληφθήκαμε πὺς μόνο ἡμεῖς μιλούσαμε, στὸς δύο μας ὅμως ἡ δυνατὴ προσωπικότης του, ἐπιφυλακτικὴ καὶ ἀβίαστη κι' ἂν ἦταν, μᾶς ἔκαμε θαθεῖα καὶ παντοτεινὴ ἐντύπωση.

Αὐτὴ ἦταν ἡ μόνη μου ἐπίσκεψιν σ' αὐτόν. Τὸν εἶδισα ὅμως συχνὰ νά περπατᾷ στοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια τοῦ Ζαππεῖου στὶς ὄχιες τοῦ Ἰλισσοῦ, ἢ καθήμενο μόνο σὲ κάποιον μοναχικὸ καφαναῖο, πάντα μακριὰ ἀπὸ τὸ πλῆθος. Ὅταν γύρισα στὴν Ἀμερικὴ τοῦ ζήτησα τὴν ἀδεια νά μεταφράσω μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του. Ἡ ἀπάντησή του ἦταν γεμάτη ἀπὸ τὴν ἴδια μετριοφροσύνη ποὺ χαρακτηρίζει τὸ ἀτομὸ του. Φοβάται πὺς ἐξογκόνω τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του, καὶ λέγει πὺς εἶνε ἕνας ἀπλὸς δουλευτῆς τοῦ στίχου. Πίσβαια ἦταν ἕνας πιστὸς δουλευτῆς γιὰ ἕνα ζήτημα ποὺ πρὶν μιὰ γενεὰ φαίνονταν ἀπέλπιδο. Μὲ τὴν πίστη καὶ τὴ δύναμή του ὅμως, κέρδισε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Χρόνου τὸ στεφάνι τῆς Νίκης καὶ μπόρε νά προταγορευτεῖ τώρα Παγκόσμιος Ποιητῆς.

Ἐτὸ Ποιητικὸ ἔργο τοῦ Κωστή Παλαμά λέγει ὁ Εὐγένειος Κλεμάν, Γάλλος κριτικὸς, παρουσιάζεται σήμερον μὲ ἐπιβλητικὸ μέγεθος. Χωρὶς νά μιλήσωμε γιὰ τίς πρώτες του συλλογές, ἔπαι ἕνα μοναδικῆς δυνάμεις τάλαντο φανερώνεται, μπορούμε νά πῶμε πὺς οἱ τέσσερις ἢ πέντε τόμοι στίχων ποὺ δημοσίευσεν τὴν τελευταία δεκαετία, τὸν ἴσταν ἐξῆ ἀπὸ σύγκρισιν ὅχι μὲ ὄλους τοὺς ποιητῆς τῆς Νεώτερης Ἑλλάδας, μὰ πάνω ἀπὸ ὄλους τοὺς σύγχρονους Εὐρωπαϊκοὺς ποιητῆς.

Ἄν καὶ δὲν εἶνε ὁ πῶς περίφημος—ἕνεκα τῆς μετριοφροσύνης καὶ τῆς γλώσσας ποὺ μεταχειρίζεται, ἀγνωστῆς ἐξῆ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ἑλληνισμοῦ—εἶνε ὅμως ἀκαταγώνιστος ὁ μεγαλειότερος. Τὸ πλάτος τῶν βλέψεων του γιὰ τὸν κόσμον καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὴν ψυχὴ τῆς φυλῆς του, μὲ λίγα λόγια, γιὰ ὄλα τὰ προβλήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὴ νεώτερη σκέψη, τὸν δάζουν πρῶτο μὲσα σὲ ὄλους ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὸ ἔθρονον νά ντόνουν τὴ φιλοσοφικὴ ἴδεια μὲ τὸ λαμπρὸ ποιητικὸ μανδύα. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ δύναμη καὶ ὁ πλοῦτος τῆς φαντασίας του,

ή διαπεραστική φωτιά του αισθήματος, ή εξαιρετή τελειότη της τέχνης του, και τὸ μυριωμένο ὄφρος του δείχνουν ποιητικὴ ἰδιοσυγκρασία ἐξαιρετικῆς τελειότητος προωρισμένης νὰ γεννήσῃ ἀριστουργήματα.

ΠΑΝΟΣ ΦΑΩΡΗΣ

Η ΣΙΩΠΗ ΤΟΥ ΝΑΥΤΗ

Κουρασμένοι ἀπ' τὸ πλούσιμο τοῦ κατστρώματος οἱ ναῦτες πέσανε στὸν ὕπνο βαρκοὶ κι' ἀκούγονταν τὰ ροχαλητά τους, μαζί με τὸ πάφλασμα τῶν κυμάτων, ποὺ σπάζανε στὴν καρίνα τοῦ θαυροῦ, καθὼς τὰ ἔσχιζε.

Μόνο ὁ Ψαχνός κι' ὁ Πριόνης, καθιστοὶ στὸ σανίδωμα τοῦ θαλάμου, παίζανε τὴν πασέτα, με μανία, σκυφοί, προσεχτικοί, γιατί ὁ ἕνας προσπαθοῦσε νὰ κερδίσει τοῦ ἄλλου τὰ λεφτά.

Ἡ Τύχη ὁμως εὐνοοῦσε πολὺ τὸν Πριόνη. Ὅλο αὐτὸς κέρδιζε. Λές κι' εἶχε φτιάξει τὰ χαρτιά νὰ παίρνουνε τὴ σειρά ποὺ αὐτὸς ποντάριζε. Ὁ Ψαχνός ἔχανε . . . ἔχανε, εἶχε ρθει στὸ θυμὸ του κόκκινος, σὰ νὰ λαχάνιασε ἀπὸ τρέξιμο, ἔτσι τοῦ ρχότανε νὰ δαγκάσει τὸ ἀτυχο χαρτί, νὰ θελήσῃ νὰ τὸ ξεσχίσει. Μὰ . . . μήπως μετὰ τὰ νεύρα του καὶ τίς βλαστήμιες του θ' ἄλλαζε ἢ τύχη του τὸ κέφι της;

Δὲν εἶτανε ἡ πρώτη βραδιά ποὺ ἔχανε. Ὅ, τι λεφτά ἔπαιρνε ἀπ' τὸ λογιστήριο τοῦ θαυροῦ, τοῦ τὰ μάζευε μετὰ τὴν πασέτα ὁ Πριόνης. Ἐτσι πολλὰς ἀνάγκης του θρικότανε σὲ ἀδυναμία νὰ ἐκτελέσει. Ἄραζε τὸ ἔκπορε στὰ διάφορα λιμάνια, οἱ ναῦτες ἔγαίνανε ὄχι στὶς πολιτείες, ἀγοράζανε πράματα ἢ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ἢ γιὰ νὰ τὰ πουλήσουνε σὲ ἄλλη πολιτεία ἀκριθώτερα, γλεντούσανε με γυναῖκες στὰ καφέ ραντάν, μεθεύσανε, τὰ σπάζανε, ἐνῶ, ὁ Ψαχνός ἔμεινε κλεισμένος, σὰ φυλακισμένος, γιατί δὲν εἶχε λεφτά.

Μήπως γιὰ τὴν κατάντια του αὐτὴ οἱ σύντροφοί του, λίγες συμβουλές τοῦ δώσανε, νὰ κίψῃ τὸ παιχνίδι, γιατί ὁ Πριόνης εἶναι ἀριστος τεχνίτης; Τίποτα. Ἐννοοῦσε νὰ παίξῃ ἀκόμα καὶ νὰ γουρλώνῃ μετὰ ἀπειλὴ τὰ μάτια του ἐναντὶα κείνων ποὺ θύλωνε φιλικὰ νὰ ἐπιμείνουνε.

Δὲν ἤθελε νὰ παραδεχτῆ, με κανένα τρόπο, πὼς ὁ Πριόνης ἔπαιζε καλλίτερα, γι' αὐτὸ ἔλο μετὰ τὴν κακοτυχία του τὰ ἔδαζε, κι' ἔβριζε.

«Ἄτιμη Τύχη ὡστόσο θὰ με' ἔχτριψῆσαι; . . .»

Καὶ δώστου δάγκωμα τὸ χαρτί καὶ φύσημα ἀπ' τὰ ρουθούνια πὼς

ἀναυε σύγκορμος, τὸν φοβόσουνε, ἔλεγες πὼς στὶς φλέβες του ἔρρεε αἷμα θηριοῦ πεινασμένου.

Κι' ὁ πλοίαρχος, ἕνας εὐγενικός ἀνθρώπος, ἀξιαγάπητος, τὸν εἶχε συμβουλέψῃ, ἀκόμη πὼς θὰ διώξῃ κι' αὐτὸν καὶ τὸν Πριόνι ἀπ' τὸ καράβι.

Δὲν ἄκουγε κανένα, δὲν ἔπαιρνε γνώση τὸ κεφάλι του. Ὅξω τὸ πέλαγος περνοῦσε ὄρες γαλήνης. Ἀγέρας κακὸς δὲ φυσοῦσε. Μόνο ποὺ ὁ οὐρανὸς γιὰ λίγη ὄρα, ντόθηκε τὰ σύνεφα καὶ γίνηκε μαυρός.

Τὸ παιχνίδι ἐξακολουθοῦσε. Κάτι κέρδιζε καὶ πάλι ἔχανε. Κορόιδευε ἢ Τύχη σὰν ὁμορφὴ γυναικούλα ποὺ θέλει καὶ δὲ θέλει τὰ χάρδια, τὰ φιλιὰ σου, τὴν ἀγκαλιὰ σου. Ἄρχιζε νὰ πετάει φωνές, νὰ βροντᾷ τὴ γροθιά του κάτω, νὰ μονολογεῖ, νὰ δαγκάνει τὰ χαρτιά, νὰ τσακῶνεται μετὰ τὴ Ντάμα, σὰ νὰ τοῦ ἀπαντοῦσε καὶ τῆς μιλοῦσε νευριασμένα, νὰ λέει θρσιές τοῦ Ρίγα, ν' ἀπειλεῖ μετὰ τὸ σκότωμα τὸν Φάντη καὶ νὰ τοῦ θυμίζει περκασμένες ἔχθρες του, ποὺ ἀκριδοπλήρωσε.

Ὁ Γιάννης ζύπνησε ἀπ' τίς φωνές αὐτές. Κι' ὡποῦ νὰ φέξῃ, ἤξερε τὸ ἐλάττωμά του, πὼς δὲ θὰ μπορούσε νὰ σφαλῆσαι μάτι.

—Βρὲ σεῖς—τοὺς φώναξε δυνατὰ—γιατί δὲν πάτε νὰ παίξετε ὄξω; Ζύπνησε κι' ὁ Ἄντρέας.

—Θέλουμε νὰ κοιμηθοῦμε,—τοὺς εἶπε—κι' ὄχι ν' ἀκοῦμε τίς βλαστήμιες σας, ὄριστε μας . . .

Ἐνας ἄλλος συμπλήρωσε μετὰ φωνὴ μπάσου.

—Καλὸ «κορόιδο» βρήκε ὁ Πριόνης.

Τὸ παιχνίδι σταμάτησε. Ἐπλήρωσε τὰ ὑπόλοιπα χαμένα τοῦ Πριόνη. Καὶ προσπαθοῦσε ν' ἀνακαλύψῃ ποιὸς πέταξε ἀπ' ὄλους στὴ σειρά τοὺς ναῦτες, τὴ λέξη «κορόιδο». Μετὰ τί χέρια στὶς τσέπες ἔκοβε πέρα-δῶθε δόλτες. Φυσοῦσε. Ξερόδηξε. Ὅλοι κουκουλωμένοι ὑποκρίνονταν πὼς κοιμίντουσαν.

Μὰ δὲν εἶνε ἀντρας! ὄχι! —Ἐλαθε τὸν λόγο ὁ Πριόνης—νὰ μιλάει ἔτσι. Ἄκοῦς «κορόιδο»; . . . Τάχατες, πὼς, τῶνε καὶ καλὰ, ἐγὼ τὸν πιάνω «κορόιδο». Ντροπὴ σας! . . .

Ἀπ' τὸ βάθος μιὰ χοντρή φωνὴ πετάχτηκε, σουρτή, ποὺ καβάλισε ἔλων τὰ κεφάλια.

«Εἶνε»!

Καὶ μιὰ ἄλλη ἀκλόουθησε.

«Τὸν ἔγδαρες τὸν ἀνθρώπο».

Ὁ Ψαχνός γίνηκε τριλλός, ἄρχισε νὰ θρίζει τὰ θεία, νὰ μουντζῶνει ὄλους, ν' ἀπειλεῖ πὼς θὰ κόψῃ κανενοῦ τὸ λαρόγγι πέρα γιὰ πέ-

ρα. Καί πίσωθ' του, σμουλωγμένοι ο Πριόνης, σιγοντάριζε, θρίζοντας κι' αυτός να υπερασπίσει τήν . . . τιμότητα του χαρακτήρα του.

Τότες ο Γιάννης, ένας παχύσαρκος, μά χειροδύναμος ναύτης απ' τὸ Γαλαξέδι, χρόνια σὲ καράβια ναύτης, ἀπὸ παιδάκι, σηκώθηκε δλόρθος, ὕψωσε τοὺς ὤμους του.

Πλησίασε τὸν Ψαχνό. "Ὅλοι σηκώθηκαν ἀπάνου νὰ παρακολουθήσουνε τὸν καυγά. Μήπως θαρθούνε. Γιατί κατ' τοῦ Ψαχνοῦ ἡ καρζούλα τῆλεγε, ποτές δὲν εἶχε δοκιμάσει φόβο ἀπὸ ἄνθρωπο.

—Τί θρίζεις καὶ φωνάζεις ρέ ; . .

—"Ἀπάνω στὸ θυμὸ μου δὲ θέλω νὰ μὲ παιράζει κανεὶς. Κι' ἔχει νὰ μὲ πῆτε «κορόιδο». Ὅποιος τὸ εἶπε κ' εἶνε ἄντρας καὶ δὲ φορεῖ φουστάνια, νὰ ὁμολογήσει παλληκαρία, πὼς τὸ εἶπε.

Τὴ στιγμή αὐτὴ τὴν κρίσημη, πὸ ἔλεγε, πὼς θὰ θουτηχτοῦνε, πετάχτηκε στὴ μέση ἡ φωνὴ τοῦ Πριόνη.

—"Εμεῖς, πρέπει νὰ ξέρετε μιὰ γιὰ πάντα, πὼς παίζουμε φιλικὰ καὶ τίμια, κι' ἔχει νὰ κλέψει ὁ ἓνας τὸν ἄλλον.

"Ὅλοι τότες ριχτήκανε τοῦ Πριόνη. Πρῶτος ὁ ψηλόσωμος Γιάννης. Ἀπαράτησε τὸν Ψαχνό καὶ ζύγωσε αὐτόν.

—Βέβαια . . . ἐσὺ ξέρεις νὰ μιλάς, ἐπειδὴ δὲ θέλεις νὰ σοῦ κοπῆ τὸ . . . «ταχτικό!» . .

—"Ἄς μὴ παίζει. Τί εἶνε παιδάκι ;

—Ναί, κι' οὔτε θὰ τὸν ἀφίσουμε ἄλλη φορὰ νὰ παίξει. Ἄρκει ἴσχυμε δῶ.

"Ὁ Πριόνης κούνησε θυμωμένον τὸ κεφάλι του. Χάιδεψε τὸ σαγῶνι του, πὸ ἔτρεψε σπασμωδικὰ.

—"Ἄμα θέλει . . .

—"Ὅχι ! "Ἄμα θέλομεν' ἐμεῖς δὲ θὰ παίξει !

"Ὁ Ψαχνός, πὸ πρὸς στιγμή βούλωσε τὸ στόμα του, ξαφνιαστικὰ μὲ καινούργιο θυμὸ.

—Γι' ἄκου δῶ ρέ Γιάννη—κι' ἀκούμπησε τὸ χέρι του στὸ στήθος του—πρὸς τί ἀνάλαβες νὰ κανονίσαις ἐσὺ τὸν ἑαυτὸ μου ; Μὲ πέρασες, δηλαδή, γιὰ κουτό ; . .

"Ὅλοι τότες λάβανε τὸ μέρος τοῦ Γιάννη, φωνάζανε· «ἔχει δίκιο.» «Ἔτσι πρέπει.» «Νὰ μὴν ξαναπαίξεις.» «Φτάνει πιά.» «Τὸν κουστουμάρισεσ κιόλας.»

—Μὰ τί σὰς νοιάζει ἂν ἐγὼ χάνω τὰ λεφτὰ μου ; Σὰς ζήτησα ποτὲ δανεικὰ—ρώτησε μὲ περιέργεια—γίνηκα φόρτωμα σὲ κανένα ; Λοιπόν ; . . .

"Ἐνας μόνον, ἔχτες τοῦ Ψαχνοῦ, στραβομουτσούναζε μὲ τὰ ἐπεισόδια αὐτὰ καὶ τίς τέτοιες κουβέντες. "Ὁ Πριόνης ! "Ὅστε ὑπῆρχε κίνδυνος οἱ πολλοὶ νὰ νικήσουνε τὴ γνώμη τοῦ ἑνός. Καὶ τότες . . . θὰ κοβότανε στ' ἀληθινὰ τὸ «ταχτικό» του. Πήγαινε νὰ σκάσει ἀπ' τὸ κακό του. "Ὅλοι τοῦ φαίνονταν μισητοί. "Ὅσπου θέλησε νὰ διαμαρτυρηθεῖ δυνατὰ. Καὶ κουνώντας τὸ δάχτυλό του :

— "Ὅχι ! δὲν τὰ κάνετε καλά—τοὺς εἶπε μὲ ἄλλο τόνο φωνῆς—τὰ πράματά σας. Ν' ἀνακατώνεστε σὲ ξένες δουλειές. . . Νὰ, θέλετε ἀμέσως νὰ μὲ κάνετε ἐχθρὸ σας.

— Μπα ; . . ὥστε πρέπει—μίλησε ὁ Ἄντρεας—νὰ σ' ἀφίσουμε νὰ παίρνεις ἐλοένα τὸν ἰδρωτὰ τοῦ φίλου μας ; Νὰ παθαίνει ἀπ' τὴ δουλειὰ γιὰ σένα ; Νὰ δυστυχεῖ γιὰ σένα ; . .

— "Ἔτσι θέλει αὐτός. "Ὅστε, σὰ νὰ λέμε, εἶνε «κορόιδο» καὶ σὺ βρέθηκες ὁ ἐξυπνος, ὠρίστε μας . . ψα ! . .

— "Αἰ ὡς γι' αὐτὸ τὸ ξέρω δά, πὼς ὁ ἐξυπνος εἶσαι τοῦ λόγου σου. . . Θεὸς νὰ κρυσοῦμαστε πίσω ἀπ' τὸ δάχτυλό μας ; . .

— "Ἐπειδὴς μὲ βοηθάει στὴν τόχη τὸ χαρτί ; αἰ ; . .

Γελάσανε ὅλοι ξεκαρδιστικὰ, κάτι γέλια πὸ χυθῆκανε μὲ μίαν, πλατειὰ, ἰγχερά, καὶ γιορίσανε τὸ θάλαμο, καὶ πῆγανε ἀπ' τὰ στρογγυλὰ παραθυράκια νὰ περάσουνε νὰ πῆσουνε καὶ στὴ θάλασσα.

"Ὁ Ψαχνός κοιτοῦσε καὶ τοὺς δυὸ στὸ στόμα. "Ἦθελε ἀμέσως νὰ δεῖ πὸ θὰ καταλήξουνε. Αὐτὰ τὰ δυνατὰ γέλια . .

— "Ἄς τα λοιπόν, φιλαράκο, νὰ μὴ τὰ παραχοντρώουμε.

— Δὲν καταλαβαίνω τί θεὸς νὰ πεις.

— "Ἔτσι φαίνεται. Ποῦ νὰ ξέρεις ἐσὺ . .

— Καλὰ τώρα . .

— Δὲ σὲ συμφέρει, τὸ ξέρεις.

— "Ἦθελα νὰ σὲ θεωρῶ φίλο.

— "Ἀκριδῆς. Γι' αὐτὸ καλλίτερα εἶνε νὰ μὴ προχωρήσουμε—εἶπε μὲ χαμηλότερο τόνο, τάχα πὼς ἴπαιρνε κατευνασμὸ ἢ ἀγανάχτησὴ του—καὶ τὰ χαλάσουμε ὀλίγελα ! . .

— Μὰ . . καθὼς μοῦ τὰ λές . .

— Λυποῦμαι γιὰ λογαριασμό σου.

— Δὲ θέλω νὰ μὲ λυπᾶται κανεὶς.

— Γιὰ . . θυμῆσου . . Κάποτες . . κάτι πὸ εἶπες . .

"Ὁ Πριόνης σόγκλωμος κλονίστηκε. Κοίταζε τὴν πόρτα. Τὰ μάτια του παίζανε ἄγρια. "Ὅχι, δὲ φάνηκε νὰ θέλει νὰ δικαιολογήσει τὸν ἑαυτὸ του. Προχώρησε μὲ τὸ κεφάλι σκυμένον, φουώντας καὶ βγήκε δξω σιγά . .

Ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ Γιάννη.

— Ξαπλωθῆτε τώρα στὰ κρεβάτια σας νὰ κοιμηθοῦμε, ἄντε, μπρός, φτάνει ὡς ἐδῶ.

Ἄλλοι γυρίσανε καὶ πέσανε, κουκουλωθήκανε.

Ὁ Ψαχνός ἔτρεξε, ἔπιασε ἀπ' τὸ μανίκι τοῦ κουκάμισου τὸν Ἀντρέα σαστισμένος, μὲ δψή ἀλλοιώτικη.

— Πού πᾶς ;

— Θέλεις τίποτα ;

— Νὰ ξηγηθεῖς.

— Σὲ τί ;

— Ἔλα τώρα, ἐκεῖ πού κόπηκε ἡ κουδέντα. Μὲ νοιώθεις. Ὅπως τὸ εἶπες, γιὰ νὰ μὴ προχωρήσεις... καὶ τὰ χαλάσατε ὁλότελα! . . . Λοιπὸν ; . . . Περιμένω . . . Τί ξέρεις νὰ πεις. Τί εἶνε αὐτὸ πού θὰ πεις. Τὸ «κάτι» πού ξέρεις ἐσὺ καλά . . .

— Τίποτα !

— Ὡστε . . . δὲ θέλεις νὰ πεις.

— Νὰ μὴ παίξεις ! Αὐτὸ εἶναι ἔλο. Γιατί, νά, πῶς νὰ στὸ πῶ, ἔλο θὰ χάνεις . . .

Οἱ ἄλλοι κοιμῶνταν, ὁ Πριόνης βρέθηκε στὸ κατάστρωμα μοναχός του, ὁ Ἀντρέας ἔπεσε νὰ κοιμηθεῖ κι' αὐτός.

Ἐξυνη τὸ κεφάλι του. Τὸ μυαλό του ἔμπαινε σὲ τρικυμία. Τ' ἀπότομα γέλια ἔδων μαζί. Γιόμισε θόρυβο ὁ θάλαμος. Κ' ὕστερα. ὕστερα . . . τὰ λόγια τοῦ Ἀντρέα—ἐχτός ἀπὸ τίς συμβουλὲς τοῦ Γιάννη, πού συμφωνήσανε μὲ δαῦτες ἔλ' οἱ ναῦτες—τὸ σπουδαιότερο ἢ σιωπὴ τοῦ Πριόνη, τὸ πείσιμο τοῦ θυμοῦ του, ἡ δειλία του, ἡ κιτρινάδα τοῦ προσώπου του, τὸ πιάσιμο τῆς ἀναπνοῆς του, τὸ δέσιμο τῆς γλώσσας του, ἔλα . . . ἔλα . . . Ἐχωνε τὰ νόχια του στὴν πέτσα τοῦ κεφαλιοῦ του καὶ γίνονταν κόκκινα ἀπὸ αἷμα. Αὐτὰ τὰ λόγια . . . Κάποιο μυστήριον. Στὴν ἀρχὴ ὁ θυμὸς καὶ τῶν δυό. Μὰ κατόπι ἔμεινε ἡ ἀπειλὴ νικητρά τοῦ Ἀντρέα. «Γιὰ . . . θυμῆσου . . . Κάποτες . . . κάτι πού εἶπες . . . » Κατέδασε τὸ κεφάλι. Κοίταξε μὲ θαμπό, ἀχρωμο μάτι τὴν πόρτα. Βγήκε δῶς τόσο δειλά . . .

Ὡστε ;

Ἄν κ' ἡ ὥρα εἶχε φτάσει σχεδὸν τὰ μεσάνυχτα, ἀπουσιάζανε κ' οἱ δυὸ ἀπ' τὸ θάλαμο.

Ψηλά ὁ οὐρανὸς εἶτανε βουρκομένος, βαρὺς, χειμωνιάτικος, ἔτοιμος ἅ ρίξει βροχὴ μὲ κεραυνούς.

Ἐκανε στὸ κατάστρωμα τσουχτερὸ κρύο. Κανείς δὲν περνοῦσε ζῶπιος, καμιά σκιά. Τὰ φανάρια δύνανε, μὲς στὸ σκοτάδι τὸ πόνημα,

μιά παρηγορὴ ἀσθενικῆς ζωῆς, μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ θάλασσας στὸ σκοτάδι τὴν τόση πλημμύρα καὶ πίεση.

Ἡ μηχανὴ μούγκριζε. Μιά ζέστα ἀπὸ κάτω ἐβγαίνει πού ξεθύμεινε μόλις πῆγαινε νὰ περάσει τὸ κατάστρωμα. Μιά λείμψη φωτιᾶς καὶ τὴ δουλεύανε οἱ μαῦροι στὰ πρόσωπα θερμαστές.

Τὸ φουγάρο κάπνιζε καὶ νέα σύγνεφα σχημάτιζε πάνω ἀπὸ τὸ πλοῖο πού τὸ τυλίγανε ἔλο.

Τὰ συρματόσχοινα σφυρίζανε στὸ ἀνέμου τὴ φόρα, πού σηκώθηκε ἄγριος νὰ παλέψει τὰ σύγνεφα, νὰ καθαρῆσαι τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα καὶ νὰ φανεῖ τὸ ἀσημένιο τὸ φαγγάρι πού τὸ ζητούσανε τὰ κύματα.

Στὴν πλώρη κάποια λογομαχία γινότανε.

Ἐνας θέρυβος πού πέρασε.

Κι' ὕστερα ἡ σιωπὴ ὡς πέρα κάθε ὀμιλίας.

Τὸ βαπόρι ταξίδευε μὲ λίγη τρικυμία, μὲ ἀνεμο ἐνάντιο κι' ἀπ' τὸ φουγάρο του ξερνοῦσε τολοῦτες καπνοῦ ὁλόμυρου ἀπὸ σκόνη κάρβουνου.

Κάτω στὸ θάλαμο ἔλ' οἱ ναῦτες, μαζί κι' ὁ Ψαχνός, κοιμόντανε βαρὺ ἀπ' τῆς μέρας τὴν κόραση καὶ . . . μόνο ἕνας εἰλεῖπε . . . γιὰ πάντα! . . .

Κ. Α. ΦΩΤΑΚΗΣ

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΜΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Γ'

Ἰστέπ' ἀπ' τὴ σύντομη ἐξέταση, πού κάμαμε, ἀφίνοντας στὰ δυὸ προηγούμενα κεφάλαια τῆς μελέτης αὐτῆς νὰ μιλήσει ἡ ἱστορία τοῦ σημερινοῦ μας Σκολεῖου, δγαίνει λοιπὸν καθαρὰ καὶ ἀφιλονείκητα, πῶς ἡ σύγχρονη Ἑλληνικὴ μας ἐκπαίδευση ἔχει γιὰ πρώτη καὶ κύρια δάση τῆς τῆς *Βυζαντινῆ Παράδοσης*, πού γύρευε στὴν ἀρχὴ γιὰ λόγους ἱστορικοῦς δηλ. *ἐθνικοῦς* νὰ γυρίση τὸ ἔθνος πίσω στὴν *ἀρχαία γλῶσσα* καὶ *μόνο* στὴν *ἀρχαία γλῶσσα*, χωρὶς δηλ. νὰ παίρνη μαζί τῆς καὶ τὸ ζωοποιὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦτο γιὰ λόγους πάλι *θηρησκευτικῆς ὁδοδοξίας* ἔπως εἶπαμε· καὶ πῶς οἱ διπλοὶ αὐτοὶ λόγοι μαζί ἐμόρφωσαν ἔπειτα σιγὰ σιγὰ κ' ἐπέβαλαν στὰ Σκολεῖα τ' ὀλέθριο ἐθνικοθηρησκευτικὸ δόγμα τῆς *ξερῆς καὶ ἄγοιης μελέτης τοῦ γράμματος γιὰ τὸ γράμμα* *μαζὺ μὲ τὸν πόλεμο πρὸς τὸ πνεῦμα, τῆς περιφρόνησης ἢ τῆς διαστροφῆς του.*

Ἄπ' τὴν ἴδια αὐτὴν ἱστορία δγαίνει ἀκόμη, ἐπίσης καθαρὰ καὶ

ἀφιλονεικία, πώς ή απόπειρα του συμβιβασμού των εθνικών λόγων με τους δευτερογενήτους πραχτικούς, που καταπίεστηκεν ο Κοραής, είταν κ' εκείνη απόπειρα μόνο γλωσσική, χωρίς πάλι το ζωοπιό πνεύμα της Λαϊκής Παράδοσης. Ούτε μπορούσε να γίνει και διαφορετικά, αφού ο συμβιβασμός αυτός έπνιξε απ' αρχής τή μελλοντική ανάπτυξη της δημοτικής ιδέας, τή ελάστησή της, μέσα στους νεκρούς τύπους της αρχαίας γραμματικής κι' αφού με το υπερβολικό ξικαθάρισμα του ύλικού της δημοτικής απ' τις ξένες λέξεις, έδωκε πάλι άφορμή, όπως είδαμε, στη Βυζαντινή Παράδοση να υποκαταστήσει σιγά-σιγά τήν Παράδοση τή Λαϊκή στο Σχολείο με το άλλαγμα και όλων των άλλων λέξεων της καθημερινής ζωής, ως που να τις ξεβγάλη από τή μέση όλόταλα. Έτσι έμπηκε στον τόπο της γλώσσας του Κοραή μιá τρίτη γλώσσα, που μήτε αρχαία είτανε μήτε δημοτική, παρά είτανε μιá γλώσσα καινούργια κι' άνύπαρχτη, ή σημερινή καθαρεύουσα : γλώσσα που όχι-μόνο δέ έβηκε ποτέ της καμιά κανενός είδους πραγματική ανταπόκριση στην ψυχή του Έλληνισμού, παρά είταν κ' ή πιο φοβερή κ' επικίνδυνη περιπέτεια, ύστερ' απ' τήν πολιτική έκμηδένισή του, που το έθνος είχε και έχει πάντα να πολεμήσει. Και τοúτο έπειδή με το άνέδομά της στο θρόνο της δημοτικής και της άλλης εκπαίδεψής μας, άρχισε μαζί της, ύστερ' απ' τή Δου-Κιχωτική βασιλεία της αρχαίας, που ξεθρόνιασε, ή βασιλεία της εκπαιδευτικής ψευτιάς στα Σχολεία που έφερε μοιραία τήν κάθε λογής ήθ κή, πνευματική και πραγματική κατάπτωση του σημερινού Έλληνα.

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Γιά να ιστορήσουμε και να πούμε τά δεινά που έφεραν ή βασιλεία της ψευτιάς αυτής στην εθνική μας εκπαίδευση κι' έπομένως στο έθνος, άνάγκη πάσα να ίδουμε πρωτότερα ποιός πρέπει να είναι ο προορισμός των Σχολείων μας. Και τοúτο θα γίνει επιστημονικώτερα άνίσως προσπαθήσουμε και δείξουμε προηγουμένως άν υπάρχει αλήθεια και έπειτα ποιό είναι το εκπαιδευτικό πρόβλημα, που είχαν να λύσουν οι λόγιοι και το Σχολείο μας απ' τήν Άλωση κ' ύστερα ως στην εποχή του Κοραή κι' απ' αυτήν πάλι ίσταιμε σήμερα.

Ότι το εκπαιδευτικό τοúτο πρόβλημα υπάρχει όχι μόνο δεν το άρνήθηκε ποτέ κανείς, παρά κ' ή ιστορία του Σχολείου που κάμαμε τό φωνάζει μεγαλόφωνα στην κάθε περίοδό της.

Ο άναγνώστης που παρακολούθησε τις γραμμές αυτές άδύνατο να μήν το έχη αισθανθή. μαντέψη ως τώρα. Δέ θα μας έμνευ λοιπόν άλλο παρά να εξετάσουμε τις διάφορες λύσεις που σέ μιá περίοδο πέντε αιώ-

νων, άν το πρόβλημα τοúτο είχε τεθή πρώτα πρώτα καθαρά κι' ώρισμένα. Άς μας δοθή ή άδεια να πούμε πώς άμφιβάλλουμε, τοúλάχιστον ύστερ' απ' όσα διαβάσαμε βιβλία κι' απ' τις σχετικές μελέτες, που είδαμε δημοσιευμένες σε διάφορα περιοδικά παλιά και σημερινά. Για ν' άρίσουμε τους παλαιότερους, ούτε ο Κοραής, ούτε ο Βαρναρδάκης στον «Ψευδαυτικισμό Έλεγχον», ούτε ο Χατζιδάκης, μά ούτε κι' αυτός ο Ψυχάρης μας φαίνεται να έχη θέση φωτεινά κι' ώρισμένα, θέλωμε να πούμε φιλοσοφικά και άπρόσωπα το περίφημο αυτό πρόβλημα, για το όποιον ώστόσο όλος ο κόσμος μιλάει. Ίσως γιατί, έξεν απ' τον Κοραή, που ήλθε πολύ ένωρίς, ούτε ο Βαρναρδάκης μά ούτε και ο Ψυχάρης, πολύ δέ λιγώτερο ο Χατζιδάκης, κυττάζανε το ζήτημα με τήν πρεπούμενη φιλοσοφική άπάθεια, ώστε να ίδουν καθαρά στο έάθος του : Ο Βαρναρδάκης στο σοφώτατο άληθινά βιβλίο του, που αναφέραμε παραπάνω, κύριο σκοπό του είχε να χτυπήσει τις Γλωσσικές Παρατηρήσεις του Κόντου ο Ψυχάρης πάλι : σά γλωσσολόγος που είναι, κυττάει πριν και πότερο απ' όλα να ξεψαχνίσει τή γλώσσα· κι' ο Χατζιδάκης τέλος να έκμεταλλευθή όσο μπορούσε το ζήτημα—το γλωσσικό ζήτημα για άτομική του ώφέλεια, γράφοντας έναντίον του Ψυχάρη και προσέχοντας πάντα μόν τήν τύχη και κάποτε συμφωνήσαι με τον έαυτό του, άν έβλεπε πώς ο έαυτός του συμφωνούσε κάποτε με τον Ψυχάρη.

Χωρίς να θέλωμε, με τήν παρατήρηση αυτή, να δώσουμε πιότερη σημασία απ' όσην άρμόζει στην άπλη θέση ενός προβλήματος, ως προσπαθήσουμε να το διατυπώσουμε έδω καθαρά, όπως τοúλάχιστον το είδαμε, να το ξεχωρίσουμε από κάθε άλλη σχετική ιδέα, που το θολώνει, και κατόπιν όσο μπορούμε και να το λύσουμε, καθώς άλλως τε και ύποσχεθήκαμε στον άταγνώστη μας απ' αρχής.

Καθώς φάνηκε απ' τήν Ιστορία του σημερινού μας Σχολείου και των άρχων που το κυβερνούν, το γλωσσικό ζήτημα, μολονότι άποτελεί ένα πολύ μεγάλο μέρος του όλου εκπαιδευτικού μας προβλήματος, δεν άποτελεί όμως και όλο το εκπαιδευτικό μας πρόβλημα. Ούτε πάλι το εκπαιδευτικό τοúτο πρόβλημα μας φαίνεται να είναι πρόβλημα μόνο εκπαιδευτικό, αφού δεν βρεθήκαμε καν στην άνάγκη ως τώρα ν' αναφέρουμε το παραμικρό και για λόγους παιδαγωγικούς όπως έκάμαμε για τους άλλους, τους αισθητικούς, τους πραχτικούς και τους εθνικούς. Άπεναντίας μάλιστα, φαίνεται πώς εκείνος που λιγώτερο σκέφτηκε για παρόμοιους λόγους (παιδαγωγικούς), είναι το Σχολείο μας το ίδιο, άφότου

υπάρχει, πού θά πεί πώς ποτέ του δέν ένοιωσε τήν ανάγκη τους και τήν επιβολή τους· ή θά πεί ακόμη, πώς και άν κάποτε ένοιωσε κάτι παρόμοιο, αναγκάστηκε νά τό παραβλέψη, επειδή άλλοι λόγοι, *πιό σημαντικοί*, τοῦ ἐπιβλήθηκαν *πιότερο*. Κι' ἀλήθεια, λόγους μέ τόση επιβολή στή σειρά τοῦ λόγου μας δρήκαμε *δυσ* τοὺς *πρακτικούς* κ' *ἐπάνω* ἀπ' ἐκείνους και *πρώτους* τοὺς *ιστορικούς*. Ὅσο γιά τοὺς *αἰσθητικούς*, ἐκείνους τό Σκολεῖο μήτε τοὺς ὑπωπεύθηκε· δουλεύοντας μάλιστα καθῶς ἐδούλευε και δουλεύει ακόμη και σήμερα, μέ ὑποταγή *πιό* πολλή ἢ *πιό* λίγη στό περίφημο δόγμα τῆς Βυζαντινῆς Παράδοσης, δέν εἶτανε φόβος οἱ αἰσθητικοί λόγοι νά φυτρώσουν καμμιά μέρα στόν ἴσκιό του, ἔπως κι' ἀφοῦ φάνηκαν ἔξω ἀπ' τόν περίβολό του πρὶν κάμποσες τώρα δεκαετηρίδες, τό Σκολεῖο ἔως σήμερα ποτέ του δέν σκέφτηκε νά τοὺς υἱοθετήσῃ.

Χωρίς ἄλλως νά ἐπιμαίνομε *πιότερο* στό τί ἔκαμε ἢ δέν ἔκαμε τό Σκολεῖο στό ζήτημα τοῦτο, ἄς περιοριστοῦμε *πάλι* γιά τήν ὥρα σέ ὅ,τι μάς ἔμαθε ἡ ἱστορία του. Μὲ τό νά μάς δώσῃ τοὺς λόγους πού εἶδαμε, αὐτή *πάλι* μάς βοηθεῖ νά στηρίξομε σ' ἐκείνους τό ἐκπαιδευτικό μας πρόβλημα· ἄν τώρα προστίσομε σ' αὐτοὺς και τοὺς παιδαγωγικούς ἔχομε ὅλα μαζί τέσσερα στοιχεία ἢ λόγους :

- 1ο τοὺς ἱστορικούς,
- 2ο τοὺς πρακτικούς,
- 3ο τοὺς αἰσθητικούς,
- 4ο τοὺς παιδαγωγικούς,

πού γενοῦν ὅλο τό ἐκπαιδευτικό μας πρόβλημα. Φῶς φανερό λοιπόν πώς τήν τελειωτική του λύση θά μάς δώσῃ *χωρίς ἄλλο*—δὲ γίνεται ἄλλοιως—ἡ τέλειος μεταξύ τους συμβιβασμός τῶν λόγων τούτων.

Ἄν τώρα θυμηθοῦμε πώς γιά τό Ἔθνος οἱ ἱστορικοί διαφαίνονται στό ζήτημα ὅσο και ὅλοι οἱ ἄλλοι τρεῖς μαζί και *πιότερο*, και φιλοσοφήσομε πέρνοντάς τους γιά δάση ὅλους, προπάντων ἄλλως τοὺς ἱστορικούς ἔπως θέλει τό Ἔθνος, γιά νά δγάλωμε τόν ὅρισμό τῆς ἐκπαιδευτικῆς μας ἰδεολογίας, πού θά μάς δώσῃ τό τέλος και τό σκοπό τῆς νεώτερης ἐκπαίδεψῆς μας στήν πράξη, ἔχομε τότε φιλοσοφικά και ἀπρόσωπα τοῦτο δὲ τό θεώρημα.

«Μὲ τί τρόπο τό Σκολεῖο θά κατορθώσῃ, *χωρίς νά κουράσῃ* τό πνεῦμα τῶν παιδιῶν μας νά κάμῃ τοὺς σημερινούς ἑμᾶς, ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, νά μοιάσωμε *πιότερο* τοὺς προγόνους μας και στό νοῦ και στό ἦθος και στό φρόνημα και στά ἔργα, προικισσιάς μας συνάμα και μέ ὅσες ἄλλες ἠθικές και πνευματικές ὁμορφιές και πραγματικές δεξιότητες χρειάζονται, ὥστε νά μὴ βγοῦ-

με ἀπ' τό σημερινὸ περιβάλλον μας, *χωρίς ἄλλως* μέ τοῦτο *πάλι* νά πάθει ἡ ἑλληνοπρεπὴ ἀφομοίωσή μας μέ τοὺς ἀρχαίους, σέ τρόπο πού ἡ καταγωγή μας ἀπ' ἐκείνους νά εἶνε πάντα ἀφιλονεικήτη και ἀταπόδειχτη ;

Ἡ *πιό* συνθετικά και *πιό* σύντομα :

Μὲ τί τρόπο ἡ ἐκπαίδεψή μας θά κατορθώσῃ ὥστε ΑΚΟΠΑ ΚΙ' ΑΒΙΑΣΤΑ νά *ἐναρμονιστοῦν* και νά *ἰσορροπήσουν* ἀνόμερό τους στήν ψυχὴ τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, τό ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ ἰδανικὸ μέ τό Εὐρωπαϊκὸ νεώτερο, ἡ Ὁμορφιά και ἡ Αἰσθησι τῆς Ὁμορφιάς μέ τήν Ἀλήθεια τῆς πραγματικῆς ζωῆς ;

Ἡ *πιό* ἀπλά, μέ *δυσ* λόγια :

Μὲ τί τρόπο ἡ ἐκπαίδεψή μας θά κατορθώσῃ ὥστε ΑΚΟΠΑ ΚΙ' ΑΒΙΑΣΤΑ Οἱ ΣΗΜΕΡΙΝΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΟΤΙ ΘΑ ΓΙΝΟΤΑΝΕ ΚΑΙ Οἱ ΑΡΧΑΙΟΙ ἄν εἶτανε ΣΗΜΕΡΙΝΟΙ ;

Τοῦτο εἶνε τό περίφημο ἐκπαιδευτικὸ δηλ. ἔθνικό, κοινωνικό και παιδαγωγικὸ πρόβλημα, πού ἔπρεπε ἔως τώρα νά εἶχε θέσει και λύσει τό Σημερινὸ μας Σκολεῖο. Καί δὲ δισταζοῦμε νά διακηρύξομε πώς ἔξω ἀπ' τό σιδερένιον αὐτόν κύκλο, κάθε δόγμα εἶνε ψεύτικο, κάθε πασπάτεμα κόπος χαμένος, κάθε ἰδεολογία πλάνη ὀλέθρια, κάθε προορισμός ἔθνοκτόνος, ἔπως μάς τό ἔδειξαν ἡ σχολικὴ ἱστορία πάντε αἰώνων και ἔπως θά μάς τό δείξῃ: ἀκόμη καλύτερα ἢ ἐξέταση τῆς σημερινῆς μας ἐκπαίδεψῆς.

ΤΟ ΨΕΜΜΑ

Σύμφωνα μέ τόν παραπάνω ὅρισμό τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας προβλήματος ἀνίσως τό ἐκπαιδευτικὸ ψέμμα πού καταγγέλλομε ὑπάρχει, ἔπως κανεῖς δέν ἀρνιέται, διασιλεύει και κυβερνᾷ τὰ ἐπίσημα και τὰ ἰδιωτικά μας Σκολεῖα ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, εἴτε ἐξαρτῶνται ἀπ' τὰ Πατριρχαῖα, εἴτε ἀπ' τό Ἑλληνικὸ Ἰνπουργεῖο τῆς Παιδείας, ἀνάγκη πάσα τό ψέμμα τοῦτο νά ἔχει τόσα κεφάλια ὅσοι εἶναι και οἱ λόγοι, πού ἡ ἐκπαίδεψή μας παραγνωρίζει, διαστρέφει και ἀθετεῖ. Καί ἐπειδὴ οἱ λόγοι εἶνε τέσσερις, τό ἐκπαιδευτικὸ μας ψέμμα εἶναι, λοιπόν, κ' ἐκεῖνο τετραδίπλο, ἀλγθινὴ τετρακέφαλη ὄδρα. Καί θά ἔχομε τότε :

Ψέμμα ἱστορικό,
Ψέμμα πρακτικό,
Ψέμμα αἰσθητικό,
Ψέμμα παιδαγωγικό.

Ἐπειδὴ ἄλλως ὁ λόγος γιά ἐκπαίδεψή και οἱ παιδαγωγικοὶ λόγοι ἔρχονται φυσικά πρώτοι, ἔχομε

Ψέμμα Ἐκπαιδευτικό = { Ψέμμα παιδαγωγικό,
 Ψέμμα ἱστορικό,
 Ψέμμα πρακτικό,
 Ψέμμα αἰσθητικό.

Ὅτι τὸ ἐκπαιδευτικό ψέμμα ὑπάρχει εἶνε περιστό νὰ τὸ ἀποδείξουμε πιόταρο· ὅλη ἢ ἱστορία τοῦ σημερινοῦ μας σχολεῖο τὸ φωνάζει, ὅπως εἶδαμε καὶ εἶπαμε· τὸ φωνάζουμε κι ἡμεῖς ὅλοι καὶ πρῶτοι πρῶτοι οἱ δασκάλοι μας ὅσοι ἀξίζουσι αὐτὸ τὸ ὄνομα· τὸ φωνάζουν κ' οἱ γονεῖς μὲ τὸ νὰ στέλνουν τὰ παιδιὰ τους στὶς προπαγάνδας, τὸ μαρτυροῦν κ' οἱ ἐμπόροι, ὅταν στὰ γραφεῖα τους οἱ ἀπόφοιτοι τῶν γυμνασίων μας ἀποδείχνονται ἀνίκανοι νὰ συντάξουν τὸ κοινότερο γράμμα καὶ νὰ κάνουν τὸν ἀπλούστερο λογαριασμὸ χωρὶς λάθος· τὸ διαλαλοῦν κ' οἱ νέοι μας, ὅταν μὲ τὰ ἐφόδια, ποῦ τοὺς προκίττει τὸ Σχολεῖο, βλέπουν μπροστά τους κλεισμένα ὅλα τὰ στάδια καὶ ἀναγκάζονται ὕστερ' ἀπὸ ἔντεκα χρόνων σπουδῆς νὰ ξεχάσουν πρῶτα πρῶτα ὅσα ἔμαθαν καὶ νὰ μάθουν ἄλλα, καινούρια, ποῦ θὰ τοὺς χρειαστοῦν πιόταρο στὴ ζωὴ· τὸ φανερίωνει καὶ ἡ ἄλλη ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ παραζάλη μὲ τὰ ψεύτικα ἰδανικά, ποῦ μᾶς κυβερνοῦν, εἴτε μᾶς κάνει νὰ θυσιάζουμε τὴν ἐθνικὴ μας ψυχὴ καὶ ὑπόστασις στὸ συμφέρον, εἴτε μᾶς δείχνει στοὺς ὁρόμους τὸ ἀσεμνὸ θέαμα τῶν εὐρωπαϊκῶν συρμῶν καὶ τῆς ἄλλης ἐλαφρότητας καὶ σαχλολογίας, ποῦ κυριαρχεῖ στὰ σπιτικά μας. Πιόταρο ὅμως ἀπ' ὅλα καὶ πρῶτα τὸ μαρτυρεῖ, τὸ φωνάζει καὶ τὸ ἀποδείχνει τὸ ἀγεφύρωτο χάσμα μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ τάχα ἀνεπτυγμένων τάξεων, ἢ ξενομανία τῶν δευτέρων καὶ ἡ ἀγραμματώσωνη τοῦ πρῶτου, ἢ τεράστια πνευματικὴ νέκρα καὶ τῶν δύο, ἢ γενικὴ πανελληνία ἀδιαφορία γιὰ κάθε ἀνώτερη τῆς ζωῆς ἐκδηλῶσις, ποῦ προδίδει ἢ περιφρόνησίν μας πρὸς τὴν ἀνάγνωσις, τὸ πρόστυχο κορόιδομα γιὰ κάθε ὑπέροχο ἐνθουσιασμὸ καὶ ἡ προσήλωσίν μας στὰ πιὸ ταπεινά καὶ χυδαῖα ἰδανικά ποῦ ἀποτελοῦν τὴ σημερινὴ ρωμαϊκὴ ΕΓΩΛΑΤΡΕΙΑ, σὲ τρόπο ποῦ ἀνίσως κ' εἶνε (ὅπως θέτε) προτέρημα ἢ ἐλάττωμα προγονικὸ καὶ κληρονομικὸ, δὲν εἶνε δέδαιτα σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Μεγάλου Περικλῆ ἢ τοῦ Θεμιστοκλῆ.

Αὐτὰ γενικὰ καὶ σύντομα γιὰ τὸ ἐθνικὸ καὶ τὸ αἰσθητικὸ μέρος τοῦ ζητήματος.

Γιὰ τὸ παιδαγωγικὸ πάλι μέρος δὲν εἶνε γονιὸς ποῦ νὰ μὴν παραπονιέται καὶ δάσκαλος μὲ συνείδησις ποῦ νὰ μὴν ὁμολογεῖ, πῶς Σχολεῖο θὰ παῖ γιὰ τὰ παιδιὰ μας ΘΑΝΑΤΟΣ. Φτάνει νὰ ρίξει κανεὶς μιὰ ματιὰ στὸ ποσὸ τῆς «διδασκτέας ὕλης» γιὰ κάθε σχολικὴ τάξη, γιὰ νὰ ἀνατριχιάζει ἔπειτα ὅσες φορές τὸ θυμηθεῖ. Βιβλία στὰ βιβλία, ὥρες στὶς ὥρες,

ἀποστήθισις στὴν ἀποστήθισις, ἐρμηνεία στὴν ἐρμηνεία, σημειώσεις στὶς σημειώσεις, σχόλια, στὰ σχόλια, ἀναγνωστικά στὰ ἀναγνωστικά συγγραφεῖς στοὺς συγγραφεῖς, γραμματικὲς, συνταχτικὰ θέματα, ἐκθέσεις, ἀριθμητικὲς πρακτικὲς καὶ θεωρητικὲς, γεωμετρίας, ἀλγεβρες, τριγωνομετρίας, κατ'ἐχέσεις, ἱστορίαι θρησκευτικὲς καὶ πολιτικὲς, φυσικὲς, χημείας, ψυχολογίας, λογικὲς, λατινικά, γαλλικά, τούρκικα, ἀγγλικὰ, γερμανικά ὑποχρεωτικά ἢ προαιρετικά, μὲ ἄλλες πάλι γραμματικὲς καὶ ἄλλα συνταχτικὰ, ἄλλα θέματα καὶ ἄλλες ἐκθέσεις καὶ ἄλλες ἀποστήθισεις. Καὶ ὅλα αὐτὰ δίχως καμμιά μελέτη ἢ γνώση ἢ καὶ ἀπλή ὑποψία τοῦ **ψυχικοῦ ἐδάφους** ποῦ τὰ παιδιὰ μας παρουσιάζουν, χωρὶς παρατήρησις, χωρὶς μελέτη, χωρὶς ἀληθινὴ ἐπίγνωσις τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς γιὰ τίς ὁποῖες τὸ Σχολεῖο πρέπει νὰ ἴδῃ μὲ τί τρόπο θὰ ὀπλίσει καλύτερα τὸ μαθητὴ· μὲ τί τρόπο δηλ., ἀφοῦ σοφὰ διαλέξει τὰ πρακτικὰ στοιχεῖα, θὰ τὰ σπείρει στὴ ψυχὴ του ἔπειτ' ὅταν ὑπάρχουν καὶ εἶνε σημερινὰ γιὰ νὰ τὰ καλλιεργήσῃ ἔπειτα μαζὺ μὲ ὅποια γνώσις ὑπάρχει σ' αὐτὴ ἀπὸ ἐθνικὴ καὶ φυλετικὴ κληρονομικότητα· γιὰτὶ αὐτὲς εἶνε ὁ **ΜΟΝΟΣ** τρόπος νὰ μὴν τὸ **ΚΟΥΡΑΣΕΙ** ὑπερβολικά. Καμμιά, μ' ἄλλα λόγια, **ΕΛΛΗΝΙΚΗ** παιδαγωγικὴ μέθοδος καὶ καμμιά προεπιλεγμένη καὶ φωτεινὴ ἐκλογή τῆς ὕλης. Ἀσυνάρτητα ὅλα κ' ἀσύστατα κ' ἀφιλοσόφητα καὶ τυχαῖα καὶ ξένα καὶ δανεικά, σύμφωνα πότε μὲ τὸ τελευταῖο βιβλίον τῆς παιδαγωγικῆς, ποῦ ἐγγήκε στὴ Γερμανία, ἢ τὸ τελευταῖο Γερμανικὸ πρόγραμμα καὶ πότε μὲ τὴ σκοτεινὴ κρίσις καὶ τὴν ἀξεδιάλυτη παρατήρησις τοῦ ἔφορου κοτζάμπαση ἢ τοῦ ὁποῖου Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας.

Ἐνας λαδύρινθος, λοιπόν, καὶ μέσα στ' ἄφωτα καὶ στ' ἄδυτα καὶ στὰ σκοτεινὰ κρυμμένος ὁ ἐκπαιδευτικὸς Μινώταυρος· ἐκεῖ σπρωχμένα τὰ ἑλληνόπουλα θρέφονται μὲ τὴν καρδιά καὶ μὲ τὸ μυαλό τους, ἔντεκα τῆς ζωῆς τους χρόνια, τὸ ἀποτρόπαιον τέρας, θρονιασμένο ἀπὸ αἰῶνες στὰ δάθη του, ἀπ' τὴ Βυζαντινὴ Παράδοσις κ' ἀπ' τὰ δικά μας μικροσυμφέροντα, τὴν ὀλέθρια πρόληψιν, τὴν προγονοπληξίαν καὶ τὴν ἀνεπιστημοσύνην· τέτοια ἢ ζοφερὴ καὶ αἰμοστάλαχτη εἰκόνα ποῦ παρουσιάζει στὸ τέλος, σὲ ὅποιον τὴ μελετᾷ, ἢ σημερινὴ μας ἐκπαίδεψιν. Μὰ εἶπαμε ἀπ' τὴν ἀρχὴ πῶς δὲ θ' ἀφίξουμε κανένα νὰ ὑποψιασθῇ τὴν καλὴν μας πίστιν, οὔτε νὰ διαφιλονεικήσῃ τοὺς λόγους μας· γιὰ τοῦτο θὰ προχωρήσουμε μὲ τὴν ἴδια ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ μέθοδον ποῦ μεταχειριστήκαμε ὡς τώρα, θὰ προσπαθήσουμε νὰ δείξουμε στὸν ἀναγνώστη τὸ μαθητὴ στὸ Σχολεῖο, τὸ θῆμα κάτω ἀπ' τὸ μαχαίρι τοῦ θυσιαστή, τὰ παιδιὰ μας ἀνάμεσα στοῦ Μινώταυρου τὰ δόντια, σύντομα, ὅπως μᾶς τὸ ἐπιβάλλουν τὰ ὄρια μιᾶς ἀπλῆς διατριβῆς. Ἄς ἐξετάσουμε, λοιπόν, σύμφωνα μὲ τὸν πίνακα ποῦ εἶδαμε παραπάνω, τὰ τέσσαρα ψέμματα τῆς σημερινῆς ἐκπαίδεψης.

(Συνέχεια στὸ ἐρχόμενο)

ΑΓΓ. ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Ὁ Ἄντρας. — Είναι ἄμορφα ἀπόψε. Ὅλα χαίρονται τριγύρω. Καί χαίρομαι κ' ἐγώ. Καί χαίρομαι πῶς πολὺ γιατί εἶναι ἔλα τόσο ἄμορφα. Δὲν ἀγάπησα ποτὲ ἓνα δειλινὸ τόσο σὰν ἀπόψε. Θὰ τ' ἀγαποῦσα κι' ἄσχημο, ἔμως μ' ἀρέσει πὺ εἶναι τόσο ἐξαιρετικὰ ὄρατο. Μ' ἀρέσει πὺς κι' αὐτὸ γιορτάζει τὸν περίπατό μας, πὺς σὰς ἐτοίμασε ἓνα ἀξιοπερίγυρο. Κυττάξτε τί μεγαλόπρεπος πὺ εἶναι ὁ ἥλιος ἀπόψε!

Ἡ Γυναίκα. — Βασιλεύει ἐλόχρυσος καί εἶναι κάποιες του ἀχτίδες κατακόκκινες.

Ὁ Ἄντρας. — Κόκκινες σὰν τὴν Ἀγάπη καί χρυσὲς σὰν τὴν Εὐτυχία.

Ἡ Γυναίκα. — Ἴσως, μὰ τί σημαίνει; Τί εὐκολα πὺ γίνεστε ρομαντικοί σαῖς οἱ τόσο θετικοί ἄνδρες! Εἶναι ψεύτικος ὁ ἥλιος. Πεύτικος γιὰ μὰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦλάχιστο, καί μὰ πὺ ἔσο κι' ἂν ξέρομε τὸ ἀντίθετο μὰς εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν περιορίζομε τὸ νόημα τοῦ Σύμπαντος στὸν ἑαυτὸ μας, νὰ μὴ θεωροῦμε τὸν ἑαυτὸ μας τὸ κέντρο τοῦ κάθε τι, ἢ Φύση δὲν εἶναι μόνο ἀδιάφορη ὅπως τὴ λένε, ἀλλὰ καί ψεύτικη. Δὲν ξέρω, ἴσως ἄλλοι νὰ προτιμοῦν τὸν ἥλιο τὸ πρωῖ, ἄλλοι τὸ μεσημέρι, μὰ δὲ μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω· μοῦ φαίνεται πὺς ἔλοι ὅπως ἐγὼ ἀγαποῦν ἰδιαιτέρως τὸν ἥλιο στὸ βραδινὸ του. Βλέπετε τὸ Σύμπαντο δὲν τὸ κρίνομε οὔτε κὰν μὲ τὴ γενικὴ ἀνθρώπινη γνώμη, μόνο μὲ τὴν ἐντελὴς ἀτομικὴ μας. Ἡ Φύση δὲν εἶναι ποτὲ πὺ ὄραια παρὰ τὸ δειλινὸ· τὸ πρωῖ εἶναι ἔλα τὰ χρώματα δυσαρμονικά, χτυπητὰ, σπαραχτικά, δυσάρεστα· τὸ μεσημέρι τὸ θαυμάζω ἀλλὰ δὲν τὸ αἰσθάνομαι· ἀγαπῶ τὸ βράδι κι' ἴσως περισσότερο ἀκόμα τὴ νύχτα. Γι' αὐτὸ θέλησα νὰ βγοῦμε περίπατο ἓνα δειλινὸ, τὴν ὄρα πὺ εἶναι ἔλα ἀσύγκριτα ἄμορφα, γλυκὰ, χαϊδευτικά, εὐτυχισμένα, πὺ ἀκόμα κι' ἢ μελαγχολία τῆς Φύσης ἀπαλὴ χωρὶς πόνου, ἀντίθετα μὲ τὴν ἀνθρώπινη, ὅχι μόνο δὲ θολώνει ἀλλ' αὐξάνει τὴν εὐτυχία, τὴν ὄρα πὺ εἶναι ἔλα ἄμορφα, μὰ τόσο πολὺ ψεύτικα. Τίποτε δὲ συμφωνεῖ μὲ τὴ δική μας τὴ ζωὴ. Στὴ ζωὴ μας εἶναι ἄμορφο, χαριώμενο, χαϊδευτικὸ, ἀπεριόριστο μόνο, ὅ,τι ἀρχίζει, μάλιστα πρὶν ἀκόμα ἀρχίσει, τὴ στιγμή πὺ ἀόριστα διαισθανόμαστε ὅτι κάτι ἀνατέλλει, στὸ θρίαμβο, ὑπάρχει κι' ὅλας σκληρὴ ἢ ἀπειλὴ τοῦ ξηπσοῦ, μαζὶ μὲ κάτι πικρὰ ἀνοικανοποίητο κ' εἶναι γεμάτο μόνο ἀπὸ πλήξη, ἀπὸ μικρόπρεπος καί γι' αὐτὸ τόσο ἀνυπόφορο σπαραγμὸ, ἀπὸ ἀσχήμια, τὸ κάθε τέλος. Κ' ἔρχεται ἀνεμπόδιστα πάντα τὸ τέλος. Εἶναι ἢ μόνη ἀλήθεια πὺ λέει τὸ δειλινὸ.

Ὁ Ἄντρας. — Εἶστε τοραγμένη ἀπόψε, πολὺ πὺ νευρικὴ ἀκόμα κι'

ἀπὸ πάντα. Ὅμως μ' ἀρέσει ἢ φωνὴ σας, τὰ λόγια σας ὅπου τρέμει ἐλόκληρη ἢ συγκινημένη, παράδοξη ψυχὴ σας.

Ἡ Γυναίκα. — Γιατί παράδοξη; Μοῦ φαίνονται ἄπλα, ἄπλα καί τόσο ἀληθινὰ ἔκαίνα πὺ σας λέω.

Ὁ Ἄντρας. — Ἀληθινὰ, ἴσως, μὰ ὅχι πάντα κι' ἀπόλυτα, καί βέβαια δὲν εἶναι ἄπλα. Ἀκοῦστε με. Πρέπει νὰ σας μιλῶ ἀπόψε ὅπως δὲ σας μίλησα ποτὲ ἀκόμα. Γιατί θέλετε νὰ τυραννᾶτε πάντα τὸν ἑαυτὸ σας καί τὴ ζωὴ μὲ ὑπερβολικὴ σκέψη, ἐξέταση καί ἀνάλυση, μὲ ἀδιάκοπες περιττὲς ἀναζητήσεις συμβόλων καί παραλληλισμῶν; Σας ξέρω ἀρκετὰ γιὰ νὰ ξέρω πὺς εἶναι αὐτὴ ἢ σκέψη σας, τὸ πὺ σκληρὸ σας μαρτύριο. Σας ἀδυνατίζει, πνίγει μέσα σας κάθε ὀρμὴ καί πεποίθηση καί μόνο ἢ ὀρμὴ κ' ἢ πεποίθησι μποροῦν νὰ δημιουργήσουν καλὴ τὴ ζωὴ. Εἶναι γοητευτικὴ ἢ τυραννισμένη σας ψυχὴ, ἢ μελαγχολία καί ἢ δειλία πὺ τις σέρνετε σὰ μὴ μὴ μὴ ἀπὸ πίσω σας πὺ ὅστερα ἀνεδαῖναι καί σας σκεπάζει ἐλόκληρη σὰν ἓνα πέπλο ἀπὸ βαρῆ μαθρα φτερὰ διπλωμένα πὺ δὲ μποροῦν πὺ νὰ πετάξουν. Ἔτσι σας βλέπω. Ἀλλὰ μ' ἀρέσει καί νὰ σας φαντάζομαι ὅχι ὁμορφώτερη, αὐτὸ δὲ μπορῶ νὰ τὸ συλλογιστῶ, ἀλλ' ἀλλοιώτικη. Θὰ ἴθελα τόσο πολὺ ἀπόψε πὺ μὲς χαρίσατε τὸ δειλινὸ νὰ μποροῦσα ἐγὼ νὰ σας δώσω τὴν πίστη πὺ μὲ πλημμυρίζει ἀπόψε ἐμένα, ἢ ἴθελα τόσο πολὺ νὰ κατόρθωνα ἓνα ἀληθινὸ χαμόγελο νὰ φωτίσει, νὰ διαλύσει τὴν πίκρα γύρω ἀπὸ τὰ χεῖλια σας. Νομίζετε ὅτι ὑπάρχει κανένας λόγος νὰ βλέπομε ἀκατάπαυστα τὸν ὀλεθρο πὺ, βέβαια, ὅταν τὸ θέλομε μποροῦμε νὰ διακρίνομε πάντα στὸ βάθος τοῦ κάθε τι, ὅτι ὑπάρχει λόγος νὰ ἀρνισοῦμαστε μὲ πεισμα τὴ χαρὰ; Πιστέψτε με, πιθανόν κανένας νὰ μὴν παραδέχθηκε ἐντατικότερα ἀπ' ἔσο ἐγὼ κάποτε, ὅτι ἢ ζωὴ μας δὲν ἀξίζει τίποτε. Ἐνα μικροσκοπικὸ μῦρο τῆς συνολικῆς κίνησης τοῦ Σύμπαντος ἐκμηδενίζεται μέσα στ' ἀπεριόριστό του, μ' αὐτὸ δὲ θὰ σημαίνα, ἔλεγα, ὅπως τὸ εἶπατε καί σαῖς τώρα, ἂν εἶταν τοῦλάχιστο γιὰ μὰς πολὺ ὄραια! Ἀλλὰ θεωροῦσα ὅτι ἢ ζωὴ δὲν μὰς προσφέρει παρὰ ἓνα πόθο ἀπέραντο κι' ἀνεξήγητο καί γελοιο, ἀφοῦ τίποτε δὲ μπορεῖ νὰ τὸν ἱκανοποιήσει, ὅτι δὲ μὰς προσφέρει πραγματικά παρὰ ἀπογοητεύσεις, ἔδωκα παντοῦ μόνο χέρια τεντωμένα σὲ μὴ κίνηση τραγικὰ ἀστεία, τεντωμένα πρὸς τὰ ἔμπρὸς καί πὺ μόλις νόμιζαν πὺς κάτι ἀγγίζου, κάτι πιάνουν, ἀντιλαμβάνονταν ὅτι δὲν κρατοῦσαν παρὰ ἓνα τιποτένιο ἄσχημο εἶδωλο πὺ τὰ κάχλαζε· ἔδωκα μόνο κατραकुλίσματα μέσα στὸ χάος, φαινομενικά κι' αὐτὰ, ἔλεγα, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει παρὰ τὸ χάος, κατραकुλίσματα μαζὶ μὲ τὸν ἀδιώχτο τυραννικὸ μας σύντροφο, τὸν πόθο πὺ δὲν πεθαίνει παρὰ μαζὶ μας, ὅσο αἱματομένο κι'

άν πληγώνεται και μόνο πονεί. Πονεί. Πίστευα πώς ούτε στιγμή δε ζούμε, πώς κάτι αναξήγητο μέσα μας θέλει μόνο να ζήσει. Παραδεχόμενα κάτι χειρότερο από το τίποτα, τη σατυρική ειρωνεία του Τίποτα. Είμωνα, βλέπετε, ίσως πιο άπαισιόδοξος ακόμα κι' από σας, πιο συνειδητά θετικά άπαισιόδοξος.

Η Γυναίκα. — Ναι, άντρικά άπαισιόδοξος.

Ο Άντρας. — Ακριβώς. Γιατί θέλετε να διατηρηθεί μία δδονηρή και στείρα θλίψη άόριστη άντι να τη νιώσουμε ώστε να μπορέσουμε να άντιδράσουμε; Ξοο κι' άν τη μισείτε κρυφά μέσα σας, πιθανόν χωρίς να το άντιλαδάνεσατε, να άγκαπεται τη μελαγχολία σας. Κι' αυτή την καταστρεφτική άγάπη θα ήθελα να μπορούσα να την ξεριζώσω όπως έδιωξα άλλότε μακριά τη δική μου. Η άπαισιόδοξία που έγεινα σε σας μιá σχεδόν άδιάκοπη διάθεση, έγω δέν την άφησα σε μένα να υπερβεί ποτέ τα έρια μας διαδατικης κρίσης. Σας την εξήγησα αυτή την κρίση, πιθανό και με κάποια πολυλογία και οχολαστικότητα, συγχωρείστε με, μόνο για να σας πείσω και πάλι πώς η θλίψη σας δε μεδ είναι καθόλου ξένη, δε το θάρρος μου δέν πηγάζει από άλλη ξόν από τη δική σας, από εύθυμη άντίληψη της ζωής, δε μπορείτε και σείς να το αίστανθείτε. Όταν ένιωσα δλη την άπαισιόδοξία, συλλογίστηκα πώς σοο άνάξια κι' άν είναι ή ζωή, πώς σοο κι' άν τη μισούμε, μας κρατάει σκλάβους της, κι' όχι με τη βία, γοητεμένους σκλάβους της. Μόνο σε έλάχιστους και σε έλάχιστες στιγμές, έντελως εξαιρετικές, κκορθώνει ή άπελπισία, και πάντοτε ή θετική, ποτέ ή άόριστη, να υπερνικήσει το παράξανο, πιθανό και πλανερό και παράλογο αλλά που άναντίρρητα ύπάρχει, θέλγητρο της ζωής. Λοιπόν; Συλλογίστηκα πώς ή ζωή μας προσφέρει συχνά ποτήρια πολύ ήδονικού και πολύ μεθυστικού κρασιού που το φαρμακώνει μόνο ή σκέψη, ή σύγκριση με την περιττή ιδέα της άφταστης τελειότητας. Κι' αποφάσισα πώς ακριβώς ά δέν αξίζει τίποτα, πρέπει να το πίνουμε το κρασί με ένθουσιασμό, πώς έστω κι' άν είναι πάντοτε ψεύτικη ή χαρά είναι κι' αναχτίμητα πολύτιμη, ο μόνος θησαυρός. Όμολογείστε δε δέν προσπαθώ να σας παρασύρω στην κεκοίθησή μου με άπατηλά επίχειρήματα, με την άπίκρυψη κάποιας βαθύτερης αλήθειας και σας βεβαιώνω πώς αυτή τη στιγμή δυσκολεύτηκα πολύ να τη θυμηθώ, δε σας μίλησα μάλλον μηχανικά, άναθυμάμενος άλλωτινές μου ιδέες, γιατί αυτή τη στιγμή νιώθω τόσο βαθιά πώς ή ζωή μπορεί να είναι άπόλυτα, καθόλου πλανερά, ώραία, καθόλου κατώτερη από το πιο τριλλό μας όνειρο.

Η Γυναίκα. — Έσείς είστε πολύ δυνατός! Και μ' άρέσει ή δύ-

ναμη σας σαν κάτι που το νοσταλγώ αλλά που σύχρονα ξέρω δε θα μπορέσω ποτέ να τ' άποχτήσω. Μή διαμαρτύρεστε... Ποτέ... "Όσο κι' άν το θέλετε, σοο κι' άν το θέλω έγω. Το ένιωσα τώρα... Πιρίεργο! Ξαφνικά άντιλαδάνεται κανένας κι' αναγκάζεται να παραδεχτεί δε ίσως μάνταυε αλλά δέν όμολογούσα, δέν ήθελε να όμολογήσει για χρόνια στον έαυτό του. Δε συλλογίζεστε πώς μπορεί να μου λείπει ακριβώς αυτή ή ένέργεια, ή δύναμη της άντίδρασης; Φταίω έγω που έτσι γεννήθηκα, ή φταίνε οι περιστάσεις, ή συνήθεια, αυτό δέν το ξέρω, κανένας δέν το ξέρει, κι' ούτε έχει και καμιά σημασία... Κι' ά φταίνε οι περιστάσεις θα βρήκαν κατάλληλο το έδαφος για να φυτρώσουν... Δε συλλογίζεστε πώς μπορεί αυτή ή μελαγχολία κ' ή δειλία που έτσι ποιητικά τις περιγράφατε να είναι ο μόνος κι' όλόκληρος ο έαυτός μου, και πιθανόν κ' ή μόνη του αξία. Πιθανόν άν είταν δυνατό να τις χάσω και τις έχανα να μη μου έμνεε πια τίποτα.

Ο Άντρας. — Πιθανό να μη πρέπει να αλλάξετε όλότελα, άλλ' ούτε και γίνεται. Δέν αλλάζει κανένας ποτέ όλότελα τον έαυτό του και είναι πάντοτε επικίνδυνο και συχνά καταστρεφτικό να θελήσει να πέν μεταβάλει. Θα διατηρήσετε τη μελαγχολία σας αλλά δε θα σας κυριεύει πια μόνη αυτή όλόκληρη. Μή θελείστε να με πείσετε πώς ή σκιά που σας τυλίγει δέν είναι μόνον όμίχλη αλλά μιá πυκνή νόχτα που δέν κρύβει κανένα φως από πίσω της, πώς το μόνο γέλιο σας είναι το ειρωνικό γέλιο που γελάτε τώρα, το σπαραχτικώτερο από λυγμό. Ακριβώς τον αλήθινό έαυτό σας που τον χάνετε, αυτόν πρέπει να τον ξαναδείτε. Κι' ά δε μπορείτε μόνη, αίστάνομαι δε έχω τη δύναμη, άρκει να μ' άφήσετε, να ξυπνήσω δε κοιμήθηκα πνιγμένο μέσα σας, να σας έλευθερώσω απ' την αδυναμία σας, να σας δείξω για να τις αγαπήσετε πάλι τη Χαρά, την Όμορφιά της ζωής, που μόνες σας πρέπει.

Η Γυναίκα. — Θα έπισκεφτήκατε μέδεια κάποτε ή και συχνά φυλακές. Έγω δε, με φαντάστηκα μιá είκόνα που μου έντυπώθηκε... Ένας κύκλος σαν πηγάδι. Γύρω του κι' άποάνω του ώστε να μη διακρίνεται από μέσα ούτε όρίζοντας, ούτε ούρανός μιá στέγη, ένας τοίχος από όγκλίθους πυκνούς, ασάλευτους, άδιαπέραστους. Βουτηγμένοι στο πηγάδι: φυλακισμένοι ή αιχμάλωτοι, άδιάφορο. Κάθε φυγή μά και κάθε χάρη τους είναι αδύνατη. Είναι καταδικασμένοι χωρίς καμιά ούτε την πιο άμυδρή έλπίδα άπολύτρωσης σε ίσοδεια δεσμά. Υποθέστε δε τους έπισκέπτεστε, κι' δε παρατηρείτε πώς άγνωστών την έλευθερία, πώς άγνωστών το κάθε τι που ύπάρχει πιο πέρα από τη φυλακή τους. Ίσως γιατί γεννήθηκαν μέσα στο πηγάδι, ίσως και γιατί ή συμμόρφωση με την

Ἄνάγκη πού κι' αὐτὴ ἀναντίρρητα ὑπάρχει, πού ταπεινώνει μὰ καὶ παραγορεῖ τόσο πολὺ, σιγὰ ἐσθῆσε γι' αὐτοὺς κάθε ἀνάμνηση, κάθε ἄλλη ἰδέα ἀπὸ τῆ φυλακῆ τους. Εἶναι δυστυχημένοι, ἔτσι τοὺς θεωρεῖτε τοῦλάχιστο, καὶ πιθανὸ νὰ εἶναι δυστυχημένοι. Δὲ ζοῦν καμμιά χαρὰ καὶ κείνο πού τοὺς λείπει ἔσο κι' ἂ ἐν τὸ ζέρουν, δὲν εἶναι δυνατό, νὰ μὴ τοὺς τυραννεῖ, ἀλλὰ τοὺς τυραννεῖ ἀόριστα, ἀσυνείδητα, χωρὶς ἀγωνία, χωρὶς καμμιά ἐνταση. Δὲ νομίζετε πὼς ἂν βρισκόσασθε ἀνάμεσό τους δὲ θὰ εἶχατε τὸ δικαίωμα, δὲ θὰ μπορούσατε νὰ τοὺς πείτε παρὰ λόγια ἀόριστα περηγορητικά, ἀρμονισμένα μὲ τὴν κατάστασή τους, ὅτι θὰ ἐγκληματούσατε βαριὰ καὶ ἀσυχώρητα αὐξάνοντας μόνο χωρὶς λόγο τὸν πόνο τους ἴσα μὲ τὸ ἀνυπόφορο, ἂν τοὺς μιλούσατε γιὰ τὸν ἀνεμο πού φυσᾷ ἀνεξάρτητος πέρα ἀπὸ τοὺς τοίχους, γιὰ τὸν ἀπεριόριστο οὐρανὸ, γιὰ ἄλλο τὸν κόσμον πού δὲ μπορούν νὰ καταχτήσουν; Ἐγὼ ἔτσι τὸν αἰσθάνομαι. Ἄλλωστε δὲν εἶστε βέβαιος ὅτι θὰ τοὺς λέγατε τὴν Ἀλήθεια. Εἶναι τοῦλάχιστον ἀφίελο ἂν ὑπάρχει πουθενὰ ἢ ἐλευθερία, ἂν εἶναι πῶς ἐλεύθεροι ἀπὸ τοὺς φυλακισμένους κείνοι πού μπορούν νὰ διασχίζουσαν ὅπως θέλουν ὅλη τὴ γῆ, οἱ ἀδέσμευτοι, φαινομενικά. Βαριὲς ἀλυσσιδὲς σκλαδώνουν παντοῦ, κι' ἂς εἶναι κάποτε ἀδιόρατες. Μὰ οἱ φυλακισμένοι θὰ σὰς πιστέψουν καὶ θὰ ὑποφέρουν. Κι' ἂν ἀκόμα ὑποθέσετε τ' ἀδύνατο, ὅτι θὰ κατορθώσατε νὰ λύσατε μέσα τους μιὰ ἐπαναστατικὴ ὀρμὴ τόσο δυνατὴ πού νὰ κατορθώσαι νὰ ρήξει τοὺς ἀκλόνητους τοίχους, εἰσθε βέβαιος πὼς οἱ φυλακισμένοι θὰ ἔχουν καὶ τὴ δύναμη ν' ἀγναντέψουν ὅλο τὸ Φῶς, ν' ἀναπνεύσουν τὸν ἀφροχτο ἀέρα, καὶ δὲ φοβασθε μήπως ἢ ἀλλαγὴ τοὺς συντρίψει, μήπως θὰ προτιμήσουν τὴ συνήθεια τῆς στενῆς σκλαδιᾶς, μήπως γιὰ πρώτη φορὰ πραγματικὰ δυστυχημένοι σὰς καταραστοῦν μ' ὅλο τὸ μῖσος τους; Κ' ὕστερα σκεφτεῖτε καὶ τὴν ἄλλη καταστροφὴ! Τὸ γκρέμισμα τῶν πολυτιμῶν προκίωντων τοίχων! Συλλογιστεῖτε καὶ τὴν ἀπελπισιὰ τῶν φρουρῶν πού δέδοκα τίποτε δὲ θὰ εἶχαν ὑποπτευθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπανάστασι πού ἐτοιμάζονταν καὶ πού θὰ βρεθοῦν γιὰ μίαν μέρα στὰ ἐρείπια μόνοι χωρὶς κανένα πιά νὰ φρουρήσουν. Ὅσο κι' ἂν εἶσαν ξένοι ἀπὸ τοὺς φυλακισμένους, τοὺς εἶχαν συνηθίσει, ἴσως καὶ νὰ τοὺς ἀγαποῦσαν μὲ τὸ δικό τους τρόπο. Δὲ θὰ ἔχει πιά καμμιά ἀλυσσιδα, τὴν ἀλυσσιδα τῆς ὑπεροχῆς τους, κανένα σκοπὸ ἢ ζωὴ τους. Δὲν τοὺς λυπασθε; Ὅχι! Μὴν ταραζέτε τίς γαλήνες ἔσο κι' ἂν εἶναι ἀσφυκτικές. Εἶναι ἀσφαλισμένες. Ἐνῶ οἱ τρικιμίες φέρνουν τὸ πῶς συχνὰ καταποντισμούς. Μὴ μιλάτε γιὰ ἄλλη χαρὰ στοὺς ἀδυσώπητα καταδικασμένους σὲ ἰσόβια δεσμά.

Ὁ Ἄντρας. — Ἡ εἰκόνα σας εἶναι ἐντελῶς φανταστικὴ. Σεις οἱ

γυναῖκες ἂν κι' ἔχετε τόσο λιγότερη φαντασία ἀπὸ μὰς, τόσο λιγότερο πραγματικὴ, δημιουργικὴ φαντασία, — ἢ μήπως ἀκριβῶς γι' αὐτὸ; — κατορθώνετε νὰ ζήτε πάντα σ' ἓναν κόσμον ἐντελῶς ἀνύπαρχτο. Τέτοιοι φυλακισμένοι δὲν ὑπάρχουν, οὔτε εἶναι κι' ὅλος ὁ κόσμος φυλακισμένος. Μόνον ἔσοι τὸ θέλουν. Καθένας ἐπιθυμεῖ, ξέρε; τὴν ἀνεξαρτησία, καὶ μπορεῖ νὰ τὴν ἀποχτήσαι, ἀρκεῖ νὰ τὸ θέλει. Καὶ τὸ ξέρετε σεις. Δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω γιατί προσπαθεῖτε ἀπόψε νὰ εἶστε μόνον κακὴ, γιατί ἐπιμένετε νὰ μοῦ λέτε ἀπόψε μέσα στὸ δειλινὸ μὰς ὅλο ἰδέες πού δὲν εἶναι δυνατό νὰ τίς πιστεῦσατε σεις πού τόσο συχνὰ μοῦ εἶπατε ὅτι μισάτε σὰν ἐχθρὸ κάθε μονοτονία, κάθε κοινὸ τόπο, ὅτι δὲ σὰς τραβᾷ παρὰ τὸ ἐξαιρετικὸ, τὸ ἀλλοιώτικο, σεις πού τόσες φορές σὰς ἀκουσα νὰ νοσταλγεῖτε μιὰ ἐπανάστασι, κάτι πού θὰ ἔφερνε μιὰ μεταστροφὴ στὴν ὀρισμένη καθημερινὴ ἐξέλιξι, σεις ἢ πάντοτε τόσο ἐνάντια σ' ὅποιαδήποτε ἀστικὴ ἀντίληψη.

Ἡ Γυναίκα. — Λόγια, μόνο λόγια. Νόμιζα ὅτι θὰ τὸ εἶχατε καταλάβει τὸ μυστικὸ μου. Πρέπει λοιπὸν ἐγὼ νὰ σὰς τὸ φανερώσω; Κάθε φορὰ πού πρόκειται γιὰ ἐράση, τὰ λόγια μου νὰ γείνουν ἐνέργεια, ἀποχτῶ τὴν πῶς ἀστικὴ, τὴν πῶς συντηρητικὴ ψυχὴ πού συναντήσατε ποτέ. Μοῦ λείπει καὶ ἡ Πίστη ἔσο κι' ἂν προσπαθῶ, μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ πιστέψω, ὅπως σὰς τὸ ἐξήγησα, ὅτι μπορεῖ νὰ μεταβληθεῖ τίποτε ριζικά, κι' ἔτσι μόνο θὰ εἶχε σημασία μιὰ Ἐπανάστασι.

Ὁ Ἄντρας. — Μέσα σας ἀγωνίζεσθε: μιὰ πάλη, ἢ πῶς τραγικὴ πού συνάντησα ποτέ, μεταξὺ συντηρητικῆς κ' ἐπαναστατικῆς διαθέσεως.

Ἡ Γυναίκα. — Καὶ μιὰ πού κατώρθωσε νὰ ὑπερισχῶσαι τώρα ἢ συντηρητικὴ θὰ πεί πὼς εἶναι ὀριστικὰ αὐτὴ ἢ δυνατώτερη. Δὲν εἶμαι κακὴ, σὰς δεβαιώνω πὼς δὲν τὸ ἐπιθυμοῦσα. Ἐρχόμενα μὲ ἄλλη ἐλπίδα, μὰ ἀναγκάζομαι νὰ ἀντιληφθῶ τὴν ἀλήθεια καὶ πιστέψτε με δὲν εἶναι εὐχάριστη ἀνακάλυψις. Μπορεῖ καὶ νὰ περιφρονῶ τὸν ἐαυτὸ μου καὶ γι' αὐτὸ νὰ ἔχει κάποιον σαρκαστικὸ τόνον ἢ φωνὴ μου.

Ὁ Ἄντρας. — Δὲν εἶναι δυνατό νὰ μὴ νιώθετε τὴν ὀμορφιά, τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀπολυτρωτικῆς κίνησεως τῶν σκλαδῶν. Κι' ἂν ἀκόμα πρέπει νὰ τὸ πληρώσουν μὲ πόνο καὶ μὲ αἷμα, κι' ἂν ἀκόμα πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσουν ἄλλους τοίχους, πού δέδοκα δὲν τὸ παραδέχομαι ἀπόλυτα, γιατί ἐγὼ πιστεύω στὴ Χαρὰ, θὰ ἔχουν πλατόναι τὸν ὀρίζοντά τους, θὰ ἔχουν αἰστανθεῖ στιγμῆς ἀγνοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Οἱ στιγμῆς ἀξίζουν στὴ ζωὴ. Δὲν εἶναι δυνατό νὰ μὴν τὸ νιώθετε. Δὲν εἶναι δυνατό νὰ προτιμάτε σεις τὴ σταχτιὰ γαλήνη ἀπὸ τὴ μέθη τῆς τρικυμίας, πού τὴν ἀκολουθοῦν τὸ πῶς συχνὰ τέτοιες λαμπρῆς ἢλιοιορτίες. Ὅσο γιὰ τοὺς φύλακες, τοὺς φρου-

ρούς του κοινωνικού καθεστώτος, μὴν ἀνησυχεῖτε. Θὰ συνέλθουν ἀπὸ τὸν πόνο τῆς πληγῆς στὸ φιλότιμό τους, μόνο στὸ φιλότιμό τους καὶ σὲ τίποτε ἄλλο, καὶ θὰ χτίσουν ἄλλους τοίχους καὶ θὰ τοὺς φρουροῦν αὐτοὺς ἂν δὲ δροῦν ἄλλους φυλακισμένους, ἀφοῦ πρέπει πάντα, ἔχετε δίκιο, κάτι νὰ φυλάνε. Θὰ πείσουν κι' ἔτσι: εὐκολὰ τὸν ἑαυτὸ τους γιὰ τὴν ὑπεροχή τους καὶ θὰ τοὺς ὑπεραρκαί. Ἄφαιστε με νὰ σκοτώσω μέσα σας τὴν ἀφιδολία, τὴ λύπη, ποὺ τόσο σας βασανίζουν. Κανένας δὲ σας ἐνωσε, δὲ σας αἰσθάνθηκε περισσότερο ἀπὸ μένα. Κανένας δὲ θέλησε πιὸ φιλικὰ τὸ καλὸ σας.

Ἡ Γυναίκα.—Κι' ἔμωσ στα λόγια σας ἔσο κι' ἂν νομίζετε ὅτι παλεύετε γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία, τρίζουν οἱ ἀλυσσιῶδες τῆς ἀντρικῆς ἐπιβολῆς κι' ἀπολυταρχίας. Δὲν τὸ ἀντιλαμβάνεστε; Μ' ἄς εἶναι! Ἦθελα νὰ ἔχω κέφι ἀπόψε, τὸ χαϊρόμουνα τόσο τὸ κέφι ποὺ θὰ εἶχα καὶ πρέπει νὰ ἔχω. Ἔχετε δίκιο. Πρέπει νὰ διώξω μακριὰ ἀπόψε κάθε κῶμα μελαγχολίας.

Ὁ Ἄντρας.—Ὅχι μόνον ἀπόψε.

Ἡ Γυναίκα.—Πρέπει νὰ χαρῶ ἀπόλυτα τὸ δειλινό. Δὲν ξέρω πιά τίποτε οὔτε τί ἀρχίζει, οὔτε τί τελειώνει, οὔτε τίποτε. Βλέπω μόνο τὰ βουνὰ τὰ μενεξεδένια, ἀπαλόγραμμα, σχεδὸν διάφανα, τόσο γίνεται αὐτὴ ἢ ἀναιρεμένη χάρη τους. Καὶ ἡ γῆ, ἡ μεγαλόπρηπη πυρόξανθη γῆ, ἡ ὅλη μέρα πυρωμένη, ὑψώνει τώρα σὲ μᾶς τὸ ἄρωμά της ἡμερο καὶ μεθυστικὸ σὰ ν' ἀναπαύεται ὀλότρελα εὐτυχισμένη μετὰ κάτι ποὺ δρόσισε, ποὺ συμπλήρωσε τὴν ἐπιθυμία της. Κ' ἡ θάλασσα καὶ πέρα ἀπλώνεται γαληνὰ πρασινογάλανη, κι' ἀστράφτει μὲ χρυσοὺς σπινθηροὺς, καὶ φύγει, χάνεται μέσα στ' ἀπειροχωρὶς πόθο πιά, τὸ φτάνει: ἐντελῶς φυσικά, καὶ μᾶς παίρνει καὶ μᾶς μαζὶ τῆς ἀπαλὰ λικνισμένους. Κι' ὁ ὄραχος μὲ τὸ συντριμένο του ναὸ δείχνει ἕνα θρίαμβο ἐντελῶς κι' αἰώνια νικητή, γιὰ τὴν εὐρακία του δὲν κλαίει, δὲν κρόβουν καμμιὰ θλίψη, καμμιὰ ἀσκήμια, ἀσχηκρὶτα ὄρατα, ἐκστατικά, διαλαλοῦν πῶς ἔ,τι φτάσει στὴν τέλεια τὴν ἔκφραση, ὑψωθεί στὴν ὀμορφιά, ἔστω καὶ γιὰ μόνο μιὰ στιγμή, ἔσο κι' ἂν καταστραφῆ ὕστερα, δὲ μπορεῖ πιά νὰ ξεπέσει καὶ ν' ἀσκημαίνει, σφραγίζεται ἀσθηστὰ στὴν ἐξαιρετικὴ στιγμή. Ὅχι, δὲ βλέπω οὔτε αὐτά. Σύβωλα πάλι. Σας εἶπα, δὲ θέλω σύβωλα. Λένε καὶ φέμματα τὰ σύβωλα. Δὲ θέλω νὰ ξέρω τίποτε ἄλλο παρὰ πῶς τὸ δειλινὸ εἶνε ὀμορφο καὶ πῶς τὸ βλέπομε μαζὺ.

Ὁ Ἄντρας.—Σωπάστε . . . Σωχωρεῖστε με ἂν εἶμαι ἀπότομος. Δὲ διαφισθῆτῶ τὴν εἰλικρινειά σας. Ἴσως καὶ οἱ σὺς νὰ τὴν πιστεύετε. Θέλετε νὰ εἶστε καλὴ, προσπαθεῖτε, νὰ ἀκριδῶς προσπαθεῖτε ἵπάρχει

κάτι τόσο διασμένο, τόσο χωρὶς ἐνθουσιασμό, σὲ κάθε σας λόγο. Δὲ μπορεσα πιά νὰ μὴν τ' ἀκούσω. Καὶ θὰ ἤθελα τόσο πολὺ νὰ μὴν τὸ ἀκούω. Σας ὀμολογῶ ἔμωσ ἔ,τι δὲ μπορῶ καθόλου νὰ τὸ καταλάβω. Εἶστε ἐντελῶς ἀλλοιώτικη ἀπόψε ἀπ' ὅ,τι σας γνώρισα . . . σας περίμενα ἀλλοιώτικη, μὰ ἔ,τι ἔσο: . . . Τί ἔχετε;

Ἡ Γυναίκα.—Πῶς θὰ μὲ θέλατε;

Ὁ Ἄντρας.—Δὲν ξέρω . . . Ἐγὼ δὲ μπορῶ νὰ σας τὸ πῶ . . . Ἄλλωστε δὲ σας κρίνω . . . Ἴσως νὰ εἶχα ὀνειρευτεῖ, πιθανὸν καὶ μὲ ἐγωισμό, ἔ,τι ἐρμέμφωτα θὰ εἶστε ἀλλοιώτικη ἀπόψε. Μὰ ἔμωσ κι' ἂν εἶδτε θὰ μοῦ ἀρέσετε . . .

Ἡ Γυναίκα.—Μὲ εἶχατε ὀνειρευτεῖ, ἔμωσ καὶ γὼ θὰ ἐπιθυμοῦσα τὸν ἑαυτὸ μου ἀπόψε . . . Μὰ βλέπετε ἔσο κι' ἂν τὸ θέλω δὲ μπορῶ νὰ τὸ κατορθώσω. Εἶναι πολὺ δυνατώτερο τὸ ἄλλο μου ἔγῳ, σας τὸ εἶπα. Καὶ γὼ τώρα τὸ κατάλαβα. Ἐλπίζα ἀκόμα, ἐλπίζα ἐντατικά ἀπόψε . . . τὸ θάμα . . . Ἀφοῦ δὲ μπορῶ νὰ πιστέψω ὄρατα καμμιὰ πραγματικότητα. Μὰ ἔφτασε ἡ στιγμή τῆς ὀριστικῆς διαλογῆς καὶ πρέπει πιά νὰ πετάξω μακριὰ μου, ὅ,τι ἀπὸ καιρὸ εἶχε νεκρωθεῖ, ὅ,τι πιθανότερο, δὲν ὀπῆρξε ποτέ, καὶ ποὺ δὲν ἤθελα νὰ τὸ παραδεχθῶ γιὰ τὸ μοῦ ἀρεξε . . . Λάτρευα τὸ θάμα. Κ' εἶναι πάντοτε τοῦλάχιστον ἀσφόρο, ἔσο κι' ἂν εἶναι γοητευτικὸ, νὰ μὴ ζεῖ κανένας ἄρμονικὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ του, νὰ ζεῖ μὲ παθαμένους ἢ μᾶλλον μὲ σκιῆς πλασμένες ἀπὸ τὴν φαντασία του: . . . Ποιὸς ξέρει; Ἴσως νὰ σας περίμενα καὶ σας ἀλλοιώτικο ἀπόψε . . . Μὴ σας κακοφανεῖ . . . Δὲ φταίτε . . . Περιμένομε κάτι ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀλήθεια . . . Δὲ μὲ καταλαβαίνετε; Μᾶς ἀρέσει νὰ νομίζομε καὶ γι' αὐτὸ νομίζομε πῶς γνωρίζει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, πῶς διαβάζει ὁ ἕνας στὴν ψυχὴ τοῦ ἄλλου σὰ σὲ ὀρθάνοιχτο διδλίο, καθόλου σκοτεινὸ, πῶς εἶναι οἱ δύο ψυχῆς ἄρμονικὰ κουρδισμένες, σὰ δύο σύφωνα διολιὰ ποὺ ἀντηχεῖ τὸ ἕνα καὶ συνεχίζει κάθε νότα ποὺ τραγουδεῖ τὸ ἄλλο . . . Κ' ὕστερα ξαφνικὰ ἀντιλαδανόμαστε ἔ,τι δὲ γνωρίζομε παρὰ μιὰ ἰδιωτὴ ψυχὴ ποὺ τὴν εἶχαμε πλάσει ἔμωσ τὴν ἐπιθυμοῦσαμε, ποὺ ἴσως ἂν τῆς ἐμοιαζε ἢ πραγματικὴ δὲ θὰ μᾶς εἶχε ἀρέσει ποτέ, εἶνε ἀξεδιάλυτα παράδοξοι οἱ ἐσώψυχοι ὀλιγμοὶ μας, ἀλλ' ἡ ἀπότομη ἀνακάλυψη ἀπογοητεύει, ἀποξενώνει. Φταίει κ' ἡ ἀνακάλυψη τοῦ ἐγῶ μας διαφορετικὸ ἀπὸ ὅ,τι τὸν περιμένομε ἀλλὰ πιστεύω πολὺ περισσότερο πῶς ἢ ἀπόλυτη συμφωνία μεταξὺ γυναίκα καὶ ἄντρα εἶναι ἀδύνατη. Τοὺς χωρίζουν ὀργανικὲς διαφορῆς ποὺ ἐλοδύναμα ἐπηρεάζουν ὀλόκληρο τὸ ἔγῳ τους. Καὶ μὴν ξεχνᾶτε τὴν ἀθρώπινη ἀνημπορία νὰ μαστίζει κἂν κάτι τοῦ ὀποίου δὲν κατέχει τὰ πρῶτα στοιχεῖα. Οἱ κόσμοι τοῦ ἐνοῦ πρέπει νὰ εἶναι μοιραῖα κλεισμένοι στὸν ἄλλο. Δὲν ξέρω

σεις άλλ' ἐγὼ παρατήρησα συχνά ὅτι μιὰ γυναίκα ὄχι πολὺ ἐξυπνη κι' ὄχι πολὺ σχετική, αἰσθάνεται κάποια μυστικά μας πού δὲ θὰ τὰ μάθει ποτὲ οὔτε ὁ πιὸ ἀγαπημένος ἀντρας. Κι' ἂν ἐκφράζονταν, ὅσο κι' ἂν τὸ θέλαμε, δὲ θὰ εἶταν δυνατὸ νὰ τοῦ τὰ ποῦμε. Δὲ μπορεῖ νὰ τὰ συλλάβει. Ἡ σκέψη μας, ὁ πολιτισμὸς μας μᾶς ἀναγκάζουν ν' ἀναζητήσουμε κάτι βαθύτερο, κάτι τελειότερο ἀπὸ τὸ πραγματικὸ ἀγκάλιασμα καὶ πιθανὸ νὰ μὴν ὑπάρχει: Καὶ τὸ χαλνοῦμε κι' αὐτὸ. Κι' ἀλλοίμονο ἂν γίνεαι αὐτὴ ἢ ἀνακάλυψη ὅταν εἶναι πιὰ κι' ὄλας πολὺ ἀργά, ὅταν ὁ γκρεμνὸς πού ἀνοίγεται μᾶς ἔχει πιὰ κι' ὄλας καταπιεῖ. Καὶ πάλι σεις οἱ ἀντρες ἔχετε τόσο πολλὴ περισσώτερη πεποίθηση στὴ ζωὴ καὶ στὸν ἑαυτὸ σας, εἶστε τόσο λιγότερο ἀνήσυχτοι, ἀναλυτικοί, πιθανόν καὶ γιατί ὁ ἀντρικὸς σκοπὸς σας, ἡ δουλειά, σὰς ἀπορροφᾷ, πού τὸ πιὸ συχνά, ἂν δὲ σὰς τὴν ἐπιδείξουν χτυπητά, οὔτε κἂν ὑποπτεύετε τὴ διαφορά. Ἀναπνεύετε στὴν πρώτη ἐντύπωση κι' οὔτε σκέπτεστε πῶς κι' ἂν ἀκόμα εἶχατε κάτι καταλάβει κάποτε τὸ κάτι αὐτὸ μοιραῖα ὀλοένα ἐχτιλίζεται, ἀλλάζει. Ἐνῶ ἡμεῖς διαπιστανόμαστε κι' ἔταν ἀκόμα ἀγνωστοί. Κι' ἀρχίζει τὸ μαρτύριο . . .

Ὁ Ἄντρας.— Ἴσως νὰ ἔχετε δίκιο ἀλλ' ὄχι γιὰ ὅλους τοὺς ἀντρες. Δὲν εἶναι ὅλοι οἱ ἀντρες τόσο περιορισμένοι. Στεναύετε μόνο τὸν ὀρίζοντά σας ἐμβαθύνοντας μιὰ περιορισμένη ἰδέα! Δὲν εἶναι δυνατὸ οὔτε στιγμὴ νὰ διώξετε τοὺς τυραννισμένους στοχασμοὺς σας; Ἡ διαφορά ὑπάρχει, κανένας δὲν τὴ συζητεῖ, ἀλλ' αὐτὴ ἀκριβῶς δημιουργεῖ τὴ γοητεία. Τὸ ἀπαράλλαχτο θὰ ἔφερνε ἀμέσως τὴ μονοτονία, τὴν πλήξη. Πῶς δὲν τὸ αἰσθάνεστε; Δὲ ξέρω τίποτε πιὸ μεθυστικὸ ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη προσπάθεια νὰ παραδώσουμε ὀλοτετα τὸ Ἐγὼ μας σ' ἕνα ἄλλο Ἐγὼ, πού σύγχρονα θὰ τὸ καταχτοῦμε, τὴν πάλη γιὰ ἕνα ἀγκάλιασμα ὀλοένα πιὸ σφιχτό, πιὸ ἐντατικὸ, τὴν προσπάθεια γιὰ ν' ἀποχτήσουμε ἕνα σύντροφο πολὺ ἀφοσιωμένο, γιὰ νὰ τὸν συγκρατήσουμε πάντα ὀλοένα πιὸ πολὺ κοντά μας. Ἡ πάλη ἀξίζει.

Ἡ Γυναίκα.— Μὰ καὶ κούράζει. Ἐρχονται στιγμὲς πού ἐπιθυμεῖ κανένας τὴν ἀνάπαυση μιὰ ἀρμονικὴ γαλήνη, ἴσως γιὰ νὰ μπορέσει πιὰ νὰ αἰστανθεῖ τίς ἐντελῶς ἀλλοιωτικὲς ταραχές. Ὅσο περισσότερο προσπαθεῖτε νὰ μὲ πείσετε, τόσο περισσότερο μὲ στερεώνετε στὴ δική μου γνώμη. Ἡ διαφορά, τὰ ἐσώψυχα παθητικὰ προβλήματα ἑσᾶς δὲ σὰς ἐνδιαφέρουν, δὲ σὰς ἀπασχολοῦν, δὲ σὰς τυραννοῦν, δὲ σὰς ἀπορροφοῦν. Εἴμαστε ἄλλοιωτικοί . . . καὶ ξέρετε τί σκέφτηκα; Κάτι πού ἀπὸ καιρὸ ὑποπτευόμουν ἀλλὰ πού ποτὲ μὲ τόση τραγικὴ διαύγεια δὲν τὸ εἶχα νειώσει. Εἶστε σεις ἐλεύθεροι, ἐνῶ ἡμεῖς πάντα σκλάβοι. Εἶναι ἡ φύση μας ἀδύνατη καὶ ζήσαμε πάρα πολλοὺς αἰῶνες κ' ἐξακολουθοῦμε νὰ ζο-

με ὑποδεέστερες, ὥστε δὲν μπορεῖτε ἔτσι νὰ μὴ ἔχει δημιουργηθεῖ ἡ ψυχή μας σκλάβο. Ὅλα τὰ αἰσθήματά μας, ὄλη ἡ διανοητικότητά μας, ἡ προσωπικότητά μας εἶναι τὰ αἰσθήματα κ' ἡ προσωπικότητα τῶν φυλακισμένων. Ἀναλαίστε ἑσες σκέψεις μας, ἑσες πράξεις μῆς νιώθετε καὶ θὰ τὸ καταλάβετε. Δὲ μᾶς νιώθετε γιατί ἡ δική σας ψυχὴ εἶναι ἐλεύθερη. Εἶναι στενὸς ὁ ὀρίζοντάς μου, εἶπατε. Ναι, γιατί μᾶς φράζουν κάθε τι ἀνοιχτό, κάθε τι πλατὺ οἱ βαριοὶ τοῖχοι πού στὸν ἴσκιό τους ζοῦμε, πού μᾶς φυλακίζουν ἀλλὰ σύγχρονα μᾶς προφυλάγουν ἀπὸ τὴν κούραστικὴ μὰ κι' ἀπολυτρωτικὴ ἀνάγκη τῆς πάλης, πού σκοτώνουν μέσα μας κάθε ἐνεργητικότητα, κάθε περήφανη τόλμη. Ἀποχτοῦμε μιὰ δύναμη ἐντατικὴ ἀλλὰ μόνο παθητικὴ. Ζοῦμε γυρμένες στὸν ἴσκιό τοῦ ἴδιου ἑαυτοῦ μας πού ἀκατάπαυτα τὸν ἐξετάζουμε. Παιδιὰ μόνον ἡ ὀρμὴ τῆς νεότητος ἀντιδρᾷ ἐνάντια στὸ νόμο μας, ἐνάντια στὸν ἑαυτὸ μας, μὰ γρήγορα οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς κι' ὁ ἑαυτὸς μας μᾶς ἐπιβάλλουσι νὰ συμμορφωθοῦμε. Ἀπολυτρώονται ἴσως λίγες μὰ τόσο πολὺ λίγες ἀκόμα, ἐξαιρετικὲς, πού δὲ μᾶς βοηθοῦν αὐτὲς ἀποξενώνονται ἀπὸ μᾶς. Ὅμως τὸ πιὸ συχνά δὲν ἀντιλαμβάνομαστε ἀμέσως ὅτι ὑποκόψαμε, καὶ ζοῦμε γιὰ καιρὸ ψεύτικα. Διατηροῦμε μιὰ ἐπιθυμία παραμορφωμένη, ἀόριστη πιὰ, ἀνῆμπορη, ἐλαυτερίας, ὀλοθρία. Μὰ τώρα τὸ κατάλαβα. Οἱ πνέμονες μουσιδὲ ἀδύναμι μποροῦν πιὰ ν' ἀναπνεύσουν κανέναν ἄλλο ἀέρα ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς φυλακῆς. Κάθε κίνησή μου πρὸς τὰ πιὸ πέρα θὰ εἶταν ἡ γελοία κίνηση ἐνός ἀθελου νευρέσπαστου. Τὰ μάτια μου συνήθισαν πιὰ τόσο στὶς εἰκόνες τῆς φυλακῆς ὥστε δὲν τοὺς εἶναι δυνατὸ νὰ δοῦν τίποτε ἄλλο. Κι' ἔταν ἀκόμα ἀνοίγεται ἕνα μικρὸ παράθυρο πρὸς τὸ μεγάλο κόσμο, ἡ σκέψη μου δὲ μπορεῖ νὰ διακρίνει πούθενά τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀντανάκλαση τῶν ἴδιων εἰκόνων. Τὰ λόγια σας τ' ἀκούω σὰν κάτι ἐξαιρετικὰ ὁμορφο πού ἴσως τὸ πίστευα καὶ ἐγὼ κάποτε σ' ἕναν καιρὸ μεστώτερο ἀλλὰ πολὺ περασμένο, σὰν τὴ βραχνὴ ἤχῳ μιᾶς φωνῆς πολὺ μακρυνῆς, σὰν κάτι τόσο ξένο πιὰ πού δὲ μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω, πού δὲ μπορῶ πιὰ οὔτε νὰ καταλάβω πῶς τὸ καταλάβαινα κάποτε.

(Συνέχεια στὸ ἐρχόμενο)

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

Η ΚΟΛΑΣΗ

ΤΟΥ ΔΑΝΤΕ ΑΛΙΓΙΕΡΗ

ἝΑσμα τριακοστὸ τρίτο

Ἄπ' τῆ φριχτῆ θροφῆ ἀσηκύνει ὁ ἀμαρτωλὸς ἐκεῖνος
τὸ στόμα, ἀποσφουγγίζει το στοῦ κεφαλιοῦ τὴς τρίχες
ποῦ τόγχε πίσωθε ρημάζει κι' ἀρχινάει κατόπι :
— Τὸν πόνου νὰ ξυπνήσω θές τὸν εἶφρευο, ποῦ μόνο
νὰ τὸν λογιᾶσω τὴν καρδιά μου σφίγγει πρὶ λαλήσω ;
Μ' ἀνίσως μέλλεται σπορὰ τὰ λόγια μου νὰ γένουν,
ποῦ θὰ καρπίσει στὸν προδότη ποῦ λιανίζω ἀτίμια,
θὰ μ' ἀγροικήσεις νὰ μιλήσω καὶ νὰ κλάψω ὁμάδι.
Ποιδὸς εἶσαι καὶ πῶς κάτου ἐδῶ κατέβηκες δὲ ξέρω,
μὰ ποῦ σ' ἀκούω Φλωρεντινὸς ἀληθινὰ μοῦ μοιάζεις.
Νὰ μάθεις πρέπει πῶς ὁ κόντας στάθηκα Οὐγολίνος, (1)
καὶ τοστος ἐδῶ πέρα ὁ ἐπίσκοπος Ρουγέρης εἶταν.
Θὰ σοῦ ξηγήσω τώρα γείτονας γιατί εἶμαι τέτιος.
Ποῦ ἀπ' τὴς ἐπίδουλες του ὀρμηίνιες, ἐνῶ τοῦ εἶχα πίστη,
μ' ἐπιτάσανε καὶ μὲ σκοτώσαν, χρεῖα νὰ πῶ δὲν εἶνε·
Μὰ ἐκεῖδὸ ποῦ βολετὸ δὲν εἶνε νάχαις ἀκουσμένο,
τὸ πόσο ἐστάθηκα σκληρὸς ἐμένα ὁ θάνατός μου,
θὰ τ' ἀγροικήσεις καὶ θὰ κρίνεις πειραγμένο ἂν μ' ἔχει.
Στενὸς φεγγίτης, μέσ' τῆ μούντη ἐκεῖνη ποῦ ἀπὸ μένα
τῆς πείνας κράξαν, κι' εἶπου κι' ἄλλοι νὰ κλειστοῦν ταιργιάζει,
μοῦχε ἀπὸ τ' ἀνοιγμα του δείξει φεγγαριὸς περίσσιες,
ὁπότε φανερώθηκέ μου τ' ὄνειρο τὸ μαῦρο,
ποῦ τῶν μελλοῦμένων μπροστά μου ξέσκισε τὸν πέπλο

1) Ὁ Ugolino della Gherardesca, εὐγενὴς Πίζανός καὶ Γουέλφος. Ἄγου μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ruggieri degli Ubaldini ἐδικώζε ἀπ' τὴν Πίζα τὸν ἀρχοντὰ τῆς Visconti, αἶρε τὴ θέση του. Μὰ σὲ λίγο καιρὸ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ζουλεύοντας τὴ δύναμη τοῦ Ugolino, τὸν σικοφάντησε, μαζὺ μὲ τοὺς Gualandì Sismondì καὶ Lanfranchì στοὺς Πίζανους ὅτι παράδωκε στοὺς Φλωρεντινούς καὶ τοὺς Λουκουάνους φρουρία τῆς Πίζας καὶ κατώρθωσε νὰ τὸν φυλακίσει μαζὺ μὲ τὰ δύο του παιδιὰ καὶ τὰ δύο του ἐγγόνια στὸν πύργο τῶν Gualandì, ὅπου τὸν ἔφησε νὰ πεθάνει τῆς πείνας μὲ τὰ μικρά.

Κύριος αὐτὸς ἐδῶ κι' ἀφέντης φαίνονταν σ' ἐμένα,
καὶ τὰ λυκοῦδια μὲ τὸ λύκο στοῦ βουνὸ ἐκυνήγα,
ποῦ ἐμπόδιο στέκει στοὺς Πιζάνους γιὰ νὰ ἰδοῦν τὴ Λούκουα,
μὲ κάτι σκύλες ἀχαμνές, πρόθυμες, κι' ἄξιες, κ' εἶχε
σταλμένους τοὺς Σισμόντους μπρὸς Γουαλάντους καὶ Λαφράγκους.
Ἄπο κυνήγημα κατόπι λίγο, κουρασμένοι
πατέρας μοῦμοιαζαν καὶ γιοί, καὶ φάνηκε μου ποῦ εἶδα
νὰ τοὺς ἀνοίγουν τὰ πλεβρά τὰ τροχισμένα ὀόντια.
Κι' ὄντας σηκώθηκα πρὶχὸς νὰ ξημερώσει ἡ μέρα
μέσα στὸν ὕπνο τους στοχάστηκαν ποῦ κλαῖαν οἱ γιοί μου,
ποῦ βρῖσκονταν ἐκεῖ μ' ἐμένα καὶ ψωμί ζητοῦσαν.
Εἶσαι ἀπονός πολὺ, ἀπὸ τώρα ἂν δὲν πονεῖ ἡ ψυχὴ σου
λογιάζοντας τί προμηγιόνταν ἔτσι στὴν καρδιά μου.
Κι' ἀνίσως καὶ δὲν κλάψεις τί εἶναι ποῦ νὰ κλαῖς σὲ κάμει ;
Κι' ὡς εἶχαν σηκωθεῖ ἀπ' τὸν ὕπνο, κ' ἡ ὄρα δὲν ἀργοῦσε
ποῦ τὴ θροφῆ μας εἶτανε συνηθιστὸ νὰ μᾶς φέρνουν,
κι' ἀναθυμιότουν τ' ὄνειρό του ἀνήσυχα ὁ καθένας,
τοῦ φριχτοῦ πύργου ἀκούω τὴ θύρα ποῦ καρφώναν κάτω.
Στὴν ὄψη κοίταξα τοὺς γιούς μου δίχως νὰ πῶ λέξη.
Δὲν ἐκλαῖα ἐγὼ τόσο ἡ καρδιά μου πέτρωσε· αὐτοὶ κλαῖγαν,
κ' εἶπε ὁ Ἀνσελμουλός μου — Πῶς μᾶς τηρᾶς, πατέρα ! τί ἔχαις ;
Δὲν ἐκλαψα κι' οὔτε ἀποκρίθηκα ὅλη ἐκεῖα τὴ μέρα,
κι' οὔτε τὴ νύχτα ποῦ ἤρτε ὡς ποῦ ἄλλος βγήκε ἥλιος στὸν κόσμω.
Κι' ὡς μέσ' τῆ θλίβια φυλακὴ φτενὴ στάλθηκε ἀχτίδα,
κι' ἀπὸ ὄψες τέσσερις συμπέρανα τὴν ἐδικὴ μου,
τότε εἰδάγκωσα τὰ δύο μου χέρια ἀπ' τὴν ὀδύνη.
Κ' ἐκεῖνοι λογαριάζοντας ποῦ τόκαμα ἀπ' τὴν πείνα,
σκωθῆκαν ἀδιανώρι καὶ μοῦ κράξαν : — Πατέρα,
θὰ εἶταν λιγότερος ἂν ἔτρως ἀπὸ μᾶς, ὁ πόνος.
Ἐσὺ μᾶς ἐντυσεσ τὴς ἀθλιας σάρκας κ' ἐσὺ γδύστες ! —
Καὶ τότε ἠσούχασα μὴν τύχει τοὺς λυπήσω κι' ἄλλω
καὶ μείναμε δουδοὶ τὴ μέρα τούτη καὶ τὴν ἄλλη.
Ἄχ ! γῆς ἀπάνθρωπη, γιατί δὲν ἀνοίξεις τὰ σπλάχνη !
Κι' ὡς ἤρτε ἡ Τέταρτη βροντιέται ὁ Γουαλδὸς ταντωμένος
στὰ πόδια μου καὶ λέει : — Γιατί δὲ μὲ βοηθᾶς πατέρα ; —
Πέθανε ἐκεῖ· κι' ὡς μὰ θωρεῖς, ἔτσι τοὺς τρεῖς ἐγὼ εἶδα
νὰ πέσουνε ἕνας κ' ἕνας μέσ' τὴν πέμπτη κ' ἔχτη μέρα.
Κι' ἀρχισα τότε πιά τυφλὸς νὰ ψάχνω τὸν καθένα,

κι' ἀφόντας ξεψυχῆσαν δυὸ τοὺς ξεφωνοῦσα μέρες.
 Πιὸ δυνατὴ ἀπ' τὸν πόνο στάθηκε κατόπι ἢ πείνα.⁽¹⁾ —
 Τὰ λόγια αὐτὰ ὡς ἀπόσωσε μ' ἀλλοίθωρα τὰ μάτια
 τὸ ρημασμένο κάγκαλο στὰ δόντια ξαναπῆρε,
 ποὺ ὡς μέσ' τὸ κόγκαλο, γερὰ σὰν τοῦ σκυλλιοῦ, χωθῆκαν.
 Ἄλλοι σου ὦ Πίτσα, ποὺ ντροπὴ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶσαι
 τῆς ὠραίας χώρας, ἐκεῖ πέρα ποὺ τὸ σὶ ἀντηχάει!
 Ἄφοῦ ὄκνοι δείχνονται οἱ γειτόνοι σου νὰ σὲ παιδεύουν,
 Καπράγια καὶ Γοργόνα, ⁽²⁾ ὅθι εἶνε, ἄς κινηθοῦν κι' ἄς φράζουν
 τὸ στόμα τοῦ Ἄρνου, ἔτσι ποὺ πᾶτα ζωὴ νὰ πνίξει ἐντός σου!
 Τί κι' ἂν ἀκούστηκε φωνὴ ποὺ ὁ Κόντης Οὐγολίνος
 σὲ εἶχε προδώσει, παραδίνοντας σου τὰ καστέλια,
 σ' ἄμοιο δὲν ἔπρεπε σταδρὸ τοὺς γιούς του ν' ἀνεβάσεις.
 Γιατί τὰ νειάτα τὰ μικρά τους, ὦ καινούργια Θήβα,
 κάμαν ἀθώους καὶ τὸ Βριγάτα καὶ τὸν Οὐγουτσιόνε
 καὶ τοὺς δυὸ ἀκόμα ποὺ ὀνομάζει ἀπάνω τὸ τραγοῦδι.
 Πήγαμε ἄλλοῦ ἔπου πλῆθος ἄλλο ἀψυὰ φασκιδόνει ὁ πάγος,
 κι' ὄχι γυρτὸ στὴ γῆ, μ' ἀνάσκελα ἀπλωμένο διόλου.
 Στὸ κλάψιμο τὸ κλάμα τὸ ἴδιο ἐμπόδιο εἶνε ἔδω πέρα'
 κι' ὁ πόνος ποὺ ἀνεδαίνοντας φραγκμὸ στὰ μάτια θρίσκει,
 ξαναγουρίζει μέσα κ' ἔτσι ἀξαίνει τὴν ἀγκούσα.
 Γιατί πετρόνουνε τὰ δάκρυα ποὺ πρωταναδρῶσαν,
 καὶ μὲ κρουστάλλινες παρόμοια μάσκες, πλημμυρίζουν
 ἀπὸ τὰ ματοκλάδια κάτω τὴν κουφάλια ἀκέρηα.
 Κι' ἀγκαλιὰ κ' εἶταν, ὡς σὲ ρόζο ἀπάνου, πεθαμένη
 κάθε αἰσθησι, ἀπὸ τὸ μεγάλο κρῶς, στὸ πρόσωπό μου,
 κάτι νὰ πνέει μοῦ φάνηκε πῶς νοιώθω, γιὰ τοῦτο εἶπα:
 — Δάσκαλε, αὐτὸς ποῖός τ' ἀπολνάει; ὀδυρμένος ἔδω κάτου
 δὲν εἶνε κάθε ἀχνός; — Κ' ἐκεῖνος — Σύντομα θὰ φτάσεις
 ἔπου σὲ τοῦτο ἀπόκριση τὸ μάτι θὰ σοῦ δώσει,
 θεωρώντας τὴν αἰτία ὅθι τέτιο φύσημα ἀναδρῶζει. —
 Κι' ἀπ' τοὺς ἀθλίους τῆς παγωμένης Κόρας ἕνας κράζει:
 — Ψυχὴς τόσο ἄθεες ποὺ ὁ στερνός ὁ τόπος ἔλαχε σας,
 ἀπὸ τὴν ὄψη τὰ σκληρὰ τραδῆζτε μου μαγνάδια,

1) Ὁ στίχος αὐτὸς μοῦρε νύχει δυὸ νοήματα: ἢ ὅτι ἡ ἐξαντλήσι τῆς πείνας ἐδάμασε τὴν ὀδύνη φέρνοντας τὸ θάνατο, ἢ ὅτι ἡ πείνα τοῦ νίκης τὴν ὀδύνη κ' ἔφαγε ἀπ' τὰ πτώματα. Ἡ ἱστορία φεντίζει τὸ δεῦτερο νόημα. 2) Λέο νησιὰ στὸ Τυρρηνικὸ πέλαγο, κοντὰ στὴν ἐκβολὴ τοῦ Ἄρνου.

τὸν πόνο ποὺ μοῦ πλημμυρίζει τὴν καρδιὰ μιὰ στάλα
 νὰ ξαλαφρώσω, πρὶ τὰ δάκρυα μου ξαναπαγώσουν. —
 Κ' ἐγὼ τοῦ ἀντιλογῆθηκα: — Νὰ σὲ βοηθήσω ἂν θέλεις
 πὲς μου ποῖός στέκεσαι κι' ἀνίσως δὲ σὲ λευτερώσω,
 γιὰ παιδεψὴ μου μεσ' τὰ τρισδαθα νὰ πάω τοῦ πάγου —
 Κι' αὐτὴς — Ὁ Φράτες Ἀλπερίγκος ⁽¹⁾ εἶμαι, μεσ' ἀποκρίθη,
 τοῦτος ποὺ τοὺς καρπούς ἐμοίρασε τοῦ κακοῦ κήπου,
 καὶ κάτω ἔδω πληρόνουμε χουρμάδες ἀντὶ σῶκα. —
 — Καὶ πέθανες κ' ἐσύ; τοῦ λέω. — Τί κάνει τὸ κορμί μου
 στὸν κόσμο ἀπάνου δὲν τὸ ξέρω διόλου, μ' ἀποκριέται.
 Τέτιο ἔχει ἡ Πτολεμαῖα προνόμο, ποὺ συχνὰ ἔδω πέρα
 πέφτει ἡ ψυχὴ πρὶν ἢ Ἄτροπος τὴν λευτερώσει ἀκόμα.
 Καὶ γιὰ νὰ ζῶσεις μου μὲ πιότερη καρδιὰ ἀπ' τὴν ὄψη
 τὰ πεπρωμένα δάκρυα, μάθε ποὺ μόλις προδώσει,
 καθὼς ἐγὼ, ἡ ψυχὴ, τὸ σῶμα δαίμονας τῆς παίρνει,
 κι' ὡς ποὺ νὰ φτάζει ἡ μέρα τῆς τὸ κυβερνάει κατόπι.
 Μέσα στὴ στέρνα αὐτὴ κυλά, κίσως ἀπάνου ἀκόμα
 νὰ βλέπουνε τὸ σῶμα τοῦ ἱσκιου ποὺ πίσω μου τρίμει.
 λίγος καιρὸς ἂν εἶνε ποὺ ἤρτες κάτω θὰ τὸν ξέρεις.
 Εἶνε ὁ κύρ Μπράνκας Ντόριας ⁽²⁾ τοῦτος, καὶ περάσαν χρόνια
 πολλὰ ἀπὸ τότε ποὺ χωμένος στέκει ἔπως τὸν βλέπεις.
 — Θαρρῶ, τοῦ λέω, πῶς με γέλας, γιὰτὶ ὁ κύρ Μπράνκας Ντόριας
 δὲν πέθανε, τρίμει, πίνει, ντυέται καὶ κοιμάται ἀκόμα. —
 Κι' αὐτὸς ἀντιλογῆθηκε με — Ἀπάνω, μεσ' τὸ λάκκο
 τῶν Μαλεμπράνκε, ἡ γλυστερὴ ποὺ χεχλακίζει πίσω,
 φτασμένος ὁ Μικέλε Ζάνχος δὲν εἶταν ἀκόμα,
 ποὺ τὸ κορμί του σ' ἵνα δαίμονα εἶχε ἀφήσει τοῦτος,
 καθὼς κ' ἕνας δικός του ποὺ ἔκαμαν μαζὺ τὸ φόνο.
 Μ' ἀπλωσε πιὰ τὸ χέρι ἔδω, τὰ μάτια νὰ μοῦ ἀνοίξεις. —

1) Ὁ Fra Alberigo, εἶταν ἀπὸ τὸ τᾶγμα τῶν Fratelli Gaudenti καὶ ὁμηγός τῶν Γουέλφων στὴ Φαίνιζα. Τοῦτος θρέφοντας πολυχρόνια ἐχθρητιὰ στοὺς συγγενεῖς τοῦ Manfredi, προσποιήθηκε ὅτι συμφιλιοῦθηκε μαζὺ τους καὶ τοὺς προσκάλεσε σὶ δείπνο. Οἱ Manfredi γελιάστηκαν. Στὸ τέλος τοῦ δείπνου ὁ Alberigo ἐφώνησε: Vengano le frutta (ἄς ἔρτουν τὰ φρούτα), δίνοντας ἔτσι σύνθημα σὲ κρυμμένους δολοφόνους, ποὺ πετάχτηκαν ξιφνικὰ καὶ σφάζανε τοὺς προσκαλεσμένους.

2) Ὁ Branca d'Orta ἱππότης Γκενοβέζος, γαμπρός τοῦ Michel Zanebe, ἀρχοντα τοῦ Λογοδόρου. Ὁ Μπράνκας φθονῶντας τὸν πεθερὸ του, γιὰ τὸ ἀρχοντεῖο τοῦ Λογοδόρου, τὸν προσκάλεσε σὶ δείπνο καὶ τὸν ἔφαξε μὲ ὄσους τὸν ἀκολουθοῦσαν.

Κ' ἐγὼ δὲν τ' ἀνοίξα κ' εὐγένεια ἐστάθη ἢ χωριατιά μου.
 ὦ Γκενοδέζοι, σ' ὅποιον νόμον ξένοι καὶ γεμάτοι
 πᾶσα κακία, γιατί ἀπ' τῆ γῆς δὲν εἶστε ξεγραμμένοι;
 μὲ τὸ χειρότερο ἀφοῦ θρῆκα πνέμα τῆς Ρωμάνας
 ἓνα δικό σας φουμισμένο, ποῦ γιὰ τὰ ἔργατα του
 δουτᾶ ἢ ψυχὴ του στὰ νερά τοῦ Κοκκυτοῦ ἀπὸ τώρα
 καὶ ζωντανὸ φαντάζει ἀκόμα ἀπάνου τὸ κορμί του.

Ἄσμα τριακοστὸ τέταρτο

— Τὰ φλάμπουρα τοῦ ρήγα τοῦ Ἄδη κατὰ μᾶς προβαίνουν, (1)
 κοίτα μπροστά σου, μοῦ εἶπε ὁ Δάσκαλος, ἀν τὰ χωρίζεις.—
 ὡς ὄντας σύγγεφο περνᾶει μεγάλο ἀεροδαρμένο,
 τῆ ὄντας χωνεύει τὸ δικό μας ἡμισφαίριο ἢ νύχτα,
 μῦθος ἀλαργινὸς φαντάζει, ποῦ ὁ ἀνεμος γυρίζει,
 κάποια ὁμοια μηχανὴ μοῦ φάνηκε πῶς εἶδα τότες.
 Γιὰ νὰ κρυφτῶ ἀπ' τὸν ἀνεμο μαζεύτηκα κατόπι
 πίσω ἀπ' τὸν ὄδηγό μου, ἀφοῦ σπηλιά δὲν εἶταν ἄλλη.
 Βρισκόμουν πιά [καὶ μὲ τρομάρα δάνω το σὲ στίχους,]
 ἐκεῖ ὅπου ὀλότελα οἱ ψυχὲς στὸν πάγο εἶνε χωμένες,
 καὶ σὰν κοψίδια ἀπὸ ἄχυρο μεσ' τὸ γυαλί φαγγρίζουν.
 Εἶνε ἄλλες τους κοιτάμενες, κ' ἄλλες ὀλόρτες στέκουν,
 μὲ τὸ κεφάλι τῆς αὐτῆ κ' ἐκεῖνη μὲ τις φτέρνες,
 ποιά σὰ δοξάρι τὴν κορφή λυγᾶει κατὰ τὰ πόδια.
 Κι' ὄντας θρεθίκαμε μπροστά προχωρημένοι τόσο,
 ποῦ τοῦ Δασκάλου μου καλὸ τοῦ φάνη νὰ μοῦ δείξει
 τὸ πλάσμα ποῦ ὄψη εἶχε λαμπρή, (2) τραβήχτηκε ἀπὸ μπρὸς μου
 καὶ μὲ σταμάτησε «Νά! ὁ Ντίτε» λέγοντας «νά! ὁ τόπος,
 ὅπου εἶνε χρεια ν' ἀρματωθεῖς μὲ καρτερία μεγάλη!»
 Πῶς πάγωσα καὶ πῶς παράλυσσα, ἀναγνώστη, τότες
 μὴν τὸ ρωτήξεις· βολετὸ δὲ μοῦ εἶνε νὰ τὸ γράψω.
 Γιατὶ φτενά θὰ στέκονταν τὰ λόγια, ὅποια κ' ἦν εἶταν.
 Δὲν πέθανα, οὔτε ζοῦσα· σκέψου ἐσὺ ὅθε, ἄτός σου, ἀνέχεις
 κρίσης ἀνθὸ, τί γένηκα κ' ἀπὸ τὰ δυὸ χαμένος.
 Τοῦ θλιβεροῦ βασιλείου ὁ ρήγας ἔβγανε ἀπ' τὸν πάγο
 τὸ στήθος τὸ μισό, κ' ἐγὼ μὲ γίγαντα ταιριάζω
 πιότερο ἀπ' ἔσο φτάνουνε τὰ χέρια του οἱ γιγάντοι.

• 1) Οἱ φτεροῦδες τοῦ Ἐωσφόρου. 2) Τὸν Ἀρχάγγελο.

Λόγιασε τώρα ποιὸ μποροῦσε νὰ εἶτανε τ' ἀκέρηο
 ποῦ σὲ κομάτι· ἀποκρινότου ὁμοια καμωμένο.
 Στὴν ὄψη ὠραῖος ἀν τόσο ἐστάθη ὅσο εἶνε φριχτός τώρα,
 κ' ἀνίσως σήκωσε στὸν Πλάστη του τὰ φρύδια ἐνάντια,
 δίκηο ἀπ' αὐτόνα κάθε θλίψη νάχει· τὴν ἀρχὴ τῆς.
 ὦ! τί μεγάλο ποῦ μοῦ φάνη θῆμα ὁπόταν εἶδα
 τρεῖς στὸ κεφάλι του μορφές· ἢ μιὰ μπροστά σκαρλάτη,
 κ' ἀπὸ τις δυὸ ἄλλες ποῦ μ' αὐτήνα ἐνόουνταν στὴ μέση
 τοῦ κάθε νόμου, καὶ στὸ μέρος τῆς κορφῆς χωνεύαν,
 λευκὴ καὶ κίτρινη ἢ δεξιά φαινότου, κ' ἢ ζερβιά εἶταν
 στὴν ὄψη ὡς ὅποιες ἐρχονται ὅθε κατεβαίνει ὁ Νεῖλος. (1)
 Ἄπὸ τὴν καθεμιά τους κάτω δυὸ φτεροῦδες ὀγαίναν,
 μεγάλες, ὅσες σὲ παρόμοιο θὰ ταιριάζαν ὄρνιο.
 Ποτές στὸ πέλαγο ἔτσι θεύρατα ἄρμενα δὲν εἶδα.
 Φτεροὶ δὲν εἶχανε, μὲ ἐμοιάζαν ὡς τῆς νυχτερίδας,
 κ' ὡς τις ἀνάδευε, τρεῖς ἀνεμοὶ ἀπ' αὐτὲς κινούσαν,
 κ' ὁ Κοκκυτὸς ἀκέρηος πάγωνε ἀπ' τὸ φύσημά τους.
 Ἄπὸ ἐξῆ μάτια ἐδάκρυζε κ' ἀπὸ πηγούνια τρία
 τὰ δάκρυα ἐστάλαζαν μὲ σάλια ὀμάδι αἱματομένα.
 Τὰ δόντια, ὡς ὁ λιναροκόπανος, σὲ κάθε στόμα
 κ' ἀπ' ἓνα ἀμαρτωλὸ συντρίβαν, κ' ἔτσι τρεῖς τυράγγειε.
 Τίποτα γιὰ τὸν μπροστινὸ τὸ μάσημα δὲν εἶταν
 μπρὸς στὶς νυχτιὲς ποῦ τοῦ ἀνοίγαν συχνὰ τὸ ραχοσκῶνι.
 — Τούτη ἢ ψυχὴ ἐκεῖ ἀπάνω πῶχει πῶ σκληρὸ μαρτύριο,
 μοῦ λέγει ὁ Δάσκαλός μου, ὁ Γιοῦδας ὁ Ἰσκαριώτης εἶνε·
 μέσα ἔχει τὸ κεφάλι του κ' ἐξὼ τινάει τὰ πόδια.
 Κι' ἀπὸ τοὺς δυὸ τοὺς ἄλλους πῶχουν κάτω τὸ κεφάλι
 τοῦτος, ποῦ ἀπ' τὸ μουσοῦνι κρέμεται τὸ μαῦρο, ὁ Βροῦτος.
 Κοίτα πῶς στρίβεται ἀπ' τὸν πόνο καὶ δὲ ὀγάνει λέξη
 Κι' ὁ ἄλλος ποῦ φαίνεται χοντρόκορμος ὁ Κάσσιος εἶνε.
 Μὰ ἢ νύχτα ξαναπρόβαλε κ' εἶνε καιρὸς νὰ πάμε,
 γιατί ὄλα τάχοιμε πιά εἶδει—Καὶ κατὰ τὴ βουλή του
 τὸ λαιμὸ τότε μὲ τὰ χέρια ἐγὼ τοῦ περιζώνω,
 κ' ἐκεῖνος τὸν προπούμενο διαλέει καιρὸ καὶ τόπο.
 Κι' ὡς ἀνοίξαν καλά οἱ φτεροῦδες, στὰ πλευρὰ κολιέται
 τὰ τριχερά, κ' ἀπὸ πλοκάμι σὲ πλοκάμι ρέδει

1) Μαύρη σὰν τῶν Αἰθιοπῶν.

θαυά, στὸν πάγο ἀνάμεσα καὶ τὸ μαλλί τὸ πλῆθιο.
 Κι' ἔντας στοὺ γόφου τὸ θγαλτάρι ἀπάνου ἐφτάξαμε, ἔπου
 γυρίζαι τὸ μηρί, ὁ Ὁδηγὸς μὲ κούραση κι' ἀγκούσα
 στὸ μέρις πού εἶχε τὰ ποδάρια στρέφει τὸ κεφάλι,
 κι' ὡς ἀνθρώπος ὁποῦ ἀνεβαίνει πιάνεται στὶς τρίχες,
 ἔτσι πὺ θάρρεψα στὸν Ἄδη πὺς ξαναγυρνοῦσα (1).
 —Βάστα γερά, κι' ἀπ' ἔμοιαις σκάλας, λέγει ὁ Δάσκαλός μου,
 βαρυνασασαίνοντας σάν ἀνθρώπος ἀποσταμένος,
 νὰ φύγουμε ἀπὸ συφορὲς πρεπούμενο εἶνε τόσας.
 Ἄπ' ἐνοῦ δράχου τ' ἀνοιγμα κατόπι βγῆκε ἐκαίθε,
 καὶ γιὰ νὰ ξαποστάσω, ἀφοῦ στὸ ἀχάλι (2) ἀπίθωσέ με,
 τὸ φρόνιμό του κατὰ μένα πάτημα προβάλλει.
 Κοίταξα ἀπάνου, τὸν Ἐωσφόρο νάβρω ἀκαρτερῶντας,
 ὡς τὸν ἀφῆκα, μὰ τὸν εἶδα μὲ τὰ πόδια ὀλόρτα (3).
 Κι' ἂν ἀπορῶντας ἐβασάνισα τὸ νοῦ μου τότες
 τὸ ἀμάθητο ἄς τὸ λογαριάσαι πλῆθος πὺ δὲ ξέρι
 ποῖ ἀτίκεται τὸ μέρος τοῦτο (4) πὺ εἶχα πλέον περάσει.
 —Σήκω, μοῦ λέγει ὁ Δάσκαλος, κ' εἶνε μακρὸς ὁ δρόμος
 σκληρὴ κ' ἢ στράτα καὶ γυρνάει στὸ μισὸ τρίτο ὁ Γήλιος (5).
 Ὁ τόπος πὺ εἶμαστε δωμάτιο παλατιοῦ δὲν εἶταν,
 μὰ ὑπόγειο φυσικὸ μὲ γῆς τραχυὰ καὶ φῶς δὲν εἶχε
 —Πριχσοῦ μέσα ἀπ' τὴν ἄβυσσο ξεφύγω, Δάσκαλέ μου,
 τοῦ λέγω, ὡς ἐσηκώθηκα στὰ πόδια, λάλησέ μου
 μὰ στάλα γιὰ νὰ θγάλας με ἀπ' τὴν Πλάνη : ποῦ εἶνε ὁ πάγος ;
 Πὺς εἶνε ἀνάποδα χωμένος τοῦτος καὶ πὺς ὁ ἥλιος
 πέρασε στὴν ἀγῆ, ἀπ' τὸ δράδου σ' ὦρα τόσο λίγη ;
 —Φαντάζεσαι πὺς εἶσαι ἀκόμα, μ' ἀποκριέται ἐκαίνος,
 ἀπὸ τὸ κέντρο πέρα, ἐκαί πὺ πιάστηκα στὴν τρίχα
 τοῦ καταχθόνιου σκοίληκα πὺ τρυπανάει τὸν κόσμο !

1) Ὁ Ἐωσφόρος βρίσκεται στὸ κέντρο τῆς γῆς. Τὸ ξόγκωμα τῶν γόφων πὺ σημαίνει ἀκριβοῦς τὴ μέση τοῦ κορμοῦ εἶνε ὡς τὸ κέντρο τῆς γῆς. Ὅταν ἐφτάξε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ Βισγίλιος γυρνᾷ τὸ κεφάλι ὅπου εἶχε τὰ πόδια καὶ ἀνεβαίνει γιὰ νὰ βγει στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς στὸ ἀντίθετο μέρος ἀπ' ὅπου μῆκε στὸν Ἄδη. 2) Στὸ χεῖλι τοῦ ἀνοιγματος. 3) Φυσικὰ ἀφοῦ εἶχαν ἀλλάξει διεύθυνση, γνωρίζοντας τὸ κεφάλι ὅπου εἶχαν πρὶν τὰ πόδια τους. 4) Τὸ κέντρο τῆς γῆς. 5) Ὁ Βισγίλιος ἀκολουθεῖ τὴν πολλὴν διαίρεση τῆς ἡμέρας σὲ τέσσερα μέρη : τρίτο, ἔκτο, ἕβδομο, δωδέκατο ἢ ἑσπέρα, ἔπειτα τὴ διατήρησε ἢ καθολικὴ ἐκκλησία. Τὸ τρίτο ἔρχεται μὲτὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, ὡστε τὸ μισὸ τρίτο εἶνε ἀπάνου κάτου ἢ ὦρα ὀκτώ στὸ βόρειο ἡμισφαίριο.

Κεῖθε βρισκόσασα μονάχα ὅση κατέβαινα ὦρα,
 μὰ, ἔντας ἐγύρισα, εἶχες πιά περάσει τὸ σημάδι
 πὺ πρὸς αὐτὸ τὰ ἐάρητα τρυχοῦντας, ὅθι κι' ἂν εἶνε.
 Καὶ τώρα κάτω ἀπ' τὸ ἡμισφαίριο (1) ἐκαίνο εἶσαι φτωχόμενος
 πὺ ἐνάντιο ἔναι σ' ὅπου σκαπάζει τὴ μεγάλη ξέρα (2),
 κι' ἀπ' τὸν ψηλότερό του θόλο (3) κάτου τέλεψε Ὅποιος
 δίχως ἀμάρτημα ἐγεννήθη κ' ἐζήτη κανένα.
 Τὰ πόδια σου πταῖς ἀπάνου σὲ μικρὴ μιά σφαῖρα,
 πὺ τῆς Γιουδέκκας τὴν ἀντίπερα ὄψη σημακίτσι.
 Καὶ ξημερώνει ἐδῶθε ὅποταν ἀπ' ἐκαί βραδυάζει.
 Κι' αὐτὸς πὺ μὰς ἐχρημάστηκε γιὰ σκάλα τὸ μαλλί του
 βρίσκεται πάντα ὡς εἶτανε καὶ πρῶτα καρφωμένος.
 Κάτω γκρεμίστηκε ἀπ' τὰ οὐράνια πρὸς τὸ μέρος τοῦτο,
 κ' ἢ γῆ πὺ πρῶτα κορφιασμένη στέκονταν ἐδῶθε,
 πιασμένη ἀπὸ τρομάρα, πῆρε τὸ νερὸ σκαπὴ τῆς
 κι' ἀνέθηκε πρὸς τὸ δικὸ μας ἡμισφαίριο, κίσω
 γιὰ νὰ τὸν ἀποφύγει κούφιο ἐδῶ τὸν τόπο ἀφῆκε
 τούτη (4) πὺ ξεπροβάλλει ἐδῶθε καὶ πετάχτη ἀπάνου.—
 Βρίσκεται τόπος ἐκαί κάτου, τόσο μακραίμενος
 ἀπὸ τὸ Βελζεβοῦθ, ἔσο εἶνε τὸ ἀπλωμα τοῦ τάφου, (5)
 πὺ δχι ἢ ματιὰ μὰ ποταμοῦ τὸ σημαδέσει ἀντάρα,
 πὺ θγαίνει ἐκαί ἀπὸ τρύπα δράχου πὺ ἐσκαψέ τον τὸ ἴδιο,
 κυλῶντας, καὶ τὸν τρυγυρνᾷ καὶ γέριμο ἔχει λίγο.
 Στὸ φωτερό γιὰ νὰ γυρίσωμε ξοπίσω κόσμο
 στὸν κρυφὸ δρόμο τοῦτο ἐμπῆκα ἐγὼ κι' ὁ Δάσκαλός μου,
 καὶ δίχως γιὰ ξαποσταμὸ κανένα νὰ γνοιαστοῦμε,
 τόσο ἀνεβήκαμε, ἐγὼ δεύτερος κ' ἐκαίνος πρῶτος,
 ὡς πὺ μιά τρύπα στρογγυλὴ τὰ ὦρα μισόδειξέ μου
 πὺ κλεῖ ὁ Ὀδρανός, κ' ἐκαίθε βγῆκαμε νὰ διοῦμε τ' Ἄστρα.

ΤΕΛΟΣ

1) Τὸ ἡμισφαίριο ἐδῶ εἶνε τὸ οὐράνιο ἡμισφαίριο. 2) Τὴ μεγάλη ξέρα. 3) Κάτω ἀπ' τὸ ψηλότερό του τόσο τοῦ ἡμισφαιρίου Ἡ Ἱερουσαλήμ εἶνε στὸ κέντρο τοῦ γήινου ἡμισφαιρίου καὶ ἀπὸ πάνω τῆς βρίσκεται τὸ κέντρο τοῦ οὐράνιου ἡμισφαιρίου, δηλαδὴ τὸ ψηλότερο κομμάτι τοῦ ἡμισφαιρίου τούτου. 4) Ἡ γῆ τούτη πὺ ξεπροβάλλει ἐδῶθε . . . κ.τ. δηλαδὴ ἡ γῆ τοῦ Καθαυτήριου. 5) Τάφος εἶνε ὁ Ἄδης, ἢ ἔκταση τοῦ Ἄδου.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Α. ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ: ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΜΟΣ Α' και Β' (ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ - ΑΘΗΝΑΙ)

Νομίζω πως η ύπαρξη μύθου είναι μ' αρχή, μέση και τέλος, μύθου που ολόκληρο του να ξετυλίγεται το φιλολογικό έργο είναι ολόκληρα απαραίτητη. Όσο και αν το λογοτέχνημα περιλαμβάνει μεγάλες ποιητικές αρετές, ποιήση περιγραφικότητα κλπ. θα στενοχωρήσει και στο τέλος χωρίς άλλο θα κουράσει. Κανένα στοιχείο δεν πρέπει υπερτροφικό καταντώντας να ξεπλωθεί για να πνίξει τ' άλλα με τη δυσανάλογη του έκταση.

Η μακρυνά και λεπτεπίλεπτη ψυχολογική ανάλυση που χαρακτηρίζει τα έργα του Μπουρζέ, ή συνέχεια σκεπτικών παρατηρήσεων που εμφανίζεται σε πολλά έργα του Μπουρζέ έρχεται στιγμή που αλλάζουν το δημώδη γίγνημα του λογοτέχνη σε φιλοσοφική πιά μελέτη. Σοβαρότατη φροντίδα του συγγραφέα λέω πως πρέπει να είναι η σφιχτή σύνδεση του δημιουργήματός του με μια κοσμική ιστορία.

Η κοινότητα της τύχης προκαλεί το ενδιαφέρον, τη συμπάθεια, ή τον οίχτο του αναγνώστη απάνω στα φανταστικά πρόσωπα του έργου και έτσι δημιουργείται ή συγκίνηση που είναι ο σκοπός.

Πρόχειρα κοιτάζοντας νομίζω πως η Φλωρεντίνη Τραγωδία του Ουαϊλδ συγκροτείται στη μικρή της μέσα έκταση πολλά από τα χρειαζόμενα στοιχεία. Μύθο δραματικό λυρική δύναμη ποικιλία ψυχολογικών καταστάσεων συμμετρα ξετυλιγμένων. Η διάσημη Δεσποινίδα Λζούλια του Στρίντμπεργκ τριγυρνώντας στην ίδια σχεδόν ψυχολογική θέση όσο κι' αν είναι πρωτότυπη μίση περισπώντας, όμως την προσοχή με διαδοχή επεισοδίων φέρνει την κόραση, πράγμα που δε γίνεται στο ίδιο συγγραφέα τον Πατέρα, όπου ξεπλώνεται ποικιλία αισθημάτων, και ψυχολογικό πλάτος.

Είπα πως σε κανένα στοιχείο δεν πρέπει να δοθεί ή προσοχή με ζημία των άλλων και γι' αυτό θαρρώ πως και η φροντίδα πολλών σύγχρονων γάλλων δραματογράφων για μύθο και μόνο δεν τους δίνει φιλολογική αξιολόγηση. Έχω για πρόχειρο παράδειγμα ένα απ' τα καλλίτερα κομμάτια του Μπέρνσταϊν του Κλέφτη, έργο που με την τεχνικώτατη και δραματική υπόθεση μπορεί να κορυφώσει το ενδιαφέρον, να βαστάξει ακούραστη την περιέργεια του θεατή, για την έλλειψη όμως σκέψης και βάθους δεν μπορεί να σταθεί πλάι σ' ένα έργο του Στρίντμπεργκ ούτε τη στιγμή ακόμα που το τελευταίο κουράζει το περισσότερο.

Όμως ως έρθουμε στα δικά μας.

Θαρρώ πως ένα απ' τα καλύτερα μας έργα ή Αυτοκράτειρα Έλισάβετ του Χρηστομάνου κουράζει μ' όλη την ποιητική του αξία για την έλλειψη υπόθεσης. Ακόμα λέω ανώτερο το «Όνειρο στο Κόμμα» του Παπαδιαμάντη από τ' «Όλο γυρα στη Λίμνη» γιατί το πρώτο είναι κάτι μονοκόμματο και περιστρεφόμενο σ' ένα κάποιο μύθο ενώ το δεύτερο αν και πλούσιο σε τοπία και εικόνες και σάτα στενοχωράει και συχνά και βαρύνει με τις ασύνδετες λεπτομέρειες τον άλλο γυρα σ' ένα αερόδικο κέντρο.

Ένα έργο υποφερτό μέσα στη μετριότητα του είναι οι «Πητρούς στον Ήλιο» του κ. Ξενοπούλου γιατί βρίσκεται εκεί μέσα κάποιο ενδιαφέρον και κάποια ψυχολογία. Αν ξεταστεί ή μακρυνά σειρά των έργων του Βουρελά, θ' αποδειχτεί πάλι ή αλήθεια όσων είπα, όμως για το συγγραφέα του «Λαγκά» θα μιλήσω πάλι αργότερα.

Τις πιο άπαιτες στιγμιαίες σκέψεις μ' έφερε στο νου το διάβασμα των δυο νεοτυπωμένων τόμων του κ. Αλ. Μωραϊτίδη, όπου ο πρώτος τους στεφανώθηκε μάλιστα και με το άριστο. Δεν μπορώ να πω πως ο συγγραφέας δεν άξιζε τη μετριότητα αυτή τιμή που την αξιόθηκε δα και ένας Άννινοσ και ένας Πολέμης, και θα άξιωθεί αύριο βέβαια ένας Προβελέγγιος και ένας Λυκούδης. Το ενάντιο, λέω πως ο κ. Μωραϊτίδης πρέπει να λογαριαστεί από τη μεριά του Γροντάρη και του Παλαμά που άξιζον. Έξον από τα έργα που περιλαμβάνονται στους δυο αυτούτους τόμους ο δηγηματογράφος έχει και άλλα ίκανά ν' αποτελέσουν ακόμα άλλους τόμους, νομίζω όμως πως μέσα στους σημερινούς δυο περιλαμβάνεται ο κ. Μωραϊτίδης και μπορεί να κριθεί όριστικά αφού τα διηγήματα του περιστρέφονται ολόκληρα στις ίδιες πάντα γενικές ιδέες και είναι ίδιες οι αρετές και τα ελαττώματά τους.

Κοιταγμένα από γενική όψη τα έργα του κ. Μωραϊτίδη είναι από κείνα που τα χαρακτηρίζει έλλειψη είναι μύθου ή και ολόκληρη απουσία του. Κάποτε υπάρχουν δυο και τρεις (Νεράιδες) που ενώνονται στο τέλος περισσότερο ή λιγότερο άτεχνα για ν' αποτελεστεί το διήγημα άπαστριμένο από μέρη με αδύνατη μεταξύ τους σχέση. Έτσι από τα διηγήματα του συγγραφέα λείπει ή τοποθέτηση των πραγμάτων εκεί που πρέπει, ή διαπραγμάτευση όσων και όσο πρέπει ανάλογα με το κέντρο του έργου. Χτυπάει μέσα στην αρχιτεκτονική των έργων του κ. Μωραϊτίδη μια τέτοια άκαταστασία που δε θα επιτρέπονταν και στον πιο άρχαίο. Μη φροντίζοντας για συμμετρία και αρμονία άκόμης η συγγραφέας άρπάζει ένα έπεισόδιο και δουλεύει δυσανάλογα απάνω σ' αυτό δεκαριές σελίδες λεπτομορειών περιγραφών που είναι αδύνατο όσο και αν τις ζωντανεύει μια δραστήρια χάρη να μη στενοχωρήσουν.

Υποθέτω πως ο κ. Μωραϊτίδης θέλει να διηγηθεί πως έγιναν αληθινά τα πράγματα να παρουσιάσει τα πρόσωπα όπως τα γνώρισε μίση προσπαθώντας να υποταχτεί στο νόημα της τέχνης. Ακόμα έπειδή τα έργα του δηγηματογράφου γυρίζουν στα ίδια άπαιτα κάτω θέματα και τα ίδια πρόσωπα δίνουν συνολικά την εντύπωση του μονότονου.

Το ανθρώπινο υλικό που μεταχειρίζεται ο κ. Μωραϊτίδης είναι πολύ περιορισμένο και πρωτόγονο. Το μεγαλύτερο μέρος του γυναικείου του κόσμου συγκεντρώνεται στον τύπο μιάς γριάς. Αύτη παίρνει στο κάθε διήγημα και από ένα όνομα θειά Ζωίτσα, Γερακούλα, γριά Σύφραϊνα, Μιλάχρω κλπ. Είναι όμως πάντα το ίδιο πρόσωπο. Πάντα μητέρα δυο, τριών, τεσσάρων κοριτσιών που προσπαθεί να τα παντρέψει (αίώνια βέβαιο μητέρας!) Τα κορίτσια αυτά στερημένα ολόκληρα από προσωπικότητα πάντα στο τέλος παντρεύονται γιατί είναι καλά και εύσεβη. Ο γάμος έρχεται για πληρωμή, όπως στα παραμύθια.

Ο έπιλόκοπος γυναικίος κόσμος του κ. Μωραϊτίδη έμπαρμόνεται στο πρόσωπο μιάς γυναίκας νιόπαντης έγκαταλειμένης από το ναυτικό της σύζυγο. Ο

σύζυγος αν και διαδίδεται κάποτε κατά λάθος ότι πνίγηκε πάντα στο τέλος γυρίζεις Πλουσιώτερος είνε ο κ. Μωραϊτίδης στα άντρίκια του πρόσωπα. Έδώ ξεχωρίζει ο Άναποδιασμένος με τις φοβερές ιδιοτροπίες του, ο φιλόστοργος πατέρας Παπά-Κονόμος που είδε κατόπι από το θάνατο της κόρης του την όπτασία της, ο Μπάριμα Λήμαρχος με τον κρυμένο θησαυρό του κλπ. Έδώ παρουσιάζεται μια ποικιλία. Σακολουθεί όμως ο κ. Μωραϊτίδης να μη άγγίζει κανένα ψυχολογικό ζήτημα. 'Ο έσωτερικός του κόσμος έχει άκτίνα πολύ στενή έτσι που να λείπει σχεδόν όλο-τετα ο έσωτερικός. Δεν απαντιέται καμμία ανάλυση ψυχής άξια να τραβήξει την προσοχή μας. 'Ο κ. Μωραϊτίδης την φοβάται. Την κρισιμότερη στιγμή, περνά με λέξεις γενικές και άοριστες «Έν τρομό, φοβερά, τρομερόν θέαμα, ησθάνθη άγα- λίσσιν άνεκλάλητον» κλπ. Έτσι τα διηγήματά του είνε αφήγησες. Τα πρόσωπα του δεν έχουν κανένα πλάτος. Άνώτερο άπ' όλους τους ήρωές του βρίσκει τον Παπά-Κονόμο της Κουκίτσας. Μην έχοντας ο κ. Μωραϊτίδης πρόσωπα, κατ' ανάγκη δεν βρίσκει θέμα για να ξετυλίξει άπάνω του αισθήματα. Γι' αυτό δεν υποφέρει. Περνά άπάνω από τον πόνο.

Άν όμως ο έσωτερικός κόσμος του συγγραφέα είνε φτωχός κι' άχρωμος δεν είχε το ίδιο για τον έξωτερικό, αυτός είνε διόπλωτος γεμάτος φώς και ζωή. 'Ο κ. Μωραϊτίδης, κατέχει δυό πολυτιμώτατα όργανα δυνατό μάτι και λεπτό αυτί. Μ' αυτά έπικοινωνεί δυνατά με τη φύση και μ' αυτά άρπάζει τα έξωτερικά σημάδια των ανθρώπων. 'Ο διηγηματογράφος είνε άγχιος φυσιολάτρης. Τα έργα του είνε διαλεχτές φιλοδοουλεμένες άκουαρέλλες. 'Ο κ. Μωραϊτίδης είνε ο ύδατογράφος των έλληνικών θαλασσών από πάντων του Λέγαίου. 'Η πανώρια άπτασία της πλατιάς αυτής μαλάβας έ- ταςης παρακολουθεί τα άντριά του. Ζωγραφίζοντας την πέφτει σε όργια χρωματισμών και φωτισμοί. 'Η λατρεία του για τα κύματα είνε κάτι άπέραντο. Άπολαβαίνει το ταξίδι με φανατική ήδονή. Κι' είνε ακόμα ο κ. Μωραϊτίδης ο ζωγράφος των έλλήνων ναυτών, των ταξειδιάρικων έλληνικών κα- ραβιών, ο άγαπητικός της σκούνας, του βρικιού, του μπάρκου. Τη θαλασογρα- φία του διηγηματογράφου μπορούν να τη ζουλέγουν όλου του κόσμου οι άκουαρέ- λίτσες. 'Η θαυμάσια σειρά των πινάκων που περνά σε πανώριο βαθμιαίο ζετύλιγ- μα μέσα στο έργο του, «Με τα Πανιά» θαμπώνει τον αναγνώστη με την εύαγγελία και την ποικιλία των χρωμάτων και των προοπτικών της. 'Η ώραία σκούνα που μ' αυτήν θα ταξιδεύει ο συγγραφέας καθρεφτίζεται μέσα στο ήσυχο λιμάνι, νύξη του γιοιού με το λαχανί φόρεμά της. Όμως την ώραία αυτή γαλίξη θα ακολου- θήσει φοβερή τρικυμία αυτή ζωγραφίζεται μεγελοπρεπτα και δυνατά. Έπειτα θα σερβούμε προς τη γαλάζια Λήμνο, τον ποητικό Έλλησποντο με το Ναγαρά όπου στέκονται λογίων λογίων Ιστιοφόρα, γολέτες, βάρια, κατόπι θα περάσουμε από το τρισωραίο όραμα της βασιλίσσας Πόλης. 'Ιστορίες διάφορες διηγούμενες από τους ναύτες δίνουν μια ποικιλία στο έργο. Το «Με τα Πανιά» είνε πρώτοπο θαλασογραφίας και μ' ά επιβάλλεται φτάνοντας στη δύναμη τις πιο καλές σελί- δες του Λοπί μέσα στον «'Ισλανδό φαρά» και στον «'Αδελφό μου Υβ».

Όμως ο κ. Μωραϊτίδης δεν είνε όργιαστικός έραστής της θάλασσας και μόνο. Άγαπά με δύναμη και τη στεργιά. Λατρεύει τα μαγιατικά τοπία και τους άνοι- ξιατικούς κάμπους. Τέτοιες άφθονες εικόνες βρίσκονται στα «Βακούριχα» «Νεραϊ- δες» κλπ. Εύκολα από τη ζωγραφιά της φύσης περτάει στην έξωτερική άπεικάνιση των ανθρώπων. Τότε είνε γεμάτος όμορφιά. Τέτοια σκίτσι πλουμίζουν ολάταλα

τα διηγήματά του. Άναφέρω ένα δυό. 'Ο πιασμένος από τους ρευματισμούς Κα- πετάν Θεοδώρης καθάλλα στο γαϊδοφύρι του με το γεμάτο τρομπόνι στα χέρια για να προφυλάξει τη γυναίκα και τις κόρες του (Νεραϊδες). 'Ο Καπετάν Μοναχάκης στις ταβέρνες της Πόλης (Πορταίτισσα). 'Ο Λήμαρχος γεμάτος σκόνη και κολλι- τοίδες στα ρούχα του γυρνώντας από την άκαρπη καταδίωξη των ληστών (Νε- ραϊδες).

Μια λεπτή ειρωνία καιτρή σηκώνει το relief των τέτοιων προσώπων. Με- ρικά είνε και άνθρωποι της έπαρχιακής έξουσίας. Άπάνω σ' αυτούς (αίόνια θύμα- τα της σάτυρας) δοκιμάζει ο κ. Μωραϊτίδης τη διαλεχτήν ειρωνία του. Κάποτε είνε άντάξιος του Δίκηνς. Άθάνατες είνε οι προπαρσκευές του λιμεναρχη, του κλητήρα του δήμαρχου για να προφυλάξουν το νησί από τις έπιδρομές των ληστών.

'Η ήρεμη και γαλήνια ψυχή του συγγραφέα τον σέρνει σε ήσυχα πάντα κα- τατόπια. Είνε μακριά από τις βίαιες συγκλήσεις. Δεν προσπαθεί να κορυφώνει το τραγικό. Θέλει να ικανοποιεί πάντα τους άναγνώστες του. 'Ο λαός των κοριτσιών των διαφόρων μητέρων θα βρει στο τέλος ένα καλό γάμο. Αύτη είνε η άμοιβή των καλών και χριστιανικών των πράξεων. Θα χαρεί η θεία Ζωίτσα, η Γερακούλα, η Μιλαχρώ, η θεία Μιγδαλίτσα κλπ. Θα χαρεί κι' ο ίδιος ο θλιμένος παπά-Κονόμος βλέποντας την όπτασία της πεθαμένης του κόρης και θα ικανοποιηθεί. Ποτέ δε μένομε λυπημένοι στο τέλος κανενός έργου του κ. Μωραϊτίδη. 'Ο συγγραφέας θέλει σύγχρονα να διδάξει χριστιανική ήθική.

Μένει όμως περισσότερο εύχαριστημένος από μ'ς ο ίδιος. Είνε καταγα- ρούμενος προς το καλύτερο, και τότε πέφτει πάλι στο άγαπημένο του πινέλλο. Βλέπομε έσωτερικά άρελέστατα και είδυλλιακά νησιώτικων σπιτιών που μπο- ρούσαν ν' ήσπελέσουν πρώτοπα για ώραίους έλληνικούς πίνακες. Το σπίτι της Κιρατσούλας βστορα από το γορισμό του Νικολάκη, το σπίτι της Γερακούλας κα- τόπι από το γάμο της τέταρτης κόρης της, της θείας Μιγδαλίτσας άφού γύρισε ο γιός της.

Μια ιστορία μόνο τραγικά απαντιέται άνάμεσα στα έργα που έχω μπρός μου του κ. Μωραϊτίδη. Είνε ο θλιβερός θρηλλος της «'Αλτανοίς». Άφού πήρε όλα τα παιδιά της η θάλασσα, της πνίγεται και το τελευταίο της ο Μανώλης. 'Η γριά Άλτανού έκαμε ότι ήταν δυνατό για να μη γίνει ο Μανώλης ναυτικός. Όμως ήταν γραμμένο να γίνει κι' έγινε. Μια μέρα πνίγηκε με τη σκαμπαρία του. Τα δάχτυλα της Είμωμένης σημάδεψαν τη φτωχή νησιώτισσα και το γραμμένο έρχε- ται. 'Η Άλτανού μια μέρα ένω μοιρολογούσε το παιδί της κοντά στη θάλασσα εκεί που σχηματίζεται επικίνδυνο χώμα γεμάτο βολι κι' άφρό κημάτων, έπαιε νο- μίζοντας πως άκουε τ' όνομα του παιδιού της. Άπό τότε τα άκακα παιδιά που περπατούν στα κάστρα για να προσκυνήσουν το Χριστό, πληθαίνουν με τρόπον έπάνω εις το άντιλαλούν εκείνο όρημα εις το κατασκότεινον βάθος του οποίου άλαλάζει και βοδζει το άφρησμένο κύμα ως ν' άποθνήσκει εκεί κάτω ζωντανή ψυχή και άρχίζουν τον άκόλουθο διάλογο με την πνιγμένη Άλτανού που είχε τα πολλά παιδιά.

— Άλτανασουσουσου!

— Ούουουουουου!

— Έχεις παιδιά;

— Έεεεεεεεεεεεεεε !

— Πώς τὸ λέεεεεεεεεε !

— Μανώωωωωωωωωωωωω !

— Τ' "Αη-Μανώλη νά μη βγγή !

Ἡ τελευταία γραμμὴ ἔχει σὰν ἓνα εἶδος χρησμοῦ σὰν κάτι ὁμοιο πρὸς τὸ περιφώνημα «Φοβοῦ τὰς εἰδούς τοῦ Μαρτίου» τοῦ Καίσαρα.

Νομίζω πὺς τὸ καλλίτερο διήγημα τοῦ περικλείνεται στους δύο τόμους εἶνε ἡ Κουκίτσα. Τοῦ λείπουν πολλές χάρες ποὺ ἀπαντιοῦνται σπαρμένες σ' ἄλλα, ὅμως ἡ Κουκίτσα εἶνε σύνολο μὲ μεγάλα προσόντα καὶ σχετικά τὸ τεχνικώτερο.

Ἡ ὠραία κόρη τοῦ Παπα Κονόμου ἢ Κουκίτσα ἔχει πεθάνει. Ὁ παπᾶς εἶνε ἐρημος καὶ γεμάτος θλίψη. Νομίζει πάντα πὺς βλέπει τὴν κόρη του καὶ τῆς μιλεῖ. — Κουκίτσα ἐτοίμασε τὸν καφέ — Κουκίτσα ἔβγα νά πάρεις τὰ κάλλυβα. Κάποτε μάλιστα θαρρεῖ πὺς ἀκούει καὶ τὴ φωνὴ τῆς — Παπα νά βάλλω τραπέζι : Συμβαίνει ὅμως ἓνα παράξενο : Στὸ παρεκκλησί τοῦ "Αη-Ἀντωνῆ ποὺ ζωντανὴ τὸ περιποιοῦνταν ἡ Κουκίτσα βρισκοῦνταν πάντα ἀναμένα τὰ καντήλια κα' ἔλα καθαρά. Διαδίδεται πὺς ἡ Κουκίτσα βρυκολάκισσε κα' αὐτὴ τ' ἀνάρτει κα' αὐτὴ μιλεῖ στὸ σπιτι μὲ τὸν πατέρα τῆς. Ὁ παπᾶς λυπάται. Ἀνάταξη βρῖσκει μόνο στὸ παρεκκλήσι του καθισμένος μόνος. Ἐνας γέρος βροχὸς ὁ Μπαρμπά Γιωργῆς ὁ Κοφιδάκης διαδίδει πὺς εἶδε τὴν Κουκίτσα νά τριγορνᾶ τὴ νύχτα στὸ ἐκκλησιόκι. Μιὰ βραδιά μόνον μὲ τὸν παπα-Κονόμο καὶ βλέπουν πραγματικὰ τὴν ὄψις τῆς Φορεῖ κάτωσπρα. Τὰ μαλλιά τῆς ἀγεμίζουν. εἶνε ὠραία καὶ λευκότερη. Θυματίζε καὶ γεμίζει τὰ καντήλια. Ὁ παπᾶς θέλει νά τῆ μιλήσει, ὁ Μπαρμπά Γιωργῆς τρέμει. Ἡ ὄψις μιλεῖ στὸν πατέρα τῆς «Σώζου γλυκότετε πατέρα» κλπ.

Ὁ παπᾶς παρηγοριέται. Ἡ Κουκίτσα δὲν ἦταν βρυκολάκας. Ἦταν ψυχὴ δικαία καὶ καὶ ψυχὰ τὸν δικαίων ζῶσιν εἰς τοὺς αἰῶνας».

Τὸ ὁμοιο αὐτὸ διήγημα μπορεῖ νά ἴσπαστε σύγκριση μὲ τὰ καλλίτερα τοῦ Παπαδιαμάντη.

Κατὰ δυστυχία ὁ κ. Μωραϊτίδης δὲν ἔχει τὸν πλούσιο ποιητικὸ θησαυρὸ τοῦ συγγραφέα τῆς Φόνισσας κα' ἔτσι ὑστερεῖ πολὺ. Ἄθελα ὅταν διαβάσω τὴν ἱστορία τοῦ Παπα-Κονόμου μέσα στὸ ἐκκλησιόκι τοῦ "Αη-Ἀντωνῆ μ' ἔρχεται στὸ νοῦ ὁ «γέρος Φραγκούλης τοῦ Ρεμβασοῦ τοῦ Ἀκαλετταυγούστου». Πόσο πιὸ βαθύτερη εἶνε ἡ θλίψη του αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Παπα Κονόμου. Ἀκόμα κα' ἡ μυστικοπάθεια ποὺ ἀφθονῆ ἔπαρχει στὰ ἔργα τοῦ Μωραϊτίδη δὲν εἶνε βαθειὰ καὶ ἰσοτερικὴ. Ὁ συγγραφέας τῆς Κουκίτσας περισσότερο τὴν διδάσκει παρὰ τὴν αἰσιώεται. Τὸν χαρακτηρίζει ὁ ἔξωτερισμός.

Κι' ὅμως ἔρχεται σιγὰ καὶ ξιπνᾶ μέσα του ἓνα βαθὺ αἰσθημα τραγικῆς περιγραφικότητος. Ἰκανὸ νά σταθεῖ ἀλλὰ στὰ πιὸ δυνατὸ τοῦ Παπαδιαμάντη. Δὲ βρῖσκει καθόλου κατώτερο τὸ-πιὸ κάτω κομμάτι ἀπὸ ἄλλα ἀνάλογα τοῦ περιφώνη-μου Μοιρολογιοῦ τῆς Φόνισσας. «Πρὸς τὰς δύο γωνίας τῆς δυτικῆς πλευρῆς τοῦ παρεκκλησιοῦ, ὄψηλά πρὸς τὴν ὄροφην ὡς ἐν ἀσφαίει ἐκεῖ, ἦσαν κρεμασμένα στεφάνια γάμου ἀποθανόντων ἀνδρογόντων δύο δύο δεμένα καὶ ξεθωριασμένα πλέον τῶν ὁποίων εἶχον ἀποτριβεῖ ἀπὸ τῶν χρότων τὰ φύλλα τῆς λερνεῖας καὶ τὰ βαράκια ἐδῶ κα' ἐκεῖ. Ἐφαίνοντο μόνον οἱ σκελετοὶ σχεδὸν καὶ τ' ἀπογεμισθέντα ἀπὸ τοῦ καλλοπισμοῦ τῶν βαρβάρικα, εἰκόνες θλιβεραὶ τῆς ζωῆς ἐπὶ τὴν δρόσον τῆς ὁποίας θά κρόπτεται αἰωνίως εἰς ὅλους ἐνεδρεῖον ὁ θάνατος. Εἰς ἄλλου κρε-

μαστήρας ἐκρέμαντο δύο τρεῖς σακκούλαις μὲ ὅσα νεκρῶν καὶ εἰς δύο τρεῖς πετσέταις σκονισμένες ἦσαν τυλιγμένα κρανία ἀποθανέντων τῶν ὁποίων εἶχε γίνει ἡ ἀνακομιδὴ κλπ.

Ὁ κ. Μωραϊτίδης φαίνεται σὰν νά μὴν πῆρε καμμιά εἶδηση ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Γράφει μὲ τὸν παμπάλαιο τρόπο τὴν καθαρεύουσα, κλίνει τὶς λαϊκῆς λέξεις στὴν ἀρχαίαν γραμμικὴν, πηγίζονται καὶ δημοτικὴ λέξη μέσα σὲ παρένθεση κλείνοντάς τιν «ὡς ἐντὸς λοιμοκαθαρησίου» καθὼς εἶπε ἀθάνατα ὁ Ροῖδης. Μὰ καὶ ἡ καθαρεύουσα τῶ κ. Μωραϊτίδη εἶνε ἀκαλαίσθητη καὶ βαρβαρὴ. Τὴ γράφει σὰ δάσκαλος. Κανένα πνεῦμα νεωτερισμοῦ δὲν πνέει δροσιτικὰ ἀπάνω ἀπ' τὸ μουχλιασμένον γλωσσικὸ ὄλεθρον ποὺ μεταχειρίζεται. Ἡ νύκτα αὐτὴ κα' ἡ ἀκαμψία τῆς καθ' ἑαυτὴς ζημιῶνι φοβερὰ τὸ συγγραφέα, δίνοντας σὲ πολλὰ κομμάτια ὠραία, μιὰν ἐφημεριδογραφικὴ πεζότητα.

Ὅμως ὁ κ. Μωραϊτίδης φαίνεται στὸ τέλος νά πληροφορήθηκε κάτι καὶ γιὰ τὸ δημοτικισμό. Ἀποδεικνύεται στὸ νεώτατο ἔργο τῆς σειράς «Κουκίτσα». Ἐδῶ θέλει νά λευτερωθεῖ ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα. Δὲν τολμᾶ ὅμως νάρθεῖ στὴ δημοτικὴ. Πέφτει μόνον σ' ἓνα ἄρλεκίντιο κατασκευάσμα. Κι' ἔτσι μᾶς παρουσιάζεται ἓνα γροθικόπημα τύπων, ἓνας χορὸς ἀνατασθέντων ὅπου ὁ καθένας πατάει ὅπου θέλει κα' ὅπου θέλει.

Ἀπὸ τὴν τρικυμισμένη αὐτὴ γλωσσικὴ θάλασσα τῆς Κουκίτσας, τραβῶ μερικὰ γάρια : «Βραδυναίς, μετόνους, ἡμέρας, ἐλαδικόν, λαδικό, σπίτια, μετέγνω, ξενοκίσει πτοάς, φωτίσει, ἠγάλλοντο αὐλίτσας, δρυμόνος, ταπάκι, θνήσκοντες, ψαράκι, προσδοκῶν, γλαυξ, στασιδάκι, ἐξηγερίζοντο, ἐμβαίνεν, σαράντα, ἐκείνας, πετσέταις διεξέγγεγε σὺν ἀέρας».

Ἐννοεῖται πὺς τέτοιος ἓνας τραγέλαφος τίποτα ἄλλο δὲν μπορεῖ νά κάμει παρὰ νά χαντακώσει καὶ τὸ καλλίτερο ἔργο.

Μποροῦσε νά γραφεῖ μιὰ πολὺ ὠραία συγκριτικὴ μελέτη τῶν δύο σκιαθιτῶν διηγηματογράφων, τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ τοῦ Μωραϊτίδη. Γενικὰ νομίζεται πὺς εἶνε σχεδὸν ἑ-α πρόσωπο. Νομίζω ὅμως διόλου τὸ ἐνάντιο. Ἐχουν ἀπίστασι κολοσσικὰ μεταξὺ τους ἀποτελούντας δύο χωριστῆς προσωπικότητες γεμάτες διαφορῆς.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ THOMAS CARLYLE

I

Ἡ μεταβατική ἐποχή πού ἀκολουθᾷ τὰ μεγάλα γεγονότα, τῶν ὁποίων τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ριζική ἀνακαίνιση κάθε ἐνέργειας, προηγείται ἀπὸ μιὰ περίοδο πνευματικῆς σιωπῆς τῆς ὁποίας ἡ διάρκεια εἶναι τόσο μεγαλύτερη καὶ ντονιώτερη ὅσο ὁ συγκλονισμὸς πού προξένησι τὸ γεγονότα εἶναι βαθύτερος. Τὸ μηχανικό-πνεῦμα καὶ τὸ σφραγισθῆμα τῆς συντήρησης, πού γεννᾷ ἢ μὴ φυσική τῶν γεγονότων ἐξέλιξη, ἀπομακρύνουσι τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς καθαρῆς σκέψης καὶ διανόησης. Ἐπὶ τὸν ἀνώτερο πνευματικὸ βίον παύει καὶ τὸ καθαρότερο σημεῖο τῆς ὑπεροχῆς του, βυθίζοντάς τον σὲ μιὰ πρωτόγονη κατάσταση ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχει ἀνάγκη, γιὰ νὰ ἐλευθερωθῆ, ἐνὸς ὁδηγοῦ, πού θὰ τοῦ ὑποδείξει τὸ πραγματικὸ σημεῖο στὸ ὁποῖο βρίσκεται, κάνοντάς τον νὰ αἰστανθεῖ τὴν ἀσυνείδητη ἐσωτερικὴ μεταβολὴ πού μόνος του εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴν ἀννοήσῃ. Ἡ ψυχικὴ ὁμοῦς διάθεση εἶναι διάφορη κατὰ τὴς περιπτώσεις, καὶ δὲν τῆς εἶναι δυνατὸ νὰ δεχτεῖ πάντα τὸν ἴδιον ὁδηγόν. Στὴ σημερινὴ ἐποχὴ ὁ ἄνθρωπος γελά μὲ τὸν ποιητὴ, πού μόνος βαθυσταθάνεται τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὁρπὴ κάθε ἐποχῆς, γιατί τὰ λόγια του τοῦ φαίνονται ἀσυμφίβιστα μὲ τὴς ἀνάγκες του, ἐνῶ πραγματικὰ αὐτὰ εἶναι ἢ μὴ οὐσιώδεια ἀποκρουστικότητα τῆς ψυχικῆς του διάθεσης. Σοχνά, δὲν τοῦ εἶναι δυνατὸ ὄχι μόνον νὰ παραδεχτεῖ πὸς ὁ ποιητὴς πού σκέπτεται, ὡς ἡ πολεμικὰ πράγματα πού ἀποδίδει μόνον στὴν ἱστορικὴ ἢ τὸν σοσιολόγο, παρὰ οὔτε καν μπορεῖ νὰ φαντασθεῖ πὸς ἕνα μέρος τῶν λόγων τοῦ ποιητῆ εἶναι δικό του, εἶναι ἢ ἴδια του ζωὴ σὲ κάθε τῆς ἐκφάνση. Ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὴν ζωὴν, πράγμα ὀλοτέλα παράλογο, εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει φτάσει στὸ σημεῖο νὰ νοιώσῃ τὸ ἰδανικὸ ἄνωτερο, καὶ νὰ σκεφτεῖ πὸς ὁ ποιητὴς πού πάντα ἀπὸ κάθε τι εἶναι ἄνθρωπος, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴν ἔχει αἰστανθεῖ, νὰ μὴν ἔχει ἰληρωθεῖ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα. Μόνον μὲ τὸ αἰσθητὴ του καὶ μὲ τὴν ἐκφράση τῆς βαθύτατης σκέψης του ὁ ποιητὴς φανερώνει καὶ ἐπιβάλλει τὴν ἀτομικότητά του. Ἡ ποίηση δὲ βρίσκεται οὔτε στὸ ρυθμὸ οὔτε στὴν περίεργη καὶ παράλοξη ἐκφράση, οὔτε στὶς καινούριες λέξεις, οὔτε στὶς σπάνιες καὶ κλισίους ῥίμες. Βρίσκεται, στὴν ἰδέα, πού ἀνυψώνει, στὴν ἰδέα πού θὰ μᾶς φέρει τὴ συγκίνηση ἀποσπάζοντάς μας ἀπὸ τὴν περὶ καὶ χυδαία πραγματικότητα. Ἡ ὁμορπὴ φρόση, ἢ καθαρὴ καὶ ἁρμονικὰ γλώσσα θὰ χρησιμεύσουσι γιὰ στολίδια, τῶν ὁποίων ἡ χρησιμοποίησις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἁρμονία τῆς ἰδίας του ψυχῆς, γὰρ νὰ ὑπάρξει κανένας κανὼνας, κανένας δάσκαλος γιὰ νὰ τοῦ τὰ διδάξῃ. Κανένας δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ ὁρίσῃ τί θὰ ἐπιδράσῃ πάνω στὸν ποιητὴ. Καθεὶς ἔχοντας διάφορη ἀντίληψη τῆς φύσης καὶ τῆς Τέχνης, διάφορα ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸ ἴδιον ἀντικείμενον, γιατί τὸ Ἄπολυτον δὲν ὑπάρχει γιὰ τὸν Τεχνίτη ἢ καλλιτέτη δὲν εἶναι γι' αὐτὸν παρὰ ἕνα Ἰδανικόν. Κανένας ἀπὸ τὰ μεγάλα γεγονότα πῶσον συντελεσθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν εἶναι προϊόν μελέτης, εἰδικῶν, παρὰ ὅλα γεννήματα ἀτομοποιημένων ἀτόμων πού ἔχοντε μέσα τους συγκεντρωμένην κάθε δύναμη. Ἡ ὁλότης βρίσκεται πάντα μηδενισμένη μπροσὸς στὴν ἰσχυρὴ καὶ

ἀνώτερον τούτων ὑπάρξειον, κι ἀργὰ ἢ γρήγορα ἀναγκάζουσι τὴν ἀνθρωπότητα νὰ σφραγισθεῖ πίσω τῆς. Πόση ἀλήθεια δὲν ἔχοντε τὰ λόγια τοῦ Παλαμά : «Τὸ βιολί μου; εἶναι κάτι πού φτίνει ἴσα μὲ τ' αὐτιά σου. Χρειαζέσαι νὰ φτάσει κι ὡς τὸ νοῦ σου, γιὰ νὰ μπορέσῃς νὰ μιλήσῃς γι' αὐτό. Τὸ βιολί μου; ξένο πάντα κι ἀταίριαστο (ἀ τὸ νομίζεις; βέβαιον γιατί πάντα κάτι ἔχει ἡ φωνὴ) του σὺν νῦρχεται ἀπὸ πολὺ μακριά. Καὶ ὁμοῦ; τὸ βιολί μου εἶναι τῆς δικῆς σου τῆς φωνῆς; ὁ ἀντίπαλος...» Ὁ καιρὸς τῆς πλάνης πλησιάζει στὸ τέρας του, καὶ δὲ θὰ ἀγγίξουσι νὰ καταλάβουσι τὴν ἀλήθειαν πού πραγματικὰ μᾶς δίδουσι ὁ ποιητὴς. Στὴ σημερινὴ μας ἐποχὴ ταιριάζουσι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη τὰ λόγια τοῦ Ρενου : «Toujours le contraste de l'idéal avec la triste réalité produira dans l'humanité ces révoltes contre la froide raison que les esprits médiocres taxent de folie, jusqu' au jour où elles triomphent et où ceux qui les ont combattues sont les premiers à en reconnaître la haute raison».

Ἡ κριτικὴ γάνηκε καταλλήλοτερη ἀπ' ὅλα τὰ εἶδη τῆς τέχνης γιὰ νὰ χρησιμεύει σὺν ὁδηγός ἢ καλλίτερα εἰσηγητὴς τῆς μεταβατικῆς περιόδου, ὄχι γιατί ἔχει ποκτήσει κάποια νέα εἰδικότητα, παρὰ γιατί ἡ φύσις τῆς εἶταν πῶς σύμφωνη μὲ τὴν κατάστασιν, καὶ γιατί τὸ ὅλοκὸ πού τῆς παρουσιάσθηκε ἐπεκτείνεται σ' ἐναντιόζοντα μεγάλα κλισίους. Ἀστυχοῦς ὁμοῦ; ἡ περίοδος πού περιμέναμε στὸ εἶδος αὐτὸ δὲ γάνηκε πολὺ αἰσθητὴ, εἴτε γιὰ τὸ λόγο τοῦ ὅτι δὲν παρουσιάσθησαν ἔργα, εἴτε γιατί περιορίσθηκε στὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ. Πάντως ὁμοῦ; ἔχει καταλάβει καλλίτερα τὸν προσορισμὸν τῆς ὡς πρὸς τὰ ἔργα τῆς τέχνης, κρατῶντας τὴ μετριόπαθη θέση πού τῆς ἀφορᾷ, καὶ μὴ θέλοντας νὰ ὁρίσῃ νόμους καὶ κανόνες σὲ ζητήματα πού ξεπερνῶντε τὴν ἱκανότητα τοῦ κριτικοῦ. Οἱ Taine, Brunetière καὶ λοιποὶ κριτικοὶ τῆς περιορισμένης γενεῆς, παρ' ὅλη τὴν οὐδεύουσα καὶ πολυμιθία τους, γάνηκαν ἀρκετὰ ἀπότομα τολμηροί, θέλοντας νὰ ἐδρανώσουσι μόνον αἰσθητικῶς, βασιζόμενοι πάνω στὴ δική τους ἀντίληψη κατὰ ἕνα μέρος, καὶ πάνω στὴν κλασσικὴ ἐποχὴ, πού ὅτι καὶ ἂν εἶταν καλὴ, σήμερον ἐπαψε νὰ προξενεῖ τὴ συγκίνηση καὶ νὰ γεννᾷ στὴν ψυχὴ τὰ καινούρια αἰσθητὰ, πού εἶναι πῶς σύνθετα καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ πῶς ζωντανὰ καὶ περισσότερο αἰσθητὰ. Ὁ σημερινὸς κριτικὸς δὲν ἔχει νὰ ὁρίσῃ τίποτα, δὲν ἔχει νὰ δογματίσῃ, ἔχει νὰ κατατάξῃ μόνον, ὅταν θελήσῃ νὰ μιλήσῃ γενικῶς, καὶ νὰ δείξῃ τὸ δρόμον πού ἀκολουθῆσαι καὶ ἀκολουθῆσαι ἢ τὴν τέχνη. Ἡ ἀτομικὴ τῆς γνώμης γιὰ ἕνα ἔργο, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθεῖ σὲ βάση εἰσθητικῆς, παρὰ σὺν τὸ δικό του ἔργο τῆς τέχνης, ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς τοῦ δασκαλισμοῦ, κι ἐδῶ θὰ καταλάβουσι τὴ λεπτότητα τῆς ψυχῆς του καὶ τὸ βαθμὸν τῆς διορατικότητος.

Σοχνά ξεταζόντας τὸ παρελθόν, βρισκούμαστε στὴν ἀνάγκη νὰ ἐπιλογησώμεθα πῶς ἐξῆς τὴν ὑπεροχὴν του σὲ μερικὰ ζητήματα, καὶ μού εἶναι ἀδύνατο ν' ἀναγνωρίσωσι σταντατικῶς ἄλλον τεχνίτη ὁμοῦ πρὸς τὸν Carlyle καὶ ὡς πρὸς τὴ δύναμιν τῆς ἐξέτασης καὶ ὡς πρὸς τὴν καθαρὰ ποιητικὴν ἀντίληψιν τῆς τέχνης. Δὲν ἔχει νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὸν Carlyle ἱστορικὸς ἢ ἠθικολόγος, γιατί ἐκεῖνο πού μ' ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ γενικὴ ἰδέα τοῦ ἔργου του, ἢ κριτικὴ του. Ἡ ἀνάλυσις τῆς φιλοσοφίας του θὰ μᾶς ἐφερνε σὲ ζητήματα μεταφυσικὰ, πού ἡ ἐξέτασις τους δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ τὴν τέχνη, ἄλλοις ἢ φυσικῶς καὶ γιὰ τὴν ἀσκητικὴν θερηκευτικὴν μορφὴν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν αἰώνια μὴ ἀσπεντόνησι, πού ἀκολουθεῖ κάθε καθαρὸ πνευματικὸν κλισίον.

ΑΠΟ Τ'ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΤΟΥ VICTOR HUGO

Μετάφραση τοῦ κ. *Αθ. Κωνσταντινίδη τῶν Orientales

ποῦ ἔχουνε θίμα τὴν Ἑλλάδα.

Γιὰ νὰ κρίνεις μετάφραση δὲν ἔχεις βέβαια παρὰ νὰ συγκρίνεις· μὲ πρῶτ' ἀπ' ὅλα πρέπει νάσαι ἤδη ποτισμένος μὲ τὴν πνοή καὶ τὴν ὀμορφιά τοῦ πρωτότυπου. Ὁ Hugo μὲ τίς μεγαλόπρεπες ὄσο καὶ καθαρῶτατες εἰκόνες του μᾶς εἶχε συγκινήσει πρὶν μᾶς σκανδαλίσει ἢ καταχνιά τῶν ὑπερφυλίων σχολῶν καὶ πάντα νοσταλγίσασα τὴν ἀνάσα σὲ διάφανο ὑπαίθερο τῆς ἀπλόχρωρης τέχνης. Μὲ τέτοια διαθέση μπορούμε νὰ ξεχωρίσουμε μεταφραστικά δείγματα ἀπὸ τὸ γαλάζιο βιβλίον καὶ νὰ διοῦμε ἂν ἀποδόθηκε τὸ γλῶσσ. ἂν δὲν ξεγδάρθηκε τὸ χροῖδι, ἂν δὲ χαλαρώθη, μὲ περισσότερο τὸ φυσικὰ ἀνοικτὸ πλαίσιο τῆς τέχνης τοῦ Hugo. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ τελευταῖο τετράστιχο τῆς φῶδης «Κανάρης».

Μὰ ὁ Κανάρης, τὸ δελφίνι, ποῦ ἡ βαρκούλα του ἀνυπνώνει
τὰ νερά μάποκοπιῶ,
αἰς φρυγάδες ποῦ τσακώσει, γιὰ σημαία του στηλώνει
τὸ δαδίον του τὴ φωτιά.

Στὴ στροφή τοῦτη ἀναφέρει ὁ ποιητὴς ζωηρὰ καὶ μονολογητικὰ τὴ σημαία ποῦ ἀλλοῦται ὁ Κανάρης σὲ ἐχθρικά καράβια, ἀφοῦ πρῶτα περιγράφει τίς σημαίες τῶν κρατῶν, ποῦ ὑψώνονται σὲ αἰχμαλωτισμένο πλοῖο. Μοῦ φαίνεται ὅμως παράξενη, περιττὴ ἢ παραβολὴ τοῦ δελφινιοῦ, ἀφοῦ ὁ ποιητὴς δὲ μᾶς δείχνει τὸν Κανάρη νὰ κολυμᾷ, παρὰ τὸν ἔχει σὲ βάρια του. Καὶ τοῦτη πάλι δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ γίνῃ βαρκούλα, γιὰ τὸ χᾶδι ποῦ ζαρώνει τὴν ἀπὸ τοῦ μεγαλείου ποῦ χρειάζεται στὴν εἰκόνα. Στὶς φρυγάδες ποῦ τσακώσει ἀστεία λέξη ποῦ ταραξίζει τὴ διαφάνεια) γιὰ σημαία του στηλώνει (ἡ σημαία δὲ στηλώνεται· ὑψώνεται, ἀπλώνεται ἀναπετώνεται· εἶναι κάτι κυρτωστικόν, δὲν εἶναι γυφτοπρῶμα) τοῦ δαδίου του τὴ φωτιά. Τώρα δικαιολογῶ τὸ στηλώνει, γιὰ τὸ βλέπω παρὰ τὸ γυφτοπρῶμα καὶ ὅχι τὸ διάπλατο λαμπάδισμα τῆς σημαίας τοῦ Κανάρη. Τὴν ἔκταση ποῦ μοῦ παρυσιαζοῦσε ὁ Hugo ποῦ τὴν ἀφαιροῦσε ὁ κ. Ξενίσης (εἶναι τὸ μητρογονικὸ του ὄνομα ἢ μᾶρβινεὶ νὰ τὴ μαντέψω).

Mais le bon Canaris — πόσο βολικό τὸ bon (ἀντὶ δελφινιῶν) γιὰ νὰ δείξῃ τὸν ἀπλὸ γαῖτη ἀντίθετα μὲ τίς τρανές πολιτίες —

Mais le bon Canaris, dont un ardent aillon
suit la barque hardie,
Sur les vaisseaux qu' il prend, coïncide avec pavillon
Arbora l'incendie

Διαβάξω σὲν Πρόλογο τοῦ βιβλίου σὲ μεγαλοπρεπὸ καὶ ἀταχτὸ πένταγμα τοῦ Hugo — δὲ δικαιολογῶμαι μᾶλλον ἢ ἀγροικῶμαι τῆς ἀπόδοσης. Ἐπειτα τὸ μεγαλόπρεπο, ἀταχτὸ δὲ μπορεῖ νάσαι, εἶναι κάτι θανάτῳ καὶ γαλήνιῳ. Ὁ Hugo δὲν εἶναι πλάδαρός, ὅσοι φαίνεται νὰ κερματίζω· πλαίσιο περιτετραγμένον. Μιὰ δεύτερη σύγκριση

Ἡ ἀνάμνησις καὶ συγκινητικὸτα
κοιτιῆται Σάρα,
πάντα ἀπ' τὴ στέφρα τῆς πλατείας,
δεξομένη γιὰ κάποια βεγγή
ποῦχον γυμνάζει.

Στέφρα δηλ. δεξομένη, ἔτσι πραγματευομένη δὲν ἔχει ὁ Hugo στὴ διαμαντένια στροφή του.

Sara belle d'indolences,
Se balance
Dans un hamac, au dessus
Du bassin d'une fontaine . . .
Toute pleine....

Λίγος τὴν ἀστεία φροντίδα νὰ μᾶς ἐξηγῆ τίς στέφρες (ποῦ εἶναι δεξομένης ἢ πόγνιες) μὲ τίς δεξομένης (ποῦ εἶναι στέφρες ὑπαίθετες), ὁ Hugo μᾶς λέγει κάτι σπουδαιότερον: dans un hamac. Μὰ στὴ μετάφραση ὅχι μόνον δὲ φαίνεται πῶς κοιτιῆται ἡ Σάρα, ποῦ δὲν εἶναι βέβαια νεραϊδόμενα μὰ σάφρα ψηλαφητὴ, παρὰ γίνεται καὶ ἡ στέφρα εἰς πλατεία ποῦ νὰ μὴ σταθῇ θανάτῳ νὰ στησσομε σὲ λῶος καὶ λάτεις ἀπ' ὅπου νὰ κερμασομε τὴν κοίτια τῆς ἀταχῆς Σάρα.

Ἡ μετάφραση, καὶ νάλλοι ἀκόμη κάπως ἂν κάποιος ἢ γλῶσσα καὶ ἡ στροφία Ρίμο, πάντα πρέπει νάχει τὴν ἀπὸ τῆς καὶ τὸν ἀέρα τοῦλάχιστο τῆς γοητείας τοῦ πρωτότυπου. Δὲ μπορῶ νὰποροῦμαι κ' εἶνα παράδειγμα γ' αὐτὴν τὴν ἀποψη:

...ont passé là ; tout est ruiné et défilé.
Chio, l'île des vins n'est plus qu' un sombre océan ;
Chio, qu'abrégeaient les charmillles,
Chio, qui dans ses flots reflétait ses grands bois,
Ses cotéaux, ses palais, et le soir quelquefois
Un chœur dansant de jeunes filles. . .
... πέρασαν ἐκεῖ, κτλ. (σελ. 59).

Τὸ «πέρασαν» ἀναμικρὸν ἂν σπατοῦσαν ἐκεῖ· θύμισθα ὅλη τὴ φρικὴ πᾶσι ἡκαν ἀγγίσι τους. Μὰ λείπει καὶ ὁ ἐκβλητικὸς ἐκείνος τριπλὸς τονισμὸς τοῦ Chio. Καὶ ἡ τελευταία εἰκόνα ποῦ καθρεφτίζεται συνολικὰ σὲν Hugo, στὴ μετάφραση χαλαρώνεται σὲ παρορμητικὸν:

ὅπου τὰργὸ γυρνοῦσαν
οἱ νιές μὲ τὰ τραγοῦδια τους καὶ τὸ σφρὸ ἀρχινοῦσαν.

Στὶς στροφές πλέκεται ἡ ρίμα ὅσοι θέλει ἢ ἴδια, ἐνῶ κατὰ τὸν ἀγορισμὸν:

La rime est une esclave et ne doit qu'obéir,
Καὶ ἀγανίττειται ἡ κατασκευαστικὴ συντομία τῶν γ' καὶ σ' αἰχῶν. Τὸ ὑπόροχο εἶδος τῆς β' στροφῆς ποῦ φέρνει ἀνατριχίλα:

Une blanche aubérine, une fleur comme lui
Dans le grand ravage oublié.

γίνονται εἶτα πλάδαρόν:

Ἀγοιστριαναταφελία λειψή, κισιτὴ καθῶς καὶ ἄλλο

ἐγλύπωσαν τὸ χαλασμὸ ἐκεῖνο τὸ μεγάλο

γιὰ ποῦ μοῦ θυμίσαι τὰ τραγοῦδια ποῦ ἀκούα μικρὸς στοῦς δρόμους ἀπὸ τὰ πλάνα θέρματα τοῦ μεγάλου σεισμοῦ τοῦ ἴδιου ὀραίου νησιοῦ.

Στὰ χίλια ὀκτακόσια καὶ στὰ ἑξήντα ἔνα

Θάποτολμοῦσα καὶ τέταρτη σύγκριση ζητώντας τὴν αἰθερὰ νὰ ζῆσιν ἀπὸ τὰ εὐρετικὰ στήθη τῆς κυρίας Σπανοῦδης, ποῦ τῆς εἶται ἀφιερῶσαι τὴν «Τραγοῦδι τῶν Παιρτων» μᾶρσε ὁμοῦ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ χρονολογικόν.

πρωτότυπο, και δεν τάγγίζω, καθώς και το «Γιασμάκι» που, μάλω το ξεκαρφισμα του πλαισίου του, μάρνει κάπως τόν ιδιον άντιλάλο.

Αν ό γενικό Τεχνίτης έχει κάποιαν εϋθύνη άπέναντι του Όραίου, ό ειδικός, ό μεταφραστής, έχει διαλήθην εϋθύνη: άπέναντι του Όραίου που ξαναδοιλεύει και άπέναντι του πρώτου δημιουργού του. Κι αν ό πρώτος δημιουργός είναι ένας Hugo, ό μεταφραστής, θαρρώ, πρέπει να βάλη όλα τα καλά του για ν' αποδώσει πλέρια την ψυχή και απλήγωτη τή μορφή του έργου ενός τέτοιου Πλάστη.

Ός τόσο ό μεταφραστής των Orientalistes έχει ένα μεγάλο συνήγορο, στην έκαικηρη άλλωστε έκδόσή του: Τόν πόθο να μεταδώση στο λαό την ελληνική του προς τό πνέμα του μεγάλου ποιητή κα' ενθρόνου ενόνομοσύνη.

ΒΕΓΑΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μ. Τριανταφυλλίδης. ΠΡΙΝ ΚΛΟΥΝ. *Η αλήθεια για τ' αναγνωστικά της δημοτικής.* Σελ. 146. Αθήνα 1921. Βιβλιοπωλεία Βασιλείου, Κολλάρον, Δημοτράκη και Ζηράκη.

Ο κ. Μ. Τριανταφυλλίδης, αγώτερος επόπτης της δημοτικής εκπαίδευσης με τό προηγούμενο υποσργείο και ένας απ' τους κύριους εργάτες της εκπαιδευτικής μεταρϋθμισης, συγγραφέας γνωστός και αγωνιστής ακαταπόνητος της γλωσσικής ιδέας, γνωρίζει σ' όλες τις λεπτομέρειες την εκπαιδευτική κίνηση των νεότερων χρόνων, γι' αυτό είναι ένας απ' τους αρμοδιότερους για να δώσει στην περίφημη έκθεση της «Επιτροπείας» την πιο πληροφορημένη και περιεχτική απάντηση.

Τό βιβλίό του, με την αφθονία των σχετικών κειμένων που παραθέτει, φέρνει ένα άπλετο φώς απάνω στην έκθεση, και μέσα σ' αυτό το φώς εξέχει θλιβερά, σε χτυπητές γραμμές, η ανεκδοκρίνια και η επιπολαιότητα της Επιτροπείας.

Περιεργότατα πράματα μαθαίνουμε απ' αυτό το βιβλίό, που θα ενδιαφέρουν πολύ τον ιστορικό και τον ψυχολόγο που θα καταγίνει μια μέρα ν' αναλύσει τη σημερινή μας ανατροφή, τα έθνημας, τη διανοητικότητά μας. Μαθαίνουμε π. χ. πως πολλά απ' τα στοιχεία, λέξεις και τύπους, που καταδικάζει η Επιτροπή στα καινούρια αναγνωστικά για χυδαία, ακατανόητα, «μηδέποτε όμιληθέντα» κτλ., βρίσκονται και στα παλιά αναγνωστικά της καθαρύουσας τα έγκριμένα στα 1914 και πριν, σ' εκείνα δηλαδή που θα ξανομποιήν τώρα στα σχολεία σύμφωνα με τη γνωμοδότηση της Επιτροπείας!

Απ' τον ένθεο ζήλο της για να περιολήσει τα αναγνωστικά η Επιτροπή παρουσιάζει για στοιχεία κατηγορίας και τύπους ιδιοματικούς που δε βρίσκονται σε κανένα αναγνωστικό! Και αντίστροφα, βε βουάνει πως ορισμένοι τύποι και λέξεις (π. χ. ο αϊός) είναι συστηματικά προγραμμαμένες απ' αυτά τα βιβλία, ενώ βρίσκονται ανέκδοτοι φορές! Και γενικότερα πως η αυταρχική επιτροπή των αναγνωστικών αποκλείει απ' τα βιβλία κάθε μορφωτικό στοιχείο, δηλαδή κάθε λόγο λέξη, επειδή ανήκει στην καθαρύουσα, θεσίσει δηλαδή τη μόρφωση των παιδιών στο γλωσσικό σχολό, ενώ η γλώσσα των αναγνωστικών έχει πλήθος λέξεις απ' την κα-

θαρεύουσα (κλιγγή, κόμη, άποδοτήσιο, αποδός, πλήκτρο, διανόος, τρίατα, αϊθουσα ζετώνας, φορείο, άλίμενος, κτλ. κτλ.). Ολ' αυτά τα δείχνει ο κ. Τρ. με πλούσια παράθεση κειμένων, ώστε δε μένει καμιά αμφιβολία στον αναγνώστη πως η «έσαρμένη κακοβουλία» με την οποία θέλησε να χαρακτηρίσει η Επιτροπή τους εργάτες της μεταρϋθμισης είναι χτήμα αποκλειστικό δικότης.

Η Επιτροπή αγνοεί, ή κάνει πως αγνοεί, που ή μεταρϋθμιση περιλαμβάνει στο πρόγραμμά της και διδασκαλία της καθαρύουσας στα δυό τελευταία χρόνια του δημοτικού σχολείου, και με το δικαίωμα αυτής της άγνοιας, αληθινής ή επίπλαστης — επιπολαιότητα ή κακοπιστία — πληροφορεί τους αναγνώστες των 20 χιλιάδων! αντιτύπων της πως η μεταρϋθμιση είχε σκοπό να αποξενώσει τέλεια τον πολίτη απ' την επίσημη σήμερα γλώσσα του Κράτους.

Αυτά περίπου για τη γλώσσα. Μα εκεί που η Επιτροπή μιλεί και για την ύλη των βιβλίων έπαθε, φαίνεται, μια πολύ άσκημη δουλειά! Μερικά απ' τα αναγνωστικά που καταδικάζει στη φωτιά για το περιεχόμενο δεν είναι άλλο παρά αναγνωστικά που είχαν άλλοτε εγκριθεί, γραμμένα στην καθαρύουσα, και που μεταφραστήκατε στα 1917 στη δημοτική! Και κάτι τρομερότερο ακόμη. Μέσα στις Επιτροπές που ενέκριναν τότε δυό απ' αυτά τα βιβλία ήταν και δυό απ' τα μέλη της σεβαστής «Επιτροπείας»! Αυτό το διαμάντι, αυτό το τιφάντι πως να τό πει — είναι τόσο μεγάλης αξίας, που και μόνο αυτό αν είχε να μας αποκαλύψει ο κ. Τρ. αξίζει αλήθεια να γράψει έναν τόμο.

Απ' τα πιο ενδιαφέροντα σημεία της μελέτης είναι η συγκριτική παράθεση αντίστοιχων κειμένων απο αναγνωστικά της καθαρύουσας κι απ' τα νέα της δημοτικής. Εκεί, χωρίς απ' τα τραγικώς απαίσιμα εκείνα: *έδδιξ, γλιγγίν, δρόγ, μάριτι, ζμυχθρόν* που δυσκολεύεται κανείς σήμερα να πιστέψει πως μόλις 10 — 20 χρόνια πριν βρέθηκαν άνθρωποι, με όνομα «παιδαγωγοί», να τα τυπώσουν σε αλφαβητάριο, μπορείτε ν' απολαφτε άλλα κάπως φαιδρότερα: τα «όμματόςαλια», τον «κίτα» που έχει τρίχωμα «βαλιστερόν», που «λείζει τήν χείρα», την όρνιθα που μιλεί καθαρύουσα: «Ποίον παιδιόν δεν μ' γνωρίζει; Είμαι ή όρνις», το Ροβινσόνα που «αι πρώται του ανάγκαι φκονομήθησαν», και άλλα πολλά επαρωμαστικά πράματα. Αυτά θα ξαναμπούνε σήμερα στο σχολείο, για ν' αντικαταστήσουν τις αριστοτεχνικές περιγραφές του Καρκαρίτσα και του Παλαγγώνιου», απ' τις οποίες δίνει και δείγματα ο κ. Τρ. Είναι τα μελαγχολήσι κανείς για το μέλλον της γλώσσας, και αποπνέει πράγματι μελαγχολία το ωραίο βιβλίό του κ. Τρ.

Ιδιαίτερα αναλύει ο συγγραφέας τις παιδαγωγικές αρχές απάνω στις οποίες έγινε το αλφαβητάριο του 1918, το θαυμάσιο «Αλφαβητάρι με τον ήλιο», που τη μαγική του δύναμη στα παιδιά μας γνώρισεν ο κ. Γαβριήλ, το αλφαβητάριο που «ανακάλυψε το παιδί», όπως το χαρακτηρίζει ο κ. Τρ., το παιδί, που το είχαν χαμένο οι παιδαγωγοί μας και μάταια το γυρεύανε. «Η στάση της Επιτροπείας άπέναντι σ' αυτό τό αλφαβητάριο είναι θλιβερή Πως κάτι άληθινά νέο παρουσιάζεται εδώ, σ'ά να τό διαπισθάνεται ή έκθεση, μά ούτε ν'ά τό αναλύση μπορεί ότε ν'ά πάση θέσει άπέναντι του Γ' αυτό τό παρασιεκά Άντικατη ν'ά έρωθή σ'ε γατικότητα και ν'ά κρίνη τή γλωσσική καινοτομία ζευθυμάνει σ'ε μικρόλογος παρατηρήσεις . . . τίποτι δεν έπικρίνει μ'ά και τίποτι μ'ά δε βρίσκει . . . βρίσκει μονόμα πως είναι «έλος άκατάλληλος προς μ'α»

ψύσαν των ελληνισμάτων, δώσει ετηρητεί εις τον αυτόν γλωσσικόν και ψυχικόν εκχυδαισμόν, εις τον και τα ήδη εξετασθέντα αναγνωστικί κ. κ. Όσοι είχαν όλα τα αλφαβητάρια, λέει ακόμη ο κ. Τρ. επειδή όμως σ' αυτό ζωντανέει ο όσος και έγινε σωστός γάδαρος, που χωρατεύει μάλιστα με μιά κόττα, αυτό πείραζε τα νεύρα της Εταιρείας. Και για να ενδοκηθεί, λέει πως «ό γάδαρος καταντά το σύμβολον της διά των βιβλίων τούτων επιχειρουμένης γλωσσικής, καλαισθητικής και φρονηματιστικής αναγεννήσεως του έθνους». Και προσθίεται ο κ. Τρ. «Όσο για τό τί είναι δίκαιο να αρνηθώση ο καμμένος ο γάδαρος, θα παρακαλέσω τον αναγνώστη ν' αναβάλη την κρίση του, όσπου να διαβύση ως τό τέλος τις εξηγήσεις της μελέτης μου αυτής».

Στο τέλος της μελέτης του σημειώνει ο συγγραφέας για την ιστορία τα ονοματα και τους τίτλους των έξι μελών της Εταιρείας. Καλό είναι να τα αναγερονμα κ' εμείς εδώ, αφού και κάποιος φίλος μου παραπονέθηκε που δεν τα έγραφα στη δική μου την επάντηση. Είναι οι κ. κ. Σ. Σακελλαρόπουλος, Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου της Παιδείας, Α. Σκιάς, Καθηγητής του Πανεπιστημίου, Ν. Εξαρχόπουλος, Καθ. του Πανετ., Θ. Μιχαλόπουλος, Διευθυντής Λυκειαίων, Ι. Μεγαρέας, Τμηματάρχης της Δημοτικής Εκπαιδεύσεως, Χρ. Οικονόμου, Εκπαιδευτικός Σύμβουλος.

Ένα γενικό χαρακτηριστικό της μελέτης του κ. Τρ είναι η ειλικρίνεια. Μιλάει εμπά μέσα όχι ο άνθρωπος που θα αντικρούση συστηματικά την Εκθεση για να δικαιώσει τη θέση του. Μιλεί ο ήμιος τεγάνης, ακνώτερος άνθρωπος, ο οποίος όμως κάνει το παραμυθό σωστό στην Εκθεση, δε διατάζει να το αναγνωρίσει και να το χρησιμοποιήσει, για να φτάσει στο ιδανικό της αλήθειας, το μόνο που τον ενδιαφέρει. Αέ θα μιλούσε διαφορετικά ένας τρίτος, αδιάφορος κριτής, αν είχε να κρίνει μινιά τον δυό μερίδων.

Την πρόταξη αποκρυσταία της Εκθεσης για ακαβασιλιά και ανήθικα μέσα της αποδέχεται μ' ένα χαμόγελο μακροθυμίας: «μόνο ένα χαμόγελο της άβιζει, μήτε να παρεξηγηθεί πιά μπορεί κανείς... αφού τόσο λίγη είδαμε την εδάρειά της προς τη αλήθεια». Και λυπάται, λυπάται η ευγενική ψυχίτου για τον τρόπο με τον οποίο πολέμοιν οι αντίπαλοι: «Χόθηκε ως τώρα στην Ελλάδα επιβουλικά πολλο μέλινα για τό γλωσσικό μας ζήτημα, και προσδοκούσαμε έμεις οι καλύτεροι πως θα ήσαν και δυνατά ν' αξιοποιηθώμε άτακλειστικώτερα σε περιώτερο δημοκρατική λογική και στη θεσπορητική άκρεια και καθοδήγηση των ζητημάτων που γατιόθρον με την επιμεύτηση της νέας γλώσσας... Οί άγτιπρόσωποι ήμας από παλιού έπαινον έπιμένονον σε κάθε βήμα που κερδίζεται να μας ίσχυεζότανε προς άρχική άφειτηρία, με πολεμική όλο και πιο καθυστερημένη σε τί μόνον είχε τίποτε σφελιθηή... Άς άφήσωμε πιά τον τρόπο της πολεμικής! Έτσι ή ποιος άνοματιόσκη σε τέτοια γλωσσική σύζιτηση, αν την πούμε έτσι, αντί να πιασθώμε προς σε ήρωικό εγχείμα που θα φροτίση καλύτερα τό ζήτημα και θα βοηθήσει να βρεθεί ο σωστός όδρος, σε ήρωικά έξοχιστικά και για τα ηρώματα που είναι γλωσσική, κινδυνεύει να πέλασση χωρίς αποτέλεσμα για τα ίσχυεζότα μέλινα» παραμένει γλωσσολογική αλήθεια, που ν' άναγνήση πέντες που ήρωα θα άκαταρξοίσε Πανά και άλλο για να διαφύσση άναλγθιατες, και να ματαφύγη σε σφελιθηή και άγτιπ... όσος πως άκούει ή βίση ή δία τα της αλήθειας και ο ήρωας της σφελιθηής».

Μα ο συγγραφέας δεν απελίζεται — και δεν πρέπει. Η πεποίθηση στην αλήθεια έχει τόση δύναμη! Τό έργο τους δε θα τό χωρούν πολόν καιρό. Η χαρηνγή χρησιμοποιείται όλο και με ζωηρότερα, πιο όμορφα χρώματα, και όσα σύννεφα ακόμα θαμπετοπνυόν δε θα προστίσουν ν' άντικρούσουν τό λαμπρό άστρο της μέρας. Θα ξαναφωτίση τό δημοτικό σχολείο τό αλφαβητάρι με τον ήλιο, και θα ξανασκορπίση τό φώς του για δεκαετηρίδες — όσο θα μιλή ο ελληνικός λαός την ίδια όμορφη γλώσσα, και όσο δε θ' άκολουθήσουν άλλα καλύτερα αλφαβητάρια τό δρόμο που έκείνο χάραξε.

Ε. Γ.

ΘΕΑΤΡΟ

Καλλιτεχνική Θεατρική Έταιρία Σωτηρίας Ύατρίδου— Δίμ. Βεσκη— Άρ Νίτση — Τραγωδία — Δράμα — Κωμωδία.

Δημοσιεύουμε τό δραματολόγιο που προσρίζοντε για τη μικρή διαμονή τους στην πόλη μας.

- Σοφοκλέους* : ΟΙΔΗΠΟΥΣ Μεταφρασές και σκηνοθεσία ΦΩΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ
- Σαίικσπηρ* : ΑΜΛΕΤ, ΘΕΛΛΑΟΣ, ΜΑΚΒΕΘ, ΣΑΥΛΟΣ.
- Μολιέρου* : ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ, ΤΑΡΤΟΥΦΟΣ, ΚΑΤΑ ΦΑΝΤΑΣΙΑΝ ΑΣΘΕΝΗΣ
- Λοτιό* : ΑΡΑΕΚΙΝΟΣ. — *Σκρίμπ* : ΜΟΝΟΜΑΧΙΑ ΚΥΡΙΩΝ.
- Σάρι Μερί* : ΚΑΤΑΚΤΗΤΑΙ, ΤΡΕΙΣ ΜΑΣΚΕΣ.
- Κισσαίικες* : ΑΝΤΙΖΗΛΟΣ. — *Κουρτελίν* : Η ΣΤΑΜΝΑ. — *Βεργίγι* : Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΗΣ. — *Νικοντέμι* : ΤΙΤΑΝ. — *Τζακόζα* : ΣΑΝ ΤΑ ΦΥΛΛΑ. — *Τεσσόντι* : ΕΡΩΤΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ. — *Ριχ. Φός* : ΕΥΑ. — *Παντελή Χόρν* : ΤΟ ΦΥΝΤΑΝΑΚΙ.

Γνωρίζουμε καλά την αλήθινή αγάπη που θρέφοντε για την Τέχνη, έκείνοι που διεθύνοντε την Έταιρία. Γι' αυτό πιστεύουμε πως θα προσκινήσουν την άναγέννηση της Έλληνικής Σκηνης. Ο θίασος μάζ έρχεται από τη Μυτιλήνη ο που ήρωα καταγοητευμένο τό κοινό. Πριν από κεί, έδωκε μερικά παραστάσεις στη Σάφονη. Κι έκει ένθουσίασε τους μορφωμένους Σμωρνιούς. Τό δείχνει «Ο Τεχνίτης» τον όποιον μάζ στέλνει ο Κίμων Λούκας:

«ΑΠ' ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΒΙΒΛΙΟ» ΤΟΥ ΑΙΜΙΛΙΟΥ ΒΕΑΚΗ

Ο ΤΕΧΝΙΤΗΣ

«Η ένήλικη γενναία ένταξ άγτιπρη με σε μη δ,τι θέλει...
 «Η Έδωξία με διασώσκει και ποτέ να νυίζοντε μεί...»

.. Μήλησες τεχνίτη κ' η φωνή σου — βαριά μεροδία λερώντος — άντηχη με μέσα στη σάλα σάν πολεμόζορη λαγή που στο δρόμο της δε σταματά σιγνή μου διαβόλητε άκαταρξοίσε, τά πάντα, τά φροτιά, σε λάβω κάλλιο.

— Οί Νόμοι μᾶς ἀνεσπαδένουν ἀπ' τῆς στιγμή τοῦ τῷ φῶς τοῦ ἡλίου θεῖ νὰ ἴδωμε !

Τίποτα λεύτερο σὲν κόσμῳ ! Τίποτα ὑπερῶς σὲν οἰκουμένη ! Μά . . .

Γκρήνησε τίς πράξεις καὶ τίς παράδοξες τῶν προγόνων σου ! Καὶ χτίσας ἀπ' τὰ θέμελά τοις καινούργοις πύργους καὶ παλάτια. Καθένας μας λεύτερος ἀπ' τὰ δεσμά των θεῖ νόκλουθήσῃ ὅποια δρόμο τοῦ ἀρέσει. Ἐτσι εἶναι τώρα, ἀλλοιῶς δὲ γίνεται . . .

Θὰ κάμωμε σὲ μεγάλη μὲ φωτιά ὄσες ἰδέες, ληθαργούσες ἔχομε καὶ θάνα-
στήσομε ἀπ' τὴν τέχνη τους τὸ ἅγιο φῶς, τὸ φῶς τοῦ θεῖ νὰ φωτίσῃ μας σὲ και-
νούργιους ὁρίζοντας, σὲ ποθαπλάνταχτα γλυκοχαράματα . . .

— Κι ἕνας ἡλιος ἄλλος, θὰ χρυσάνῃ μὲ φανταστικά χρώματα τὰ λουλούδια,
τοῦ σιγολεθαινόντε γύρω μας καὶ θὰ ταναστήσῃ γι' ἄλλη ζωὴ . . . Ἐτσι μίλη-
σας τεχνίτη μὲ τὴν ἑπερκόσμια τὴν τέχνη σου κι' ἔμετς πῶς σ' ἀκούσαμε ! Κάπο-
τες γονάτισαν οἱ φυχές μας στὸ Βωμό σου, προσκύνησαν στὴ φωνή σου καὶ ὁ ἀ-
νισσαμὸς τοὺς ψιθύρισε !

— Ἐἶναι μεγάλος, ἀλήθεια, ὁ θνητός του, θὰ πάῃ μπρῶς μὲ τῷ γίγιο τῆς ὀσμῆς
του τὸ σπρώξιμο . . .

— Καὶ τὰ ρόδα τὰ νιάνθισσα κούνησαν χαριστὰ τὰ κεφαλίκια τους καὶ ἡ
πρωτὴν δροσοῦλα ἔτρεξε ἤρεμα μέσα σου, μέσα σὲν ψυχῇ σου, Γίγαντα, νὰ σὲ
δροσίσῃ . . .

— Καὶ τὸ κήρυγμά σου — σὲ ναυούριμα γλυκὸ ἀντήχησεν σ' ὄλον τὸν κό-
σμο, ὡ τεχνίτη . . .

Σήμερον 12 X 1921.

Κίμων Δούκας

ΧΡΟΝΙΚΑ

Μὲ τὸ φυλλάδιο αὐτὸ, κλείει ἡ τρίτη χρονιά τοῦ «Λόγου».
Ἀκλόνητες καὶ ἀδιάσπαστες ὀμαδικὲς προσπάθειες, γεμίαις ἀ-
πὸ τὴν πύδ ἀγνὴ εὐκρίνεια, δὲ μπορούσαν νὰ μὴ δώσουντε πλού-
σιους καρποὺς. Οἱ μεγάλες μας θυσίαι ἐπέβαλαν τὴν ἠθική τους.
Μᾶς πίστεψαν καὶ οἱ πύδ γρινιάριδες, καὶ μᾶς σεβάστηκαν οἱ ἀ-
ναιδεῖς πὸν ζήτησαν νὰ κοραϊδέψουν τὴν ἀλήθεια. Καθένας δὲν
ἀμφιβάλλει πιά γιὰ τὴ ζωντάνια μας, πὸν ὀλοένει καὶ πύδ χτυπη-
τὴ γίνεται. Βρίσκουμε περιττὸ νὰ εὐχαριστήσομε τοὺς συνεργά-
τες μας τῆς Πόλης καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ὁ θρίαμβος μὲ τὸν ὀ-
ποῖον μπαίνουμε σὲν τέταρτο χρόνον, ἄς εἶναι ἡ κοινή μας ὀλων
ἐπιανοποίηση.

Γ. Χ.

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΣ — Ποιὲ δὲ θελήσαμε νὰ τὸ ὀρί-
σομε. Μᾶς φοβίζοντε οἱ περιορισμοί. Μά τὴν παραγωγή σὲν
Τέχνη θὰ τὴν ὀπαιτηρίζουμε μ' ὀλη μας τὴ δύναμη. Σαίροντε

πῶς οἱ σελίδες μας δὲ φτάνουντε γιὰ μὲν τόπο τεράστια δουλειά.
Χρειάζοντε ἐκδόσεις, ἐκδόσεις πολλὰς καὶ φτηνὰς γιὰ νὰ συνη-
θίσουμε τὸ κοινὸ νὰ διαβάζει καὶ νὰ μὴ παραπονιέται γιὰ τὴν ἀ-
κρίβεια τῶν βιβλίων.

Πρωτότυπη ἐργασία ὀλάσχει πολλὴ καὶ πρῶτης δύνουμης.
Μά πρέπει νὰ τὴν τραβήξουμε ἀπὸ τὰ σκοτάδια, ὀπου χρόνια πο-
σοῦν τὸ φῶς. Κάθε παραγωγὸς δὲν μπορεῖ σήμερον νὰ ἐκδόσῃ τὰ
ἔργα του. Ἄς μᾶς βοηθήσουντε σὲν σκοπὸ μας, αὐτὲ ὀσοι ἐνὸ ἀ-
φύρονται γιὰ τὴ διαπαιδαγῶγηση καὶ τὴ μόρφωση τῆς Κοι ὀνίαις

ΝΕΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Μ' ἀσύγκριτη χαρὰ μαθαίνουμε πῶς τὸ δεκαπενθήμερον περιοδικὸ «Ποιμαίς»
τοῦ ἀρχιστὸ νὰ βγαίνει σὲν Ἀθήνα τὸ 1918, συνεχίζει σόντομα τὴν ἐκδόσῃ του
στὸ Παρίσι (33 Rue des Ecoles) μὲ διευθυντὲς τὸ φιλολογικὸ καὶ ὀβριτικὸ καὶ τὸν
κ. Αἰμ. Ἀλευρόπουλο, ἕναν ἀπ' τοὺς κυριώτερον, συλλογιστὰς καὶ ὀποστηρικτὰς
τοῦ «Λόγου» — Σαίγγουμε μ' ἐνθουσιασμὸ τὸ χέρι τῶν δὲν αὐτῶν νέων ἀπόστο-
λων τῆς δημοτικῆς ἰδέας καὶ τῆς νεοελληνικῆς ἀλήθειας, καθῶς καὶ ὀλη τῆς
ὀλλης πλειάδας πὸν λαμποκοπᾷ γύρω τους, καὶ τοὺς τῶχουσατε ἀδάμαστη ἀντοχή
στὸν ἱερό τους ἀγῶνα.

ΟΙ ΣΕΛΙΔΕΣ ΜΑΣ — Θὰ ξακολουθήσουντε 72. Μὲν
τὴν ἀκρίβεια τὴ σημερινή, θεωροῦμεν ἀπ' ἱρατῆρη τὴ θυσίαι. Μᾶς
τὴν ἐπιβάλλει ἡ γενναιόδωρη συνεργασία τόσων ἐκλεκτῶν συνερ-
γατῶν μας.

Ἡ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΜΑΣ — Κι' ἐκείνη δὲν ἀλλάζει. Εἶναι ἀ-
λήθεια πῶς μόλις σκεπάζει ἕνα μέρος τῶν ὀλικῶν μας ἐξόδων.
Μά δὲ θέλομε νὰ πεί κανένας πῶς δὲ διαβάσει τὸ «Λόγο» γι-
αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν πληρώσει. Σαναφονάζουμε πῶς δὲν εἶμα-
στε ἐμπορικὴ ἐκχείρηση. Παρακαλοῦμε τοὺς συνδρομητὰς μας
τοῦ ἐξωτερικοῦ νὰ μᾶς ἐμβάσουντε τὸ συντομώτερον τὰ χρήματα,
καὶ τοὺς Πολίτες νὰ μὴ περιμένουντε τὸν εἰσπρακτικὸν γιὰ νὰ μᾶς
στεῖλουντε τὴν ἀσήμαντη ἄλλου, τε, συνδρομὴ τους.

ΤΟ ΣΧΗΜΑ ΜΑΣ — Θὰ τὸ μικρᾶνουμε λίγο. Σᾶν τῶν
γαλλικῶν «Revue». Ἐτσι, διάφορες ἀνατιῶσεις — πὸν θὰ εἶναι
συχρότερες σὲν μέλλο — θὰ μπορούντε νὰ μοιάζουντε περισσώτερον
μὲ βιβλίον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΧΡΟΝΟΣ 3^{ος}

1920—1921

ΑΓΡΑΣ ΤΕΛΛΟΣ

Ρομάντος, σελ. 396.

ΑΝΑΤΟΛΕΑΣ ΦΟΙΒΟΣ

Μετά τή μάχη, σελ. 5. — Στην Ταόρνα, σελ. 64. — Άνθογάλι, σελ. 170. — Προανάκρουσμα, σελ. 240. — Ο Άκαρδος, σελ. 242. — Robert Brooke, σελ. 242. — Απελπισιά, σελ. 213. — Σε νεκρό στρατιώτη, σελ. 244. — Νοσοκόμα, σελ. 244. — Ξεψόχισμα, σελ. 243. — Τό ρημαγμένο Χωριό, σελ. 245. — Ο Καθρέφτης, σελ. 246. — Δελούδα, σελ. 315. — Διακάδα, σελ. 316. — Στην προγιαγιά μου τή Θεονόμφη, σελ. 317. — Προς τό αιώσιο ταξίδι, σελ. 317. — Πριν παθάνης, σελ. 391. — Στο Άγιρί, σελ. 482.

ΒΑΣΣΑΣ

Γεροί Πόντοι (4. Πολυτεχνίτης, 5. Τακτικός ανταποκριτής), σελ. 17-20 (Ο Κύριος Πρόεδρος), σελ. 508. — Αλεξάνδρου Παρώδη: Route Vaïnco, σελ. 81, 131, 173, 253, 336 και 406. — Phileas Lebesque: Στο Σταθμό, σελ. 489. — Γεροί Πόντοι (Ο Κύριος Πρόεδρος), σελ. 508.

ΒΑΤΙΛΟΥ ΦΙΛΗ Κ.

Θάνατος, σελ. 601.

ΒΕΑΚΗΣ ΑΙΜΙΛΙΟΣ

Ή Ζωή μας, σελ. 65. — Νوستαλγία, σελ. 239.

ΒΑΣΣΑΤΟΣ ΠΕΤΡΟΣ

Τονικά, σελ. 612.

ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

Θέμος Λάσκαρης, σελ. 33 και 88.

ΓΙΑΣΙΩΗΣ ΣΑΙΣΑΙΟΣ

Τό Μεγάλο Πρόβλημα (επίλογος), σελ. 113. — H. Chr. Andersen: Ή Τριανταφυλλιά και ό Σάλιαγκος, σελ. 355. — Ή τονική Μεταρρύθμιση, σελ. 442. — Ή Έκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και ό έκθεση της Έπιτροπείας, σελ. 557.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Γιαλούρης Α., Λάμπρου Πορφύρα: Σκιές, σελ. 41. — Οικονομίδη

β

Δ., Φώτη Κόντογλου: «Pedro Casas», σελ. 44. — Δ. Π., Κ. Γ. Καρυωτάκη: Ο πόνος του Άνθρώπου και των Πραγμάτων, σελ. 46, Βασίλη Ρώτα: Τό Τραγούδι του Καμπούρη, κι άλλα τραγούδια, σελ. 47. — Αίμ. Άλ., Άριστειδή Καράδα: Στη Λύρα της Μοναξίας, σελ. 48. Μ. Αργυρόπουλου: Τά Τραγούδια του Γένους, σελ. 49, Σόλδισου: Μικτωμένα Τριαντάφυλλα, σελ. 49. — Οικονομίδη Δ., Για τις «Σκιές» του Λάμπρου Πορφύρα, σελ. 98. — Πράσιнос Α., Ξ. Λευκοπαρίδη: Ο Γιασομής, σελ. 99. — Αίμ. Άλ., Γιάννη Μανάλιώτη: Άνθρώπινα και Θεία, σελ. 102. — Σταυράκης Θ., Α. Γιαλούρη: Ζωής Όνειρα, σελ. 152. — Μπέλλας Γιάννης, Henry Pejiot: Quelques poèmes des beaux soirs clairs», σελ. 158. — Γιαλούρης Α., Ο Χατζόπουλος ποιητής, σελ. 224. — Αίμ. Άλ., Μία χρονιά Έλληνικής φιλολογικής κίνησης (1920), σελ. 234 και 299. — Ανατολέας Φοίβος, «Pedro Casas» Φώτη Κόντογλου, σελ. 289. — Ξ Α. Γ. Δούρα: «Τά Πιστά», σελ. 302. — Πράσιнос Α., Ο Μπακι: Σταχτοπαίικαλη, οι Όρις, Δόν Κιχώ, σελ. 362 και 468. — Άρφας, Μανώλη, Μαγλάκη: Τα «Λυρικά» ιατα σελ. 372. — Α. Γ. Alex., Steinmetz: Die Spracheform in Henland, σελ. 476. — Βέγας, Πώς γίνεται ένα ποίημα, σελ. 585. — Άντ. Γαβριήλ: Οι χοίροι όίξουσιν, τά χοιρίδια κοίξουσιν, οι όίξουσιν, σελ. 587. — Γιάννης Μπέλλας, Θρασόπουλος Καστανάκης, σελ. 649. — Αντώνης Γιαλούρης, Ο Μπακι: Δόν Κιχώτης σελ. 656. — Φ. Α., Θρ. Σταυράκη: Δρόμοι και μονοπάτια, σελ. 660. — Αίμ. Άλ., Κώστα Οδράνη: Οι Νουσταλγίες, σελ. 661. — Α. Πράσιнос: Σημειώματα σελ. 663. — Αντώνης Γιαλούρης, Α. Μωραϊτίδου: Διηγήματα Τόμος Α' και Β'. — Γιάννης Μπέλλας, Τό κριτικό Έργο του Thomas Carlyle. — Βέγας, Άπό τ' «Ανατλίτικα του Victor Hugo (Μετάφραση Άθ. Κωνσταντινίδη, —

ΛΟΣΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

Μακάριο Ταξίδι, σελ. 485. — Ο Θάνατος του Θανάτου, σελ. 487.

ΔΡΑΚΟΣ ΔΑΕΚΟΣ

Ή Γυμνή Αδούστα, σελ. 319. — Στροφή, σελ. 489. — Ο Χορός των Όρών, σελ. 600.

ΗΑΙΑΘΗΣ ΓΙΑΓΚΟΣ

Τετράστιχα, σελ. 247 και 393.

ΘΕΑΤΡΟ

Σελ. 50—589—733.

ΘΡΥΛΟΣ ΛΑΚΗΣ

Διάλογος, σελ. 700.

ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΟΣ ΘΕΜΗΣ

Rabindranath Tagore : 'Η νύχτα βέβαια, Σι κάποιες μέρες, 'Ο χρόνος είναι άτέλειωτος. 'Ω στυγνό συμπλήρωμα της Ζωής, Στην άχθη του άπύμνου ποταμού, σελ. 20 -22. - André Suarès : Ποίημα, σελ. 130.

ΚΑΝΟΝΙΑΣ ΣΤΑΒΡΟΣ

Σολίτα, σελ. 70. - Στραφίς, σελ. 311. - Γύρω στη Ρόσπικη Αυγοτεχνική Κρίση, σελ. 330. Το Τραγούδι της Τρελλής, σελ. 385.

ΚΑΡΑΤΖΑΣ Γ.

'Αρμένικα Διηγήματα ('Αβέδης Αχαρνών : I Τζάρο), σελ. 208 - ('Αβέδης Αχαρνών "Ένα κομμάτι ψωμί), σελ. 250. Το 'Ελληνικό Δημοτικό Τραγούδι, σελ. 324 και 300.

ΚΑΡΥΟΤΑΚΗΣ Κ. Γ.

Δρόμος, σελ. 3. - 'Αθήνα, σελ. 4. - Το Κνούκλιο, σελ. 15. - 'Ι δερρό μου, σελ. 66. - Οι στίχοι μου, σελ. 602.

ΚΑΣΤΑΝΙΑΣ ΗΡ. Α.

'Η οργανωτική άξια της Διανήσις μας, σελ. 9. - Γύρω σε μία γυναίκα, σελ. 71 και 118. - 'Ο Καθένος Μοναχός, σελ. 188. - Για τα Νέους 'Ορίζοντες, σελ. 248. - 'Οι Ελάχιστες μέρες' VIII, σελ. 381. - 'Η Ίδρα 'Οψη, σελ. 413. - 'Απ' τις 'Ελάχιστες Μέρες' X, XI, σελ. 490. Το στρατήγημα της ζωής, σελ. 616. - 'Απ' τις 'Ελάχιστες Μέρες' XII, σελ. 672.

ΚΟΝΤΟΛΙΔΟΥΣ ΦΩΤΗΣ

Σατυρικά Λόγια, σελ. 512. - Μιά Δοκιμή για άπλό ύφος : Daniel de Foë, δ Ρομπινσόν Κροσός.

ΚΟΥΝΤΟΥΡΑΣ ΜΙΑΤΟΣ

Το τραγούδι, σελ. 182.

ΜΑΡΓΑΡΗΣ ΑΗ.

Προσωγή, σελ. 304. - Ρομαί, σελ. 395. - Μεσσίας, σελ. 600.

ΜΑΜΝΕΛΙΣΑΗ

'Απ' τα 'Θαλασσινά' (Σινέντο), σελ. 2. - 'Απ' το 'Πέρ' άπ' τα σκότη', σελ. 2. - Επιθανάτιο, σελ. 61. - 'Από τα 'Θαλασσινά Σινέντα', Δίπτυχο, σελ. 109. - Σινέντο (Προλεγόμενα στο ποίημα 'Πρός τή

Μεγάλα 'Οράματα'), σελ. 169. - 'Αθανασία, σελ. 246. - Οι 'Οδηγητές, σελ. 314. - Κάτι Νυχτιές, σελ. 384. - 'Εντάφια, σελ. 384. - Surra Natigam, σελ. 482. - Αυτρομοί, σελ. 593. - Προς τα μεγάλα 'Οράματα, Μέρος Α', σελ. 665.

ΜΑΝΑΛΙΩΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

'Ανθρώπινα και θεία (Μέρος II 'Από τούς Χρημούς; τού 'Ονείρου 'Ο 'Ασίγητος Χρημός), σελ. 330.

ΜΑΝΡΑΣ ΡΩΜΑΝΟΣ

Ζωντανεμοί, σελ. 69.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Σελ. 103, 159, 223, 304, 375 και 477.

ΜΠΕΚΙΣ 'Ο.

'Από το 'Δόν Κιχότο', σελ. 1. - Οι 'Ωρες ('Ωρα Πρώτη), σελ. 53. - 'Ωρα Δεύτερη, σελ. 105. - Δημόσιος Βιάχος, σελ. 103. - 'Ωρα Τρίτη, σελ. 165. - 'Ωρα Τέταρτη, σελ. 168. - 'Ο Τριβουλέτος ('Από το 'Δόν Κιχότο), σελ. 237.

ΠΑΛΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

'Από τις 'Ρομαί' του André Suarès, σελ. 287.

ΟΜΙΛΗΣ ΔΗΜ. Σ.

Τα είκοσι χρόνια μας, σελ. 59. - Θωμάκη, σελ. 145. - Στο άρμό του χωριού, σελ. 602. - 'Η Νύχτα στην άκρογαλιά, σελ. 603. - Το Τραγούδι της Καλωτόνης, σελ. 671. 'Ονείρινα Ήματα, σελ. 672.

ΠΑΛΑΓΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ Μ.

Τρεις Γυναίκες, σελ. 320. - Μικηναϊκό, σελ. 393. Μικηναϊκό, σελ. 483.

ΠΑΠΑΔΗΜΙΑΣ Α.

'Εξομολόγηση, σελ. 464.

ΠΕΝΘΙΜΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

'Ιστορία, σελ. 30.

ΠΡΑΣΙΝΟΣ Α.

Θεοκρίτος 'Ελλάδα II' ('Έλας), σελ. 6. - 'Η Κόλαση τού Δάντε 'Αλιγέρη, άσμα είκοστή, σελ. 23. - άσμα είκοστό πρώτο, σελ. 26. - άσμα είκοστό δεύτερο, σελ. 84. - άσμα είκοστό τρίτο, σελ. 147. - άσμα είκοστό τέταρτο, σελ. 218. - άσμα είκοστό πέμπτο, σελ. 277. - άσμα είκοστό έκτο, σελ. 357. - άσμα είκοστό έβδομο, σελ. 423. - άσμα είκοστό όγδοο, σελ. 427. - άσμα είκοστό ένατο, σελ. 531. - άσμα τριακοστό, σελ. 534. - άσμα τριακοστό πρώτο, σελ. 627. - άσμα τριακοστό δεύτερο, σελ. 631. - άσμα τριακοστό τρίτο, σελ. 710. - άσμα τριακοστό τέταρτο, σελ. 714.

SISMANOGLIO
MEGARO

Ο ΠΡΩΤΟΠΑΤΗΣ Ο ΑΝΤΩΝΗΣ

Έρωτικό Σοννέτο, σελ. 318—Μόνο για Έκείνη σελ. 484.—Διό
λόγια—άκρια για τους τόνους, σελ. 676

ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ ΑΓΓ.

Τό εκπαιδευτικό μας πρόβλημα, σελ. 500—σελ. 639—693.

ΣΟΥΒΑΡΙΣ

Κομμάτια άπ' την «Αποθίωση» σελ. 200.

ΣΠΑΡΤΙΑΤΗΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ

Ή Κρεμάλα, σελ. 216—Πολίτικο Παρκιόθι, σελ. 275—Θείαμα,
σελ. 687.

ΣΠΑΤΑΛΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

Στό πλοίο μου, σελ. 309—Για τό Σοννέτο (Μελίτη), σελ. 519

ΣΤΑΘΗΣ ΣΤ. Ν.

Jack London : Ο Αποστάτης, σελ. 539.

ΣΤΑΥΡΑΚΗΣ ΘΡ. Ν.

Τά Πριλόγνια άπο τό λυρικό έντεράντιο της Πρώτης άγάπης,
4—Οι Πεντασάλλαδοι της λήθης, σελ. 67.—Άπό τό «Σταρνό Μοτί»
σελ. 172—Τά Τραγούδια ένός Γουρτσού, σελ. 392.

ΣΤΕΙΝΜΕΤΣ ΑΛΕΧ

Ένα Γράμμα, σελ. 585.

ΦΙΛΗΝΤΑΣ Μ.

Γλωσσολόγικά—Τά άδαθος, άκριβή, κτλ. σελ. 646

ΦΑΡΗΣ ΠΑΝΟΣ

George Middleton : Μιά Τίμια, σελ. 431.—Kostas Palamas
(Aristides E. Pihoutrides, σελ. 682.—

ΦΩΤΑΚΗΣ Ν. Α.

Νόγια Φόβου, σελ. 282—Ανάμνηση πού ξέν τελειώνει, σελ. 514.
—Ή σιωπή του Νάντη, σελ. 688.—

ΧΑΙΔΑΣ ΜΟΥΣΟΣ

Μιά Προσοχή, σελ. 487—Σοννέτο στον έαυτό μου, σελ. 488.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Νοήμβριος, σελ. 51—Δεκέμβριος, σελ. 103—Γανουάριος, σελ. 161—
Μάρτης, σελ. 304—Απρίλης, σελ. 376—Μάης—Ιούνιος, σελ. 478—
Σεπτέμβριος 664—734.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Ένα Γράμμα, σελ. 456—Γίμος στην Πόλη, σελ. 494—Μιά την
άγάπη και μέ τό Μίτος, σελ. 495—Μιά ένέσα σελ. 496—Όρθογραφικά,
σελ. 604—Σημασιολογικά σέ μιάν άπάντηση σελ. 648.

Versi Obscuri, σελ. 111.